

İKİ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI 2.000.000. TL.

KIZILCIK

KASIM/ARALIK

2002

14

Yeni dönem

Özgürlük,
hemen şimdi!

Hegemonya felsefesi
ve Fukuyama

Floransa raporu

Seçim sonuçları
üzerine

Sosyalist hareket

Millet ne, Halk ne?

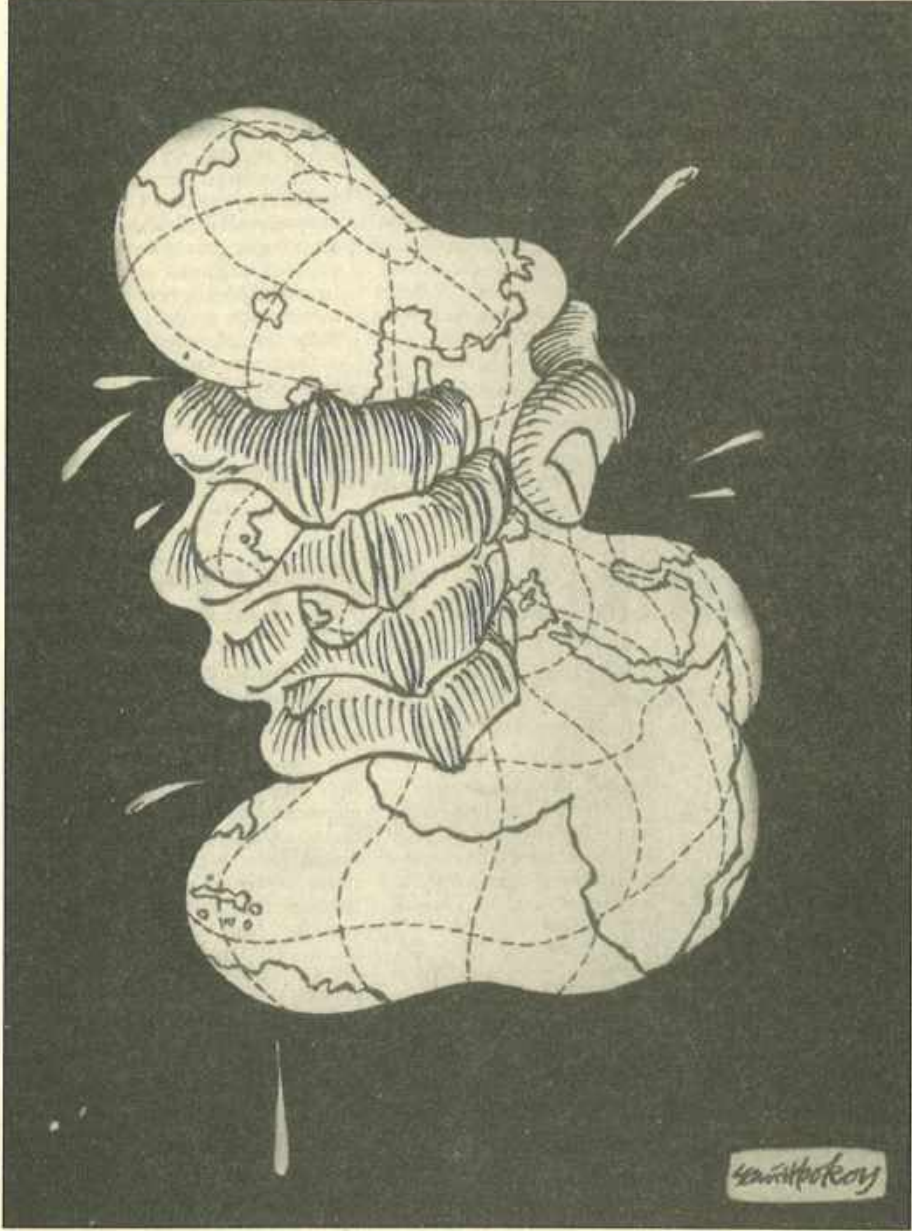
“Çalışmanın sonu”
teorilerinin eleştirisi

AB ve “küreselleşme”

Yupiler
ve teknoloji

Brezilya

Melih Cevdet Anday
—”Anı” şiiri

Semih Poroy

Bu sayıda

Kapak ve iç sayfalarda:
Eski Çin resminden örnekler

- 5** Yeni dönem
- 6** Neden Irak?
- 8** Hayat Ağacı
Tan Oral
- 12** Seçim sonuçlarının anatomisi
İzzettin Önder
- 17** Floransa raporu
Gaye Yılmaz
Avrupa sendikaları ve işçi sınıfı nasıl
STK'laştırılmak isteniyor?
- 20** Sürdürülebilir istismar
Dr. Turgay Yerlikaya
- 22** "Yuppiler" ve teknoloji
Orhan H. Aydın
- 25** Hegemonya felsefesi
Ömer Bedri Canatan
Fukuyama yine sahnede, Türkiye'yi Amerika'nın dünya
hegemonyasına sığınmaya çağırıyor.
- 27** "... Gibi hissetme halleri
- 28** Özgürlük, hemen şimdi!
- 35** Avrupa Birliği ve küreselleşme
Yalçın Yusufoglu
AB'nin "süper ulus-devlet" yapısı ve pratiği
küreselleşmeye aykırı bir yolda ilerliyor.
- 38** Çalışmanın sonu mu,
köleliğin rönesansı mı?
Constantine George Caffentzis
Teknolojinin gelişmesi artı-değer sömürsünü dışlıyor mu?
J. Rifkin'in tezlerinin eleştirisi. (Çeviri, K. Toker.)
- 43** Millete ve halka dair
Halim Togan
- 47** Tıkanma var. Ne Yapmalı?
Mehmet Özgen
Sosyalist hareketin sorunları üzerine
- 51** Seçim değerlendirmesi
Kaan Toker
- 54** Brezilyada umut ve korku
Zeki Yavuz
"Lula" nasıl geldi? Ne yapabilecek?
- 57** "Yeni" NATO'ya yüklenen işlev
- 58** Melih Cevdet Anday ve "Anı" şiiri
- 58** Bejan Matur ve şiiri
Konur Ertop
- 61** Şiddet hizmetinde bilim-kurgu
Refik Zerengil
- 64** Simon Bolivar

Bütün dünya Amerika'nın savaşına "Hayır!" diye haykırdı. Her yerde, taa Avusturalya'da bile on binler yürüdü, meydanlar doldu taşı. Avrupa'nın göbeğinde, Floransa'da 200 bin kişi sokaktaydı. Türkiye'de... 1 Aralık mitingine kadar, tıss! Bir avuç Barış fedaisi'nin polis saldırısına uğradığı tek tük kavga sahnesi... o kadar. Savaşa karşı olan o kadar az mıydı? Herkes karşı. Ama valiler, emniyet, yargı "teyakkuz"da. Kuş uçurulmamacak! AB'ye uyum muyum hak getire. İçinden istediğin kadar haykır dur, meydanlara çıkamazsın. Sonra yol olur... en azından, stratejik ortağa ayıp olur!

Sharon seçime gidiyor. İrade ve güç tazeleyecek... Belki de tazeleyemeyecek. O zaman göreceğiz "Filistin sorunu"nun gerçek boyutunu. Bu arada Şimon Perez gitti, yerine beteri geldi. Perez —sözde "sosyalist"—beter'in gelmesini geciktirmek için neden onca cinayete, yıkıma zulme, insanlık suçuna ortak oldu? Böylelerinin "akıllanmaları" için dolması gereken belli bir "ölüm istiahi" var anlaşılan. "Benden bu kadar, sıra başkasında, Öldürmeye devam...!"

YAYIN KURULU : Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Can Kayabal, Elif Yerli, Hüseyin Hasançebi, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Ankel.

Sahibi ve Sorumlu Yazışları Md.: Can Kayabal. **İrtibat adresi (büro)**: Rıhtım Cd. Uzunhafız Sk. 21/2 Kadıköy-İST. Tel: (0216) 418 92 82, Fax: 346 83 44, **Posta Çeki Hesap No**: 1052647-Züleyha Yıldız. **Grafik Düzenleme**: Genajans. Tel: 336 53 17. **e-posta**: genajans@tinet.net.tr **Basıldığı yer**: Engin Yayıncılık

Yeni dönem

Seçim bir sonuç verdi, bu nedir? Kimine göre Türkiye'de dışlanmışların öfkesi iktidar oldu. Kimileri Türk toplumunun İslami dokusu ile "laik ve demokratik" Cumhuriyetin Batılılaşma hedefi arasında konsensus doğdu diye düşünüp yazdı. "Halk milleti altetti" demeye getirenler de oldu. Çoğunluk, vade verelim, bakalım ve görelim tavrında ama, canhıraş umutlananlar da var. "Yüzyılda bir açılacak çıkır"dan, "Anadolu ihtilali"nden söz açanlar... "Yeni Milad!", "Artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacak!" teraneleri, vb.

Kim kime neyin vadesini veriyor? Seçimin abukluğunu anladık da, sonuçlarının öyle yorumlanması ne oluyor? Tanımlardan "halk milleti altetti"yi alacaksak bile, kimin halkı altettiği milleti, bu sarıh olmalı. Milletin halkı!

Laf uzatılmaz. Türkiye lafın uzatılacağı bir yer değildir. Koşullar yıkıcıdır, öldürücüdür. Ekmek nerededir? İş nerededir? Geçim garantisi nerededir, gelecek perspektifi nerde? Açlık ve yoksulluk sınırında yaşadığı herkesçe sakız gibi çiğnenen milyonlarca insan gerçeği açısından bakıldığında, zafer nerededir, yenilgi nerde?

Halka üç yıl kan kusturan hırsızlar koalisyonu yokolup gitmiş, bu iyi imiş! Güzel de, giden nasıl gitmiş, nereye gitmiş ve yerine gelen kim? O nasıl gelmiş? Şu cunta icadı %10 barajının seçim sonuçlarına, seçim kavramının kendisine ettikleri neyin nesî? Kimleri nasıl gökürürken, kimi ne için getiriyor? Giden oraya gittiği için gelen gelmiş. Gelen gidenin ta kendisi değil mi? Olmasa da farketmez: öyle olmaya kendi gözünde de, gerçeklik zemininde de aday. Bu, anlamak isteyen için o kadar anlaşılabilir bir şey mi?

AKP'ye kimden oy aldığı ile değil, kime oy aldığı ile bakmalı. Kapitalist demokraside oyu verene değil, alana bakılır. Atı almaya bak, Üsküdar'a geçersin! Sermaye AKP'den hiç bir garanti istemiyor, çünkü o, istenenden fazlasını veriyor. Merkez sağ orda işte, kendisi de söylüyor. Daha ne olsun? Türbanla mürbanla kendi kendine biraz oyalanır, sonra yatar oturur. Yattı da zaten.

Boş yoruma gerek yok, AKP'nin zemininde elbette Anadolu sermayesinin arkadan palazlanmış, yeniden paylaşım hevesinde, aceleci ve ağgöz bir kesimi var. Var da, aşılmaz değil. AKP'nin ip canbazlığı ne kadar sürer? Bu kesime ve yok-

sullara T. Erdoğan'ın ağzından, "bir yıllık acil plan" adıyla ulufe sözü verirken, hükümetin programında büyük sermaye açısından bir önceki hükümeti aratacak her hangi bir sapma bulunmuyor. IMF yerli yerinde. AB'cilik şakşakçılığa dönüştürülmüş, sürdürülüyor. Emekçi milyonları perişan eden Program'da herhangi bir gevşeme, AKP'nin düşüncesinde yok ki ağzına düşsün. IMF sözcüsü, Program'ın aksamadan yürütmesinde, "Bizden daha hevesliler," diyor!

O halde ne?

AKP oraya da meyletse, buraya da meyletse, büyük sermayenin veya kimilerince aralarında uçurum varmış gibi gösterilen—büyümek isteyen sermayenin

kucağına da otursa, kendileri değiştirmedikçe hayatlarının değişmeyeceği binlerce kez kanıtlanmış olanlar için hiç bir şey değişmeyecek.

AKP dediklerini yapabilir mi diye safça soruluyor. Yapamayacağı neyi demiş ki? Kaynak nerde diye sorup duran, sözde muhalifleri de var. Milyonlarca işçiden, emekçiden daha bol, daha verimli kaynak mı olurmuş?

Bütün sorun o kaynaktan alınanın nereye taşınacağındadır. "Milad" öncesi dönemde kaynaktan sağlanan rantın aslan payının büyük sermayeye aktarılma, geri kalanının öbürlerince paylaşılma yöntemi "partiler koalisyonu" oluşturmaktı. Şimdi koalisyon "tek başına iktidar'a taşınıyor. Halk mı yaman, millet mi, görülecek. Bakın, yolun sonunda "milli çıkarlar için" Amerika'nın yanında savaş göründü bile. Bunlar halkın çocuklarını ölüme yollamakta da daha mı az hevesli? Belediye parasını bol keseden üleştirmeye alışmışlar, can pazarlığında kimden neyi esirgeyecekler?

Gelelim seçimin sol yüzüne. Kazanmak için hiç gayreti olmamış ki yenilgi nedir bilsin dediğimiz türden kişiye göre "sol yenilmiş"! Yalan, iftira... Sol nerdeymiş de yenilmiş? Seçimde işçiden, emekçiden, sınıfsal muhasebeden yana taşınan gözle görülür ne vardı da halk görmedi? Gördü de yine oralı olmadıysa o onun sorunu değil, bizim sorunumuzdur. İşimizi artık ciddiye almamız gerekiyor. Bu seçimde olmadı, bir daha ki seçimde diyerek olmaz. Bu bin kere söylendi. Demek ki seçimle olmaz bir iştir işimiz. Yapılırsa, tescili seçimde mi olur yoksa başka bir "yer"de mi, ona da bakılmaz.

İşini göreceksin.

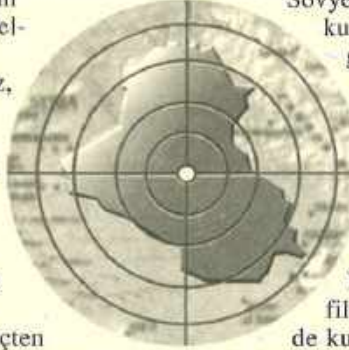
Neden Irak?

Ilk saldırı Afganistan'a olsa da, 11 Eylül sonrasında halklara karşı ilan edilen "uzun süreli" emperyalist savaşın asıl hedefinin Ortadoğu olduğu daha baştan belliydi. Nitekim Afganistan savaşından ilk sonuçlar alınır alınmaz, emperyalist çetenin başı, bunun "uzun süreli savaş"ın sadece ilk aşaması olduğunu özellikle vurguladı ve hemen ardından emperyalist propaganda, dikkatleri savaşın "ikinci aşama"sı için seçilen hedefe, yani Irak'a yöneltti. Bu arada Irak'a karşı savaşın öntünü açmak için Filistin Direnişi'nin bir süreliğine de olsa güçten düşürülmesi gerekiyordu. Bu amaçla tezgahlanıp turmandırılan İsrail'in Batı Şeria'daki saldırısı hız kesmiş olsa da sürüyor.

Medya hangi yalanları üretirse üretsin, sorun petrol ve dünya egemenliği sorunudur. Ortadoğu, zengin petrol ve doğalgaz kaynakları yanında ana kıtaları birleştiren coğrafi konumu nedeniyle, dünya ekonomisi ve emperyalist hakimiyet için hayati önem taşıyor. Bu nedenle, yüz yıldır bölge, egemenlik ve nüfuz mücadelelerinin odaklarından biri olmuş, zenginlikleri ve konumu, halklar için bir refah olanağı olmak bir yana, yaşadıkları sefaletin, çektikleri sonu gelmez acıların baş nedeni haline gelmiştir.

'Son elli yıldır Ortadoğu'daki her türlü melanetin baş aktörü hep ABD emperyalizmi oldu. Savaşları o kışkırttı; darbeleri o tezgahladı. Bölge, onun gerginlik politikalarının sonucu olarak en kârlı silah pazarına döptü. Halkları birbirine o kışkırttı. Şu sıralar, "terörist saldırı"ya karşı nükleer silah kullanacağı tehdidini savurmaktan da çekinmiyor. Tek kelimeyle, ABD emperyalizmi, Ortadoğu halklarının baş düşmanıdır. (Halen Venezuela'da olanların da ardında yine o var. Bütün dünya halklarına saldırıyor.) Bu nedenle ABD emperyalizmine karşı doğrudan tavır almayan hiç bir akım ve mücadele, devrimci olmak bir yana, en ufak bir ilerici karakter bile taşıyamaz.

ABD emperyalizminin Ortadoğu'daki güncel çabaları, yirmi yıldır izlemekte olduğu çizginin uzantısıdır. 1979'daki İran Devrimi, ABD'yi bölgedeki egemenliğini koruyup pekiştirmek üzere yeni adımlara yöneltti. Aynı yıl SSCB'nin Afganistan'a müdahalesi, ABD'ye gerekli bahaneyi sağladı. 1980'de açıklanan Carter doktrinine göre, Ortadoğu, özellikle petrol rezervlerini barındıran Basra Körfezi, ABD için bir "yaşamsal çıkar alanı"ydı; Sovyetler Birliği'nin bu bölgeye yönelik herhangi bir girişimi gerekirse nükleer savaş dahil her yolla engellenecekti. Asıl hedeflenen ise İran'daki türden bir gelişmeye meydan vermemek, bölgedeki işbirlikçi rejimleri her türlü iç ve dış tehlikeye karşı korumaktır. Bu gerçek, Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrasında somut olarak görüldü. Yeni doktrin askeri meyvesi Çevik Kuvvet, Türkiye'deki ABD ve

NATO üsleriyle birlikte, Körfez ve Afganistan savaşlarında etkin biçimde kullanıldı. Güya

Sovyetler'in Basra'ya inişini engellemek için kurulan bu örgüt, SSCB'nin yıkılışıyla gereksizleşmedi; tersine, ABD bununla ilk kez engelsiz bir kullanım imkanına kavuştu. Körfez Savaşı, bölgeye müdahalede Türkiye'yi bir savaş üssü olarak kullanan ABD emperyalizmine Basra Körfezi'nin dört ülkesinde yeni askeri üsler kazandırdı. Böylece Ortadoğu, Türkiye'deki üsler ve İsrail'le Akdeniz ve Hint okyanusundaki filoların yanı sıra, Körfez ülkeleri üzerinden de kuşatılmış oldu.

Afganistan savaşı, Basra Körfezi'nde üslenmenin İç Asya'ya müdahalede de önemini gösterdi. Bundan böyle ABD için Ortadoğu hakimiyeti ile İç Asya'ya hakim olma çabası iç içe sorunlardır. Politik ve askeri hesapların her iki bölgede de petrol ve doğal gaz kaynakları üzerinde egemenlik kurmaya dayanması, bunun göstergesidir.

"Uzun süreli savaş"ın asıl amacı, ABD emperyalizminin dünya egemenliğini pekiştirmek ve daim kılmaktır. Bu ise yeni mevziler kazanmak, mevcutları güçlendirmek demek. "Terörizmle mücadele" bahanesiyle Afganistan'ı işgal edip burada kukla bir rejim kuran ABD, Özbekistan ve Kırgızistan'da da üsler elde etti. Ortadoğu ise zaten büyük ölçüde denetimi altında. Fakat İran'da İslami rejim, Irak'ta Saddam'ın varlığı; İsrail'le toprak sorunu olan Suriye, Filistin sorunu, bölge halkları arasındaki güçlü anti-Amerikancı tepki, ABD'nin bölgedeki egemenliğinin ciddi zaaf noktaları olarak görünüyor.

Sudan bahanelerle Irak'a karşı gündeme getirilen savaşın gerçek anlamı da bu çerçevede açığa çıkıyor. ABD, Irak'taki rejimi devirerek bu ülkeyi kendi kontrolü altına almayı, bu zaafı gidermenin ilk hareket noktası olarak görüyor. Irak'a boyun eğdirmek, ABD'ye, Körfez'in en büyük petrol üreticisi ülkelerinden biri üzerinde daha hakimiyet kurmakla kalmayacak, İsrail'i rahatlatırken, İran'ın da kısıp alınmasını kolaylaştıracaktır. Tüm bunlar Filistin direnişine de büyük bir darbe anlamına gelecek ve Oslo'dan daha beter bir barışın Filistin halkına dayatılması kolaylaşacaktır.

Bütün bunlar, ABD'nin Irak'a saldırıyı neden kesin bir kararlalıkla amaçladığını yeterince gösteriyor. Eğer amacına ulaşarsa, tüm bu kazanımların yanı sıra petrol bölgesini kontrol etmek yoluyla, AB ile Japonya ve Çin karşısında zaten sahip bulunduğu stratejik üstünlüğünü daha da pekiştirecektir. Irak ve İran'ın bugünkü durumu özellikle Avrupalı emperyalistlere halihazırda ABD denetimi dışında bir manevra alanı sağlıyor. Irak'ta durumun değişmesi ve İran'ın iyice kuşatılması bunu ortadan kaldıracaktır. ABD yandaşı İngiltere dışındaki öteki büyük Avrupalı emperyalistlerin Irak'a yönelik bir savaşa karşı olmalarının ardında bu var.

Türkiye ve Kürtler

Türkiye'nin Güney'de sınırı yoktur. Orada 70 yıllık dik bir duvar vardır. Türkiye bu duvarın ötesindeki âleme sırtını dönmüştür. Cumhuriyetin kuruluş varsayımı bunu gerektirmiştir.

Bu münasebetle Türkiye, içinde bulunduğu bölgeye dost olmayan bir ülke olmuştur. Türkiye'nin NATO'lu yılları, bölgesindeki anti-emperyalist milliyetçi hareketlerin yükselişine denk düşmüştür. Türkiye'de Amerikancılık yükselirken, bölgesinde anti-Amerikancılık yükselmiştir. Türkiye, soğuk savaşın militanlığını yaparken anti-emperyalist akımların hakim olduğu bölgesinin dışına çıkmış, bölgesine zararı dokunmuş, bölge ülkelerinin düşmanlığını kazanmıştır.

Yakın tarihin bu sebepleri Türkiye'yi bölgenin dışında tuttuğu için Türkiye'nin kendisine ait bir Ortadoğu politikası olmamıştır. Bölge halkları, Araplar, İran Türkiye'nin umuru değildir. Onlardan sakınmak ve hatta kaçmak için yıllardır Avrupa'nın kapısını aşındırmaktadır. Onlara karşı ABD ve İsrail ile stratejik ortaklık kurmuştur. İsrail ile yakınlığı her zaman Filistin halkının davasını yürekten desteklemeye yeğ tutmuştur.

Bu nedenle Türkiye Ortadoğu için 'dışsal' bir olgudur. Bölgeye ilişkin politikalarda dikkate alınmaz. Bölgedeki gelişmelere katılmak, buralarda söz sahibi olmak, bölgeyi içselleştirmek durumunda kalırsa ya kendine bahaneler bulmak ya da emperyalizmin bahanelerine sarılmak zorundadır. Türkiye için bu bahane genellikle Kürtlerdir. Yanına, kendinden herhangi bir beklentisi olmayan Türkmenleri de ekler.

Kürtler Türkiye için gerçek bir problem oluşturmazlar, ancak Türkiye onları "yok" saymıştır. Eğer Kürtler "var"salarsa, işte bu problem olur. Varlıkları problem oluşturduğu için Türkiye'nin gözü Kürtler nedeniyle hep bölge üzerindedir.

Türkiye Batı'nın bölge siyasetindeki rolünü garantiye almak için Kürt meselesini her zaman bahane olarak kullanır. Batı ile entegrasyonunun mertebesi de zaten bu siyasettir. Dün Kore'ye, Somali'ye, Bosna'ya, Kosovo'ya, bugün

Afganistan'a gittiği için ve gittiği kadar Batılı'dır. Yarın çağırılırsa Kuzey Irak'a gidecektir. Türkiye siyasetinin şahinleri çağırılmasını istemektedirler; bunu garanti altına almak için Kuzey Irak'taki Kürtlerin "var"lığı meselesini, herkesi şaşırtacak kadar abartmaktadırlar.

Irak vurulacak, kırılacak, yeniden kurulacaktır. Hiç

değilse şimdilik, buraya kadar, öyle görünüyor. Amerika savaş yapmasa da savaş yapacakmış gibi davranarak sonuç almaya bakıyor. Şahinler senaryoda Türkiye'ye rol yıkmak ve Kuzey Irak'taki Kürtler "ya kendi devletlerini kurarlarsa" diye Türkiye'yi Amerika'nın yanında savaşa, olmazsa savaşçı siyasetin girdabına sokmak istemektedirler.

Seçimdi, hükümetti derken bu savaşı hiç konuşamadık. Şimdi artık konuşmalıyız. Oyun değil, savaş bu. Giden Başbakan, "Genç kuşağımız yokolacak," dedi de gitti. Geleni..? O da, bölgesiyle yabancılaşmış ve düşmanlaşmış Türk dış siyasetinin "dokunulmaz"lığını bilmektedir. Türkiye'nin Batı âlemi için ne yapıp ne yapmayacağı ona sorulmayacaktır. Rüstünü ispatlama kompleksi içindeki bugünkü iktidar, hatta, hepsinden daha tehlikelidir.

Savaşı halka hiç sormazlar. Her şey önceden bağlanır. Ölü döneceklerin sayısı da üç aşağı beş yukarı bilindiği için mezarları da savaştan — Başbakan olan zat tarafından dahi telaffuz edildiği — önce hazırlanmıştır.

Halk savaşmamak için ne yapmalı? Basit. Yaşamak istediğini belli edip, savaş bahanesini devletin elinden almaya çalışmalı. Kuzey Irak Kürtlerinin varlığından, orada isterlerse kendilerine bir devlet kurmalarından korkmamalı. Kürtlere maledilerek uydurulmuş kabuslardan kurtulmalı.

Halk kendi ülkesinin Kürtlerinden de korkmamalı. Ama bu korkuya inandırılmıştır. Korkutularak inandırılmıştır. İşin aslını göremediği için ağır bedeller ödemiştir. Savaşmak istemiyorsa —ki istemediği her halinden bellidir— istemediğini açıkça göstermelidir. Kendi ülkesinin Kürtleriyle birlik olduğunu belli ederek, Türkiye'yi savaşa götürmek isteyenlerin bahanesini ellerinden alabilir. Halk bunu yapabilirse bugün, yarın ya da öbür gün savaşmaktan kurtulur, yapamazsa, haydi savaşa...

Halkın savaşmak isteyip istemediğini, kendi Kürtlerini "var"sayıp saymadığını, Kuzey Irak

Kürtlerinin devlet kurmasından korkup korkmadığını test edebileceğimiz platformu kim, ne zaman, nerde açacak?

Elbette Türkiye'de savaş karşıtı platformu açmak ve geliştirmek sola düşer. Ama hangi sola? Sermayenin solu değil. Milliyetçi sola değil. Devlet kurmayı devletten kurtulmaktan daha önde ve daha makbul sayan CHP'li ve CHP'ci sola da değil.

Hakiki sola.

Kuşatma

AKP bir başına başa geçti. Aldığı oy pek öyle ahım şahım bir şey değil. 40 milyon seçmenin 10 milyonunun oyu. Oylar yine dağıldı, "en çoğu"nu o aldı. Meclise yansıyan sonuç seçim sisteminin bir "civesi."

AKP almadığı oylarla iş başına bir başına geldi. Şimdi AKP'den ne isteniyor?

Bir: Erbakan zamanında olduğu gibi öyle rejimin kanına dokunan tavırlarda ısrarlı olmaması. Olmayacak. Kazara olursa da tez elden geri çark edecek. Bu açık. Derslerini aldılar, bağcıyı dövmeyeceklerini öğrendiler. Üzüm yemek istiyorlar. **İki:** Ekonomiye yolunda, "sağlıklı" götürmeleri; yani ayar, balans bir yana, Derviş Programı'nı sürdürmekten şaşmamaları... Onlar da zaten buna dünden niyetliler.

Burda iş çatallaşıyor.

Büyük seçmen çoğunluğu, AKP'nin 10 milyonu dahil, Program'a karşı oy kullandı. Buna bir de hiç sandığa gitmeyenlerin herhalde önemli bir bölümünü ekleyin... İşte Derviş Programı, işte seçim sonucu!

Sorun, AKP ne yapar, ne yapmaz değil. Üzüm kimin adına yenecek? Üzümden kime ne düşecek, ne kadar düşecek?

Program'ın sürmesinden çıkarı olan kesimler bildiğimiz tekelci azınlık. Bağcının sopası onların elinde. Meclis'e yansıyan irade içten ve dıştan kuşatılacak. Hem somut durumun mantığı bunu gerektiriyor, hem de daha ilk günden alametleri belirdi. Her seçimde Yazı da bizim, Tura da diyenlerin adamları kalemlerini bilebilirler, dillerinin pasını attılar. RTE seçim sonucunu sahiden kaale almaya kalkar da balans ayarında ölçüyü kaçırırsa kuşatma daralacak. AKP temel sınıfsal tercihlerinden doğan gerilimlerin baskısıyla birkaç cami arasında namazını şaşırarak, kendi içinde birkaç parçaya bölünmenin fay hatları yüzeye çıkacak.

Erbakan da, bir yanına Kutan'ı, öbür yanına hem Oğuz, hem Han, hem Asil, hem Türk'ü alarak, ülke çoğunluğu içinde %2,5'lük "azınlık" olmanın keyfini sürecek!

Haydi bakalım, hayırlara vesile!

Halk kimindir?

1965'te S. Demirel "tek başına iş başı" yapmıştı. Şimdi gelenin de, S.D. gibi, benim "halkım", "işçim" "Bağ-KurluM", ya da şuyum buyum lafı hiç ağzından düşmüyor. Yalnız o mu? Bakıyorsun halk, İsmail Cem gibi bir çelebinin bile "halkı" oluyor!

Halka halkım demeye kimin ne hakkı, yetkisi var? Nerden senin oluyormuş? Halk, halktır; kendisidir, kimsenin değildir. Geçmişten kalıntı bu şehzade ağızlarına itirazın zamanıdır.

Siz de öyle, ikide bir, işçi "sınıfıMIZ", emekçi "halkıMIZ" malkımız demeseniz iyi edersiniz...

"Kurucu meclis"

% 10 barajlı seçimde 40 milyon seçmenin %24'ünün oyunu aldılar. Mecliste 363 oyları var diye "Kurucu Meclis gibi" çalışıp 82 Anayasası yerine "yepyeni, demokratik bir anayasa" yapmalıymışlar! Vaktiyle yasaklı seçimlerle iktidar olan T. Özal'a benzer misyon yakıştıranlar, "2. Cumhuriyet"çiler, vb. yine bu boruyu öttürüyorlar.

Dedikleri olursa, "...gibi" çalışacaklardır AKP'liler, doğru. Yaptıkları anayasa da "...gibi" olacaktır!

Öyle her önüne gelen "tek başına iktidar"la Kurucu Meclis çalışması olmaz. Yeni Anayasa yapmak Anayasanın beş on maddesini değiştirmeye de benzemez. Ortada gerçekten *kurucu* bir irade olması gerekir. O irade çok başka koşullarda ortaya çıkar. "Kıyamet" gibi bir kurucu süreç yaşanmadan da çıkmaz. Sünnet çocuğu kandırır gibi ala ala hey'lerle olacak şey değildir.

Nasıl gitmeliymiş?

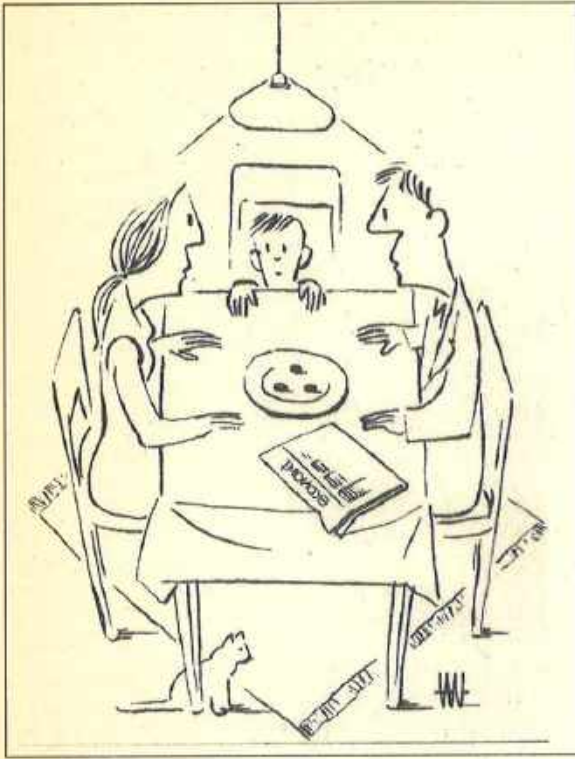
Ecevit böyle gitmemeliymiş! Yazık ve ayıp olmuş... Nasıl gitmeliymiş? 28 Şubat ertesi öyle gelmesine hiç itiraz edilmemişti.

Peşine taktığı yeniçeri takımıyla bu ülke insanlarına etmediği kalmadı. Kendi seçmen tabanının dahi nerdeyse yarısını AKP'ye kaptıracak kadar herkese yaka silkirtti.

Üstelik tam bir vefasızlık profesyoneli idi. Vefasızlığa "kurban" gitmesi yeniçerilik adabına uygundur.

Su testisi su yolunda kırılır.

Ecce Rosa!*

"Irak'ın kitle imha silahları Türkiye'yi tehdit etmektedir. Bu nedenle, BM'in karar alması durumunda Irak'a yönelik olası bir operasyonu destekleyebiliriz." —Abdullah Gül. (Cumhuriyet 10/11/2002.)

Böyle bir seçimden sonra bir başına iş başına gelmek işte budur. İş başındasın, birilerinin işini göreceksin. Görmeyenin başına iş açarlar!

* İşte gül.

Amerikan tarzı laiklik

Amerika'da Hristiyan nüfus içinde yaklaşık iki milyon üyeli bir tarikat İsrail devletinin saldırgan tutumuna tam destek veriyor. "Kutsal Kitap böyle buyuruyor, şeriatımızın şartı budur," diyerek "İsrail'in zaferi" için dua ediyorlar. Gerçekten de, Tevrat'da, Tanrı ağzından çıkma, "Filistin toprağı ve Kudüs ilelebed Musevi kullarımın olacak!" diyen ayetler var. (Kaynak: Uluslararası CNN.)

Siyaset üzerine din adına en çok söz edilen ülke Amerika'dır. Bunun bin bir çeşit mezhep, tarikat filan arasında sıkı rekabete dayalı endüstrisi bile kurulmuştur. Mister Bush'un "seçim şirketi"nin o işte büyük "yatırım hissesi" olduğu biliniyor. Amerikan tarzı laiklikte gözü olanlara duyurulur.

Bilgi kirlenmesi

Seçimden önce İstanbul Dükalığı'nın medya gülleri en yabancıdan en katmerlisine—K. Derviş'ten esintiyi alınca malum kokularını ortalığa saldılar.

Neymiş? Hitler de halkın oylarıyla iktidar olmuş! Ekonomi düzelmez, ahali yoksulluktan kırılırsa şeriat tehlikesi kapıya dayanırmış. 28 Şubat iyi ki de olmuş. Keşke Alman ordusu da zamanında darbe yaparak Hitler'in iktidara gelmesini engelleseymiş. Almanya'da olan, demokrasiye "safiyane" bağlılıktan oldu demeye getiriyor.

Tarih bu kadar çarpıtılabilir!

Hitler kitlelerden aldığı oyla başa geçmedi. Avrupa ve dünya çapında yeni bir paylaşım savaşına ihtiyaç duyan Alman büyük sermaye çevrelerince başa geçirildi. Entrikanın hikayesini, Amerikalı gazeteci William Shirer'in *Nazi İmparatorluğu* kitabından herkes okuyup öğrenebilir. Alman ordusu işin içindeydi. Hitlerin politik kariyeri baştanberi Alman ordusuyla sıkı fıkı ilişkisi içinde yürüdü ve gelişti. Sovyetler Birliği'ne ve komünizme karşı çare olarak görüldüğü için, entrika İngiliz ve Amerikan finans-kapitalinden de destek gördü.

Türkiye'de, bu zamanda, halk desteği ile gelecek şeriat tehlikesi diye bir şey yok. Oligarşinin "demokrasiyi savunma" kılıfı geçirilmiş kendini savunma refleksi var.

Bilgiçlik taslayıp cehalet sergileyenler (kasıtlı ya da kasıtsız, farketmez) her şeyi birbirine karıştırıyorlar.

"Bilgi" kirlenmesine karşı teyakkuz gerekiyor.

Uzan'ın parası

Cem Uzan bastırdı parayı aldı oyu. Onca oyu satın mı aldı? Hayır. Siyaset yapar gibi yapıp pazarlamaya para harcadı.

Herkes, sanki şaşılacak bir şeymiş gibi, şaşırdı. Niçin şaşılsın? Kimdir Uzan?

Özal dönemi "Karun"larındandır. Korsanlıkta uzmandır. Özal dönemi derinleşerek sürmektedir. Sermaye birikimini en gözükara yollardan yapmış birinin gözükara söylemi ve reklamı iş yaptı. Harcadığı paranın çoğunu "cep"ten geri kazandığı söyleniyor.

Kaldı ki, hemen bütün diğer "lider"ler arasında Karun kadar olmasa da nerdeyse o kadar zengin olmayan kim var? Yeni Meclis'e gelen "halk çocukları"nın da en az üçte ikisi Alinin takkesini Veliye, Velininkini Aliye satarak "helalinden" zengin olmuş ya da olmaya hayatını adanmış iş adamı.

C. Uzan, "Ben de varım!" dedi.

Kim kimi kandırıyor?

ABD'nin dünya çapında başlatıp sürdürdüğü "terörle mücadele", alıcısı da olan büyük bir yalana dönüşüyor. "Terörle mücadele" adı altında ABD'nin kendisi, terörün tekeli dünya çapında eline geçiren bir devlet haline geliyor.

Bali'deki sabotaj... Çeçenlerin Moskova'da tiyatro baskını.

İşin gerçeği, özü ve geleceği aktüel haber-yorum sirkülasyonu içinde kaynayıp güme gidiyor.

Kim bu teröristler?

ABD'nin teröristleri.

Daha dün kadar ABD hesabına çalışmışlar. Usame Bin Ladin ABD'nin anti-komünist siyasetinin gözde teröristlerindendi. ABD'nin parmağı Çeçenistan'dan ne zaman çıktı ki?

ABD terör konseptini değiştiriyor. Kendi teröristleriyle ters düşmesi bundan.

Sözcülerinden biri alenen açıkladı, Başkan'ın pek çok kişiye, dünyanın her yerinde sabotaj yapma yetkisi verdiğini. "Düşman" ilan edilen yabancı devlet adamlarına CIA'nın suikast yapmasına resmi cevaz verilip verilmeyeceği de tartışma konusu.

"Başkanın sabotajcıları" ve tetikçileri yakalanırlarsa, yargılanamayacaklar, çünkü ABD uluslararası hukuksal denetime girmekten her alanda özenle kaçınıyor.

Dünya teröristi-gözümüzün önünde şekilleniyor.

Seyirlik bir dünyaya doğru gidiyoruz.

Her şey... Az Sonra..!

Aferin!

TBMM Başkanının eşi, başı türbanlı türbanlı, Cumhurbaşkanı'nın elini sıkışmış... Bu bir özgürlük sorunuymuş; hanım da, kocası da (Yoksa, beyi mi demeliydik?) aslında haklıymışlar. Ama... bu iş öyle olmazmış. Vaktini, zamanını iyi ayarlamak, onun için de daha beklemek gerekiyormuş. Bu işler, uzlaşmadan olmazmış. Yaptıkları iyiymiş ama iyi yapmamışlar!

Neden efendim...? Kiminle uzlaşmaları gerekiyor? Niçin gerekiyor? Ne kadar bekleyecekler? Beklerken nasıl yaşasınlar?

Aferin, diyoruz biz, Arınç çiftine!

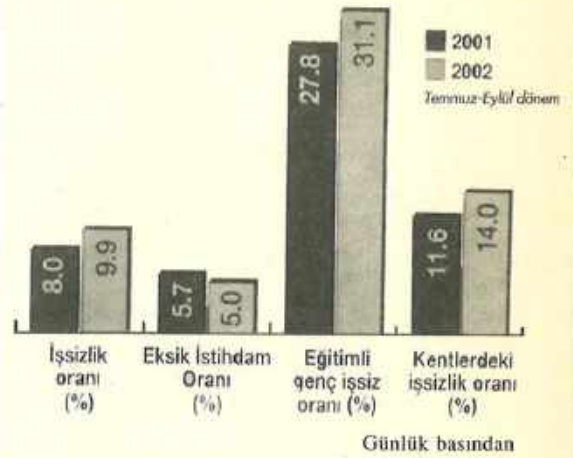
Öyle olmazmış...

Böyle olur!

Böyle olur ama, bir çift sözümüz daha var: özgürlük sorununun çözümü bu "yeni" iktidarın havsalasını fersah fersah aşar. Arınç'lara kalırsa, protokolde mahsur kalır. Kim onu sokağa çıkaracak, nasıl çıkaracak?

Asıl dava budur!

"Sert tepki"

"İş Yasası sümen altında bırakılarak iş güvencesi devreye sokuldu... İş Yasası 15 Mart 2003'ten önce çıkmazsa büyük bir işçi grubu arkadaşımızın işinden ve ekmeginden olacağını belirtmek istiyorum. Bunun tehdit olduğu söylenebilir. Ama gerçek budur."

TİSK başkanı R. Baydur'un bu sözlerine işçi temsilcileri sert tepki göstermiş. (Cumhuriyet, 13 Kasım 2002.) Ne demişler?

DİSK başkanı Çelebi: "Bundan sonra işten çıkarılacak her işçinin sorumlusu TİSK olacaktır."!

Tepki —hem de "sert"— diye işte buna denir... Aferin!

MÜSİAD (AKP yanlısı Müslüman sanayiciler) ne diyor, peki?

Ali Bayramoğlu: "Böyle bir dönemde iş güvencesi, girişimciyi ayağına bağlı halatla geriye çekmek gibi olur."

Yeni hükümet de aynı fikirde.

Sorumlular belli işte, apaçık ortada.

Sizlerden n'aber, "sert" tepkiler?

Sosyal patlamaymış!

Evet, sosyal "patlama"... Sandıkta olmuş!

Bu milleti işte bunun için çok seviyorlar, bir eşi daha yok diyorlar. Ne istenilse yapıyor. Hem de istenildiği zaman, istenildiği gibi yapıyor. Her seçimde, her zaman taşı gediğine koyuyor.

Sosyal patlama dediğin işte böyle olur...

Kırk satıra tahammül kalmayınca kırk katır seçilir!

Hükümet

Çekirdeğini "oynak Merkez"den ANAP'lıların oluşturduğu, büyük sermayeye ve devlete teslim olmuş bir hükümet. Siyasal İslamın 28 Şubat'tan dersini alıp Merkez'e evrilmiş ılımlı kanadı "İktidar"da... Sulandırılmış MNP-MSP-Refah-Fazilet-Saadet çizgisi.

Bakanların çoğu tarikat yetiştirmesi, Necip Fazıl muhibbi, Susurluk'a fasafiso, Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık eylemine "mum söndü" oyunu diyenlerin ardında saf tutmuş Milli Görüş'çüler.

Şimdi kendi başlarına "istikrar" içinde iş görecekler. 4 Kasım'dan bu yana sergilenen medya yalakalığına, borsanın heyecanına, iş alemindeki coşkulu sevince, CHP'nin uyumuna, AB/ABD himmetine ve devlet hoşgörüsüne bakın, görecekları için ne olduğunu anlayın.

Ekonomide büyümeyi sağlayacaklar, yolsuzlukların kökünü kazıyacaklar, halka aş ve iş sunacaklarmış...

Ekonomiyi büyütebilirler. Zengini daha zengin, zengin olmaya aşerenleri tatmin etmeye geldiler. Gerisini geçiniz...

Demokrasi ve özgürlük de getireceklermiş. Bekleyin ki getirsinler! Yağma mı var?

Garabet

"Milli İradenin %50'si temsil dışı..." "İki başlı hükümet..." "109 değişsin, yok, o olmaz, 76 değişsin..." "C. Başkanı ne der, ne yapar? vb., vb..."

Kızılçık demişti: bu "seçim"den, olsa olsa, seyirlik garabet çıkar.

Ülkeye Devri Saadet geliyormuş gibi yine yeni Milat lafları edilir oldu; 2. Cumhuriyetçi kürsü demokratlarının hüsnü kuruntuları depreşti; 20 yıl sonra Özal'cı yalan dolan, demogoji dalgası sardı yine ortalığı. 28 Şubat povakasyonlarına da kapı açıldı. Bir yanda C. Çandar'lar, M. Barlas'lar, M. Altan'lar ve tüm AB çığırtkanı erkan, öbür yanda E. Çölaşan ve şürekası ülkeye gündem dayatmakla meşgul.

Nerden baksanız gün, sınıf sömürüsüne, tahakküme taze kan devşirme günü.

Kırk yıllık Yani

Bir günde Kâni olmaya kalkan kırk yıllık Yani nasıl da sevinmişti! Derviş'inden başka Meral'i ve Yaşar Nuri'si de vardı. 50 yıldır ilk kez CHP'yi iktidar yapan kahraman diye tarihe adını yazdıracaktı. Sonuç: %34'e karşı %19! Ecevit'e gitmeyen oyların yarısını bile alamadı.

Yenilgiler ve hüsrانlar dizisi kariyerine bir yenisi daha eklendi.

Derviş ekonomisine karşı kabaran akıntıya kürek çekmesi nedendi?

İçte ve dışta "iyi saatte olsunlar" a kandı. 50 yılın muhasebesinde yine hata yaptı.

Şimdi, Meclisteki çoğunluğa kendisine aitmiş gibi sahip çıkıyor, ille de "iki başına" iktidar olmak istiyor. Büyüklerine itimat telkin etmeyen yaramaz çocuğa abilik taslıyor.

RTE onu bir münasebetle tersleyinceye kadar daha ne "cin"likler icad edecek göreceğiz. Çünkü başka işi kalmadı. CHP'den de, onun sosyal demokrasısından da ne köy, ne kasaba olacağı bir kez daha görüldü.

Sana ne?

Seçimin ertesi günü, parlamentoda temsil dışı kalan oyları da ben temsil ederim demeye gelen sözler etmeye başladı.

Bir bu eksikti!

Siz işi bana bırakın dedi.

Her muhalefeti kendine mal edecek, kendini de her birine...

Sana ne?

HADEPin sözünü sen nasıl söylersin? Niçin sen söyleyesin?

RTE'ye boyu küçük, aklı büyük "abi"lik neyine yetmiyor?

Hürriyet'in gafı

Hürriyet (12 Aralık 2002) Kopenhag Zirvesi'ni İsa'nın son yemeğine benzetti. "AB sadece Hristiyanlardan mı oluşacak, yoksa masada bir Müslüman olacak mı?" diye manşet attı.

İlle de Müslüman üye (Türkiye) orda otursun istiyor.

Ne için dersiniz?

Masada, Hz. İsa'ya ihanet eden Yuda'nın oturduğundan habersizler...

"Müslüman üye"ye iyi yer yakıştırmışlar!

Seçim sonuçlarının anatomisi

İzzettin Önder —

IMF politikalarından bezmiş olan halkın tepkisel arayışını AKP'de toplamak için, emperyalizmin toplum üzerindeki yoksullaştırıcı etkisinin faturasını ideolojik saptırma ile koalisyona yıkmak gerekiyordu

3 Kasım erken seçimi, bazı sapmalarla birlikte, genelde güçlü çevrelerin toplumu yönlendirmeleri doğrultusunda beklenen sonucu vermiş bulunmaktadır. Beklenen sonuç ise, yapısal olarak koalisyonlardan arınmak, parti olarak da AKP ve CHP'nin Meclis'e gireceği, belki bunların yanında DYP gibi bir iki partinin daha kıl payı barajı aşarak aktif siyasete katılacağı biçiminde idi. Bu beklentiler hem ülke hem de bizzat partiler açısından en olumsuz ve zarar verici biçimde gerçekleşti. Demokrasilere zarar veren en tehlikeli durum siyaset alanında "tek" in hakimiyetidir. Hiçbir etkili muhalefetin bulunmadığı "tek" in hakimiyeti, içsel dinamikler bağlamında bir kesimin diğeri üzerinde mutlak hakimiyetini ifade ettiği gibi, başat dış dinamikler bağlamında da ülke yönetiminin dış güçler karşısında güçsüzlüğü anlamına gelir. Bu itibarla, demokrasi ile hiçbir ilgisi bulunmayan şef yönetimleri ya da şeriat yönetimlerine analogik olarak, demokrasi görüntüsü altında ve demokratik araçlarla kurulan "tek parti" yönetiminin de aslında demokrasi ile uzaktan yakından bir ilgisi olmadığı gibi, böyle bir siyasal yapılanma hem bu yapılanmada yer alan siyasal örgütün, hem de bizzat ülkenin ve ekonominin aleyhinedir.

Böyle bir sonuca nasıl gelinmiş olduğu konusunu ileriye bırakarak, önce böyle bir karambola sürüklenmenin arkasındaki hakim düşünce sistemini irdeleyelim. Bilindiği gibi, Türkiye çevresel konumlu, gelişmekte olan bir ekonomi niteliğindedir. Bu durum, içte çok çeşitli sosyo-ekonomik sorunlar yaratmasına rağmen, merkez kapitalizmin Türkiye üzerindeki manevralarında önemli kolaylıklar ve avantajlar sağlamıştır ve sağlamaktadır. Böylece çelişkili bir durumun başat güçler açısından ahenkli bir ortama sürüklenmesi için bazı araçlar gereklidir. Kapitalizm dünyaya hakim olurken sadece silah kullanmaz, ondan önce daha uygun çok çeşitli ekonomik ve diğeri ideolojik araçları devreye sokar. Nitekim, 1950'lerden 1970'lere dek tüm gelişmekte olan ekonomiler dünyasını saran ithal ikameci ve korumacı politikalar aslında bir "montaj emperyalizmi" ve "dışa bağımlı montaj sömürsü" uygulamasından başka bir şey değildi. Montaj sömürsü, Türkiye'de 1970'lerin sonunda görüldüğü üzere, bu ekonomileri dış borca sürüklerken, tüm dünyada estirilen "finansal serbestleştirme" de yeni başlatılan "finansal emperyalizm" ya da "finans sömürsü" devrini açıyordu. Dikkat edilirse, birbirini izleyen söz konusu emperyalist aşamalar hem merkeze piyasa açmış ve sömürme olanağı sağlamış, hem de boyunduruk altına alınan ülkelerin siyasetlerine müdahale olanağı vermiştir. Yine dikkat edilirse, bu politikaların kapitalist merkez ekonomilere sağladığı olanaklar ile çevresel konumlu ekonomilerde yarattığı sorunlar birbirine denk düşmektedir. Şöyle ki, emperyalist politikalar çevresel konumlu ekonomileri yoksulluğa ittikçe, bu ülkelerde iç sorunlar artmakta, ancak aynı anda güçlü kapitalist merkezlerin bu ülkeler üzerindeki etki ve baskıları da yoğunlaşarak, bu ülkelerin iç ve dış siyasetlerini kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirme olanağı yaratılmış olmaktadır.

Türkiye, 1950-1958 döneminde çok partili demokrasiye geçme teraneleri gölgesinde ticari emperyalizm süreci içine sokularak, 1960-1979 döneminde ithal ikameci sanayileşme aldatmacası altında montaj emperyalizmi süreci içine alınarak ve 1980 sonrası dışa açılma ve finansal liberalizasyon söylemleri ile finansal sömürü altına alınarak dışa kanatılırken, içte ekonomik durum kötüleşti ve sosyal sorunlar yükselmeye başladı. Ekonominin kötüleşmesi, sosyal sorunların yükselmesi ve yavaş da olsa toplumun kırsal yapıdan sıyrılarak kentsel bir görüntüye bürünmeye başlaması koalisyonlar dönemini ortaya çıkardı. Ancak, kapitalizm türü demokrasinin gereği olarak gelişen koalisyonlar iç ve dış başat çıkar çevrelerini rahatsız etmeye başladı. Parçalanan toplumsal yapı üzerinde yükselen siyasete hakim olma endişesi, henüz koalisyonlar dönemine geçilmeden dahî siyaset gündeminde birinci sırayı işgal etmeye başladı. Nitekim, bugün oyların yaklaşık yarısına yakın bölümünün siyasal arenada temsil edilmemesine neden olan % 10 barajı uygulaması, gölgelenmiş kapitalist faşizmin yükselişi dönemi olan 1980'lerin so-

nuna doğru siyaset hayatımıza sokulmuştur.

Zaman içinde, toplumsal devrim ve değişim sonucunda % 10 barajı ile de yetinmeyen başat çevreler, ortaya çıkabilecek istenmeyen bir meclis bileşimi ya da meclis hakimiyeti üzerinde yönlendirici rolü garanti altına alabilmek için "başkanlık" sistemini gündeme getirdiler. Bu öneri tutmayınca, bu kez de koalisyonlardan şikayetler yoğun olarak dillendirilmeye başlandı. Koalisyonlardan şikayet, bu yolla seçmen oylarının belirli havuzlara yönlendirilebileceği mantığına dayanıyordu. Dış destekli burjuvazinin yoğun hakimiyeti altında, 1990'lı yılların sonuna dek siyasal üst-yapı oldukça başarılı bir biçimde denetim altında tutulabildi. Bu denetimin tek istisnası REFAHYOL dönemi olarak ortaya çıkmıştır. TÜSİAD sermayesine karşı MÜSİAD sermayesini ve KOBİ gibi küçük ve orta-boy sermayeyi ön plâna çıkartan, kamu birimleri arasında havuz sistemi kurarak, rantıye kesimine aktarılan faizler üzerinde kısmi denetim getirmeye çalışan REFAHYOL, tabanını denetleyememesi nedeniyle ortaya çıkan görüntüler de bahane edilerek, şeriat korkuları altında, siyasetten uzaklaştırıldı. 28 Şubat, iç sermaye çatışmasında TÜSİAD sermayesinin bir zaferidir. Ne var ki, bu zafer TÜSİAD'ın önünü açtığı kadar, karşı tarafa da "kabuk değiştirerek fırsat kollama" olanağı sağlamış oldu. Üstelik de, 28 Şubat'ı izleyen dönemde her geçen süre, ekonomik koşulların ağırlaşması nedeniyle TÜSİAD'ın aleyhine olurken, derinleşen yoksulluk ve bazı kesimlerin çöküşü karşıtlarının lehine zemin hazırlıyordu.

EKONOMİK PROGRAM'IN ÜZERİNE OTURDUĞU AYAKLAR

2000 yılında uygulamaya konulmuş olan program ekonomiyi kalkındırmaya ve halkın refahını yükseltmeye yönelik olmayıp, iç ve dış alacaklıların haklarını garanti altına almayı hedeflemiştir. Bu hedefe de, yine toplumun büyük bölümünün baskılanması ve toplumsal çöküşle ulaşılması yolu seçilmiştir. Zira, finansal emperyalizmin hakim olduğu günümüz koşullarında kapitalist uygulama tam da böyle bir politikayı öngörmektedir ve Türkiye böyle bir programla karşı karşıya bırakılmıştır.

1999 yılı içinde IMF ile yapılmış olan bir yıllık "izleme programı" 2000 yılı başında "üç yıllık

istikrar programı"na dönüştürüldü ve program gereğince yapılan stand-by anlaşmasında "borçların sürdürülebilirliği" kavramı ve olgusu odağa kondu. Böyle bir teşhis ekonominin içinde bulunduğu durum açısından iki bakımdan yanlış ve hatta sakıncalı idi. Bir kere, ekonominin alt-yapısını gözardı ederek sadece borçların sürdürülebilirliği üzerinde yoğunlaşmak, konuyu salt bir "borç yönetimi" ve finans alanlarına hapsedmek anlamına geliyordu. Bu yaklaşımla, ekonomik altyapıyı güçlendirecek derin sağaltım yerine, semptomatik sağaltım düzeyinde kalınıp, kamu açığının ve cari açığın baskılanarak, enflasyonun ve faiz haddinin geriye çekilmesi yeğlendi. İkinci olarak da, bizzat borç yönetimi konusu da, varolan borçlanma koşullarında konversiyon, konsolidasyon, moratoryum ya da monetizasyon, vb. gibi değişiklik öngörülmeden, oldukça dar kapsamlı bir çerçeve içinde borç servisi ele alındı. Bunun da ötesinde, borç ödeme planında hiçbir değişiklik yapılmadığı gibi, yükün toplumda dağıtımında da "ödeme gücü" ya da "adalet" gibi ölçütlerle uyulmadı.

Bu iki yaklaşımlarla programın ne tür bir mantığa oturtulduğu açıkça görülmektedir: Borçluya hiçbir şans tanınmadan ve ödeme koşullarında hiç değişiklik yapılmadan, alacaklıların alacaklarını almalarını sağlayacak politikaların gerçekleştirilmesi! Bunu sağlamanın da iki yolu vardır: (1) Politik olarak güçsüz kesimleri baskılamak; (2) değerli kamu varlıklarını likide etmek! Yanlış bir tanıya ve mantığa dayandırılmış olan "sözde istikrar, özde baskılama ve alacakları tahsil programı", bu mantıkla, üç temel ayağa oturtuldu. Bunlar, para politikası, maliye politikası ve yapısal reform ayağından oluşmakta idi.

Program gereğince, Merkez Bankası "para kurulu" statüsüne geçirilerek, para emisyonunda bulunma gücü ortadan kaldırıldı ve böylece alacaklılar monetizasyona, yani yaşanan enflasyonla borçların eritilmesine karşı garanti altına alınmış oldu. Programda iddialı bir enflasyon hedefi saptandı ve döviz çıpası uygulamasına geçilerek, Türkiye'nin yabancı tüketicilere pazar olma işlevi görmesi sağlandı. Döviz çıpası kur riskini kaldırarak kısa dönemde nominal faizleri geriletici bir etki yapmış olmakla beraber, öngörülen hızda denetlenemeyen enflasyon karşısında ithalat-ihracat dengesini boza-

rak cari açığın büyümesine, buna bağlı olarak da dış kaynak gereksiniminin büyümesine yol açtı.

Borç servisi kısacasına alınan ekonomiye getirilen iki ek önlemden biri, maliye politikası yolu ile iç baskı oluşturmak, diğeri ise, "yapısal reform" aldatmacası altında değerli varlıkları yok pahasına satarak, yani "borç/özsermaye değişimi" yoluyla dış kaynak sağlamaktır. Sıkı maliye politikasının temel hedefi, faiz dışı fazla verilerek, bütçedeki faiz yükünü olabildiğince kamu çalışanlarının özlük hakları ve kamu hizmetleri gibi kalemler üzerine yıkmaktır. Böylece faiz borcunun bir bölümünün ödenmesi için kamu çalışanları ve kamu hizmetlerinden yararlananlar devreye sokulmuş oldu. Bu uygulama, 2001 ve 2002 bütçelerinde gerçekleştirildiği gibi, 2003 bütçesinde de öngörülmektedir. Hatta, devletin küçültülmesi öyle boyutlara taşınmaktadır ki, devlet asli görevlerini dahi yapamayacak bir hale gelmektedir.

Program gereğince yapısal reform adı altında yürütülen uygulama ile, özelleştirme ve yabancılaştırma kapsamında THY, Petkim ya da Telekom gibi güçlü kuruluşların yabancılara satışı öngörülmektedir. Borçlara karşılık ulusal varlıkların yabancılara devri gerçekleştirilmektedir. İkinci olarak da, tüm piyasaların serbestleştirilmesi projesiyle, bir yandan tarım gibi henüz rekabete hazır olamayan alanların, diğer yandan da TEKEL'in özelleştirilmesiyle kamusal yöntemlerle denetlenmesi gereken piyasalar dünya devletlerine açılmaktadır.

"GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI" VE ERKEN SEÇİM

İstikrar programı, hem Kasım 2000'de hem de Şubat 2001'de şiddetli yaşanan krizle sarsılırken, bunlardan bazı finans çevreleri kazançlı çıktı. Diğer taraftan kriz bahanesiyle istihdam politikasını değiştirerek yeniden yapılanmaya giden özel kesim çok sayıda emekçiye yol verdi. Daralan piyasaların kaçınılmaz sonucunda da esnaf ve küçük sanayici işyerlerini kapatma durumu ile karşı karşıya geldi. Büyük sermaye dışında tüm ekonominin derin bir yoksulluk ve umutsuzluğa sürüklenmesi toplumsal beklentilerin değişmesine yol açtı. Tarım kesimi baskılanarak çökertilmiş, esnaf ve küçük üretici ya tasfiye edilmiş ya da gelecekte umudunu kesmiş, varolan işsizler ordusuna milyonlarca yenisi eklenmiş bir sosyo-ekonomik ortam iç ve dış baskat kesimler için patlamaya hazır bomba olarak görüldü.

IMF programı 57. Hükümet döneminde, görüntüde fevkalade uyumlu bir koalisyon eliyle uygulandı. Bu koalisyonun oluşturulmasında da fevkalade isabetli bir ortaklar seçimi (!) yapılmıştır. Bir yanda kendisini sosyal demokrat olarak niteleyen bir parti, diğer yanda kendisini ülkeyi kollamakla görevli gören başka bir parti ve nihayet kuruluş gerekçesi itibarıyla ulusal varlıkları satıp ekonomi-

yi özel ve dış ellere teslim etmekle görevli bir parti bir araya getirildi ve bunların temel görevi, halkın büyük bölümünün baskı altına alınması, değerli ulusal varlıkların özelleştirilerek yabancılaştırılması ve tarım da dahil olarak tüm ekonominin güçlü dünya piyasalarına denetimsiz ve hazırlıksız olarak açılarak çökertilmesi olarak belirlendi. Söz konusu projenin alt uygulamalarına, "yapısal reform", "mali disiplin" gibi perdeleyici isimler verilerek, tüm projeye de "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" (GEGP) adı yakıştırılarak toplumun büyük kesimi aldatıldı. Oysa, uygulanan program özde sadece alacaklıların alacaklarını garanti altına almakla yetinmiyor, aynı zamanda ekonomiyi küreselleşen kapitalizmin korumasız bir parçası haline getirerek, hem dış üretim merkezlerine piyasa oluşturmak, hem de THY, Telekom ya da Petkim ve TEKEL gibi dev ve kâr sağlayan devasa kuruluşları özelleştirme görüntüsü altında yabancılaştırarak yabancılara yeni faaliyet ve kâr alanları açmayı hedefliyordu. Kuşkusuz, merkez kapitalizm GEGP retoriği ile kısıkrak bağlanırken, içte işsizlik ve yoksulluk yükselecekti. Düzensiz kapitalizm ortamında çözülen toplumsal yapılarda yolsuzlukların da yükselmesi kaçınılmazdır, ancak yaşanan çöküşü ve yoksulluğu yolsuzluklara mal etmek kapitalizmin işleyiş dinamiklerini ve bu dinamiklerin toplumsal açıdan oluşturduğu olumsuz sonuçlarını perdelemek anlamına gelir.

Yaşanan toplumsal yoksullaşma güçlü çevrelerce önce "erken seçim" manevrası ile denetim altına alınmaya çalışıldı. Erken seçim manevrasının ikili işlevi vardı: Bunlardan birincisi siyaset ortamını koalisyonlardan uzaklaştırmak ve IMF politikalarının tüm sıkıntılarını halka yaşıtmış olan Ecevit hükümetini "günah keçisi" olarak halka telkin etmek; ikincisi ise, politikalar altında ezilenleri sahne sol sözcükleri ile bir odakta toplayıp, bu odağı da büyük sermayenin emrine vererek, hem sosyal patlamanın önünü almak, hem de yeni bir tabanla başat sermayeye yeni hareket alanı sağlamaktı. Derviş'in projesi bu idi.

Bu proje işletilirken oluşturulan ara mekanizmalar veya kullanılan atlama tahtaları bazı pürüzlü sesler çıkarmaya başladı. Bu sesler, güç dengeleri açısından, gereği biçimde ezilen halklar doğrultusunda değil, ABD karşıtı Avrupa Birliği doğrultusunda idi. Bazı eski ve yeni oluşturulan partiler Avrupa Birliği'ni seçim malzemesi olarak kullandıklarında, ABD'nin çıkarları açısından bunun ne denli aleyhlerine olabileceğinin ayırdına bile varamadılar. Güç dengeleri doğası gereği bunlar elimine edilecekti ve edildiler de.

Emperyalistlerin ve içerdeki ortaklarının pençesinde giderek yoksullaşan ülke üzerinde, bir yandan ABD-AB çatışması, diğer yandan da yerli sermayenin kendi iç çatışması yaşanıyordu. Dış etmenler açısından, kapitalistler arasındaki çatışmada

günümüzün başat aktörü ABD öndedir. 11 Eylül olayı ertesinde Afganistan'da sürdürülen operasyon ve ABD'nin Irak savaşı projeleri, ABD'nin hakimiyetinin göstergesi olduğu kadar, bu hakimiyetin sürdürülmesinin de ön koşuludur. ABD'nin Ortadoğu ve Avrasya projeleri için olduğu kadar AB'ye karşı girişmiş olduğu ekonomik çatışma için de Türkiye hem dinsel yapısı, hem de coğrafi konumu itibarıyla belli bir özellik ve öncelik taşımaktadır. 11 Eylül olayından sonra "Haçlı Seferi" sözcüğünü bilinçaltı yansıması olarak dile getiren Bush yönetiminin Ortadoğu operasyonunda Müslüman Türkiye'yi kullanması büyük bir avantajdır. Üstelik de, gerek Öcalan'ın sonu, gerekse Türkiye'nin savaş nedeni olarak ilân ettiği Kuzey Irak'ta Kürt Devleti koşulunu oluşturmak da bu yoldaki hazırlıkların ciddi adımlarını oluşturmuştur. Böylesi bir kıvama sokulan Türkiye, her ne kadar Avrupa Birliği'ne tarih vermeleri için baskı yapılsa da, fazlaca başıboş bırakılamazdı.

Kısacası, ılımlı Müslüman bir ülke tüm bu operasyonlar için bulunmaz bir fırsattır. Bir zamanlar komünizme karşı beslenmiş olan ılımlı İslam, ne garip bir tecellidir ki, şimdilerde bizzat Müslüman dünyaya karşı kullanılmaya çalışılmaktadır. Dış dinamikler Türkiye üzerinde böyle etkili olmaya çalışmaktadır. Kuzey Irak'ta kurulmaya çalışılan Kürt Devleti'nin meclisine ABD Dışişleri Bakanı'nın tebrik telgrafı göndermesi kadar, son seçimlerden sonra ABD'nin Türkiye'ye her yıl bir milyar dolar dolayında çeşitli yardım paketi hazırlayacağı haberi de fevkalade ilginçtir.

AKP'YE BİÇİLEN İŞLEV

Böyle bir hat üzerinde Türkiye üzerinde uygulamaya konulan toplumsal mühendislikte, siyasetin atıklarıyla iş yapılırken, sermaye çatışmasında akılcı mevzileri seçmek gerekiyordu. 28 Şubat askeri ve politik olarak bir siyasal örgütü geri plana çekerken, sosyolojik olarak da onun kabuk değiştirmiş yavrusuna intikam zeminini hazırlıyordu. IMF politikalarından bezmiş olan halkın tepkisel arayışını AKP'de toplamak için emperyalizmin toplum üzerindeki yoksullaştırıcı etkisinin faturasını ideolojik saptırma ile koalisyona yıkmak gerekiyordu. Yukarıda da bahsetmiş olduğum gibi, erken seçim projesi söz konusu ideolojik saptırmanın önemli bir aracı olma işlevini görmüştür.

Seçilen partinin tabanının ve organlarının geri

plana itilerek perdelenebilmesinde parti başkanının seçimi de fevkalade isabetlidir. Zira bazı hukuksal sorunları olan R.T. Erdoğan'ın hukuku zorlayan tavırları, yoksullaşırken topluma ve resmi ideolojiye tepki duyan kesimlerde yankı bularak, toplumsal kesimleri bu partide kilitleme işlevi gördü. Diğer taraftan, koalisyonların sıkıntılı olduğu ve tek parti yönetiminin güven sağlayarak sıkıntıları gidereceği topluma ısınladı. Böylece, tek partiye yönelme ısınlaması altında zaman zaman parti adresi de gösterilerek, işlem tamamlanmış oldu. Derviş'in bulunduğu partinin işbaşında bulunması halinde IMF politikalarının uygulanmasına devam edilmesi halinde muhalefetin güçlü bir biçimde bu politikalarla karşı çıkması söz konusu olacaktı. İktidar partisi IMF politikalarını uygularken, Derviş'in partisinin bu uygulamalara karşı çıkması ise düşümlenemez.

Projenin başarısı, Derviş dışında seçilen partinin "mutlak iktidar" olarak işbaşına gelmiş olmasında

kendini gösteriyor. Meclis'in bileşimine baktığımızda AKP, Anayasayı da değiştirebilecek derecede "mutlak iktidar", buna karşın hiçbir muhalefet görevi yapabilecek durumda olmayan CHP ise "iktidarsız muhalefet" olmuştur. Bu durum, demokrasi adına iç siyaset açısından olduğu kadar, ülke adına da dış siyaset açısından fevkalade tehlikelidir. Zira, toplum katmanları arasında olduğu kadar iç sermaye arasındaki çatışmada da halk ve sermaye taraftır. Küreselleşen emperyalizm ortamında ekonomi yoksullaştıkça bir yandan iç sermaye arasındaki çatışma şiddetlenecek, diğer yandan da sermaye kesimi ile toplum ve emekçiler arasındaki çatışma keskinleşecektir. AKP'nin uygulayacağını beyan ettiği IMF programı halkın yanında sonuçlar oluşturmamaya devam edecektir. Bu durumda, koalisyon döneminde olduğu gibi, sermaye ile toplum kesimleri ya da tarım, vb. gibi sermaye dışı kesimler de çatışmaya girecektir. AKP bu durumu perdelemek ve baskılayabilmek için dincilik, vb. gibi ideolojik aygıtları daha yoğun olarak devreye sokmaya yönelebilecektir. Bu yönelişler, halkın % 35'ine yakın oy almış ve Meclis'te sandalye sayısının yaklaşık üçte ikisine sahip olmuş olan bir parti ile "hukuk kuralları" veya silahlı kuvvetler arasında ihtilafa yol açabilir. Dış ilişkilerde de Ortadoğu politikalarını devreye sokmaya çalışan ABD, iktidar yalnızlığının korkunçluğunu bastırmak

için güç arayan AKP'ye bazı avantajlar sağlayarak siyasal erke bazı dostluklar(!) yüklenmesi talebinde, hatta zorlamasında bulunabilir. Bu görev de yine AKP'yi tabanıyla, hatta silâhlı kuvvetlerle de karşı karşıya getirebilir. Silâhlı kuvvetlerin bizzat ABD tarafından ikna edilmiş olması halinde böyle bir çatışma ortaya çıkmayabilir, ama bu durum ülkenin ve ekonominin yararına olmaz. Böyle bir açmaz durumunda ulus ve ekonomi açısından en olumlu kararı vermek durumunda olan siyasal örgütün tek ve mutlak hakim durumda olması onun gücünü arttırmaz, tam tersine zayıflatır.

Başat dış ve iç çıkar çevreleri yoksullaşan toplum kesimlerinin bilincinden küreselleşen kapitalizmin işleyiş dinamiklerini uzaklaştırmış, bunun yerine anlamsız bir biçimde koalisyonların işleyiş zafiyetini ikame etmiştir. Bu operasyon bir bilinç bulandırma işlemidir; zira halkın yoksulluğu ve bazı

kesimlerin baskılanması ne koalisyonun işi, ne de sadece iç işleyiş mekanizmalarının sonucudur. Dış ve iç alacaklılar, önce ekonomiyi borçlandırarak kendilerine pazar oluşturdular, şimdilerde bu borçlarını tahsil ederken, aynı zamanda bazı üretim alanlarını da ele geçirmekle yetinmeyip, ülke siyasetine de hakim olmaya yeltenmekte.

Tek ve hakim olarak iktidar koltuğuna oturan AKP'nin gerek iç gerek dış kesimler tarafından âcilen çevrelenmesi, bu mutlak iktidarı kendi yanlarına çekmeye yöneliktir. Bu güçler arasında dışarıda Avrupa Birliği, özellikle Yunanistan ve ABD, içeride ise TÜSİAD ve çeşitli iş çevreleri yer almaktadır. Bu çevreler, şimdilerde basın ve yayın organlarını kullanarak bu gücü ürkütmeden yanlarına çekmeye çalışmaktalar. Ancak hiç kuşku duyulmamalıdır ki, yarın çıkar çatışmasına girildiğinde, bu güçler borsada, çalışma hayatında, kamu alanlarında ve diğer ilgili tüm alanlarda siyasal erke zor durumda bırakmaktan kesinlikle çekinmeyeceklerdir. Zaten gerçek güçlü de o anda ortaya çıkacaktır. Kapitalist toplumlarda hiçbir iktidar, sermayenin çıkarı ve rızası olmadan sermaye-dışı kesimlerin çıkarlarını gözetemez. Zira, iktidarın gücü aldığı oylardan değil, ondan öte, piyasaları işler tutmaktan geçer. Piyasalar güç ilişkisi olduğundan, gücünün yanında olmayan bir iktidar —sistemi tıkanıklığa uğratacağından— gücünü yitirir. Nitekim, henüz hükümet dahi kurulmadan gündeme gelen konular gelir dağılımı bozukluğu, eğitim veya sağlık hizmetlerinin çökmüş olması gibi yoksul halkın sorunları ile ilgili olmayıp, vergi oranlarında indirim, Mali Milat'ın ertelenmesi, borsaların yükselmesi, vb. gibi, güçlü sermaye ve finans çevreleri ile ilgilidir.

AKP'nin tek başına iktidar olması güçlü kesimlerin projelerinde ileri bir halkadır. Siyasetin merkezine oturtulmaya çalışılan sağ partinin oluşturulması yanında başkanlık sisteminin de ısıtılarak yeniden gündeme getirilmesi söz konusudur. Sağda birlikteliğin oluşması için, gerekli koşul olan eski parti başkanlarının elimine edilmesi ve sağın tam bir dağınıklığa ve şaşkınlığa uğratılması ancak bu şekilde olası olabilirdi. Böyle bir toplumsal şok için ise, IMF politikalarının toplumu yoksullaştırıcı sonuçları bulunmaz fırsattı. Fizik ve toplumsal kuralları açısından, birleşmeye giden yol, önce dağılmaktan geçer. Böylece, güçlü bir sağ yaratılıp, bir biçimde başkanlık sistemi ile de desteklenirse iç ve dış çevrelerin hiç değilse orta dönemde fazla bir korkuları olmaz. Son oy patlamasının sermaye çevrelerini rahatlatan diğer bir yönü de, derinleşen yoksulluk karşısında yükselmesi beklenen solun, kısmen toplumun geleneksel ve kırsal kökenlerine, kısmen de dünya konjonktürüne, içteki yapılanmalara ve ideolojik yönlendirmelere bağlı olarak, hemen hiçbir varlık gösterememiş olmasıdır.

Floransa Raporu

Gaye Yılmaz

Avrupa Sosyal Forumu toplantılarının büyük çoğunluğunda sendikaların ve işçi sınıfının STK'laştırılması çabalarını bir kez daha gözlemledik

Ocak 2002 tarihinde ikinci si yapılan Porto Alegre Dünya Sosyal Forumu (WSF)'de belirlenen ve 7-9 Kasım 2002'de İtalya'nın Floransa kentinde yapılan Avrupa Sosyal Forumu (ESF)'nin ilk toplantısında 143 konferans ve panel, 150 kadar da atölye çalışması düzenlendi. Katılımcıların 30 bini yurt dışından geldi. ESF'nin organizatörlerinden İtalya'nın en büyük işçi konfederasyonu CGIL'a göre, Floransa Sosyal Forumu ile bu kentin sosyal tarihi arasında güçlü bağlar mevcut: "Bu kenti yalnızca piyasa değerlerinden ibaret gören, yaşamı sadece "rekabet" olarak tanımlayan güçler vardır. Bu güçler, devasa büyüklükteki asalak sermaye birikimlerini korumak için halkın yüreğine korku ve dehşet salar ve bu gerekçelerini gizleyebilmek için kentin tarihi, kültürel mirasını korumaya çalıştıklarını ileri sürerler. Floransa kentinin alternatif tarihi ise başarı ve başarısızlıklarıyla, Floransa Halk Cumhuriyetinin kuruluşuyla, işçi sınıfı hareketleriyle, Faşizm karşıtı konumlanışıyla ve kentin özgürlük ve direniş hareketiyle yazılmıştır. Kentin sosyal merkezlerinde, gönüllü toplumsal derneklerin doğrudan katılım ve demokrasi deneyimlerinde birikmiş Floransa tarihi, kentin mimarisi ve kültürel mirasından çok daha görkemlidir." Sağcı Berlusconi Hükümeti yönetimindeki İtalya'da, kapılarını ESF'ye açan tek belediye sol eğilimli Floransa Belediyesi idi.

ESF'nin 3 günlük toplantılar takviminin yalnızca bir bölümünü yansıtan konu başlıkları, Forumdaki konu ve temsil edilen örgüt çeşitliliğini de anlatıyor.

"Yapısal Uyum Programlarına son verilmesi ve borçların iptali", "Yoksulluk ve Refah", "Demokrasi ve Kalkınma", "Mega ölçekli doğal kaynak sömürsü projelerinin etkileri", "Liberal küreselleşmenin teorik temelleri" (Alternative Russia), "Küresel Vergi Sistemi: Dünyayı değiştirmenin alternatifi"(ATTAC), "Avrupa'nın aynası: Balkanlar, Milliyetçilik, Barış ve Göçler", "Kamu Hizmetleri ve Özelleştirme", "Öğrencilikten, eğitimde geçici işçiliğe", "Ortalama yaşam beklentisinin artması, haklar ve refah kavramlarında değişim", "Çok Uluslu Şirketler ve Avrupa İş Konseyleri", "Silahsızlanma ve tarafsız bir Avrupa için sosyal yurttaşlık", "Yeni emperyalist düzende ABD ve AB", "Medya ve Savaş", "Filistin-İsrail'de

Adil Bir Barış için Avrupa eylemi", "NATO'ya ve AB Savunma Gücü'ne HAYIR", "Sosyal Avrupa ve Hakların savunulması", "Avrupa ve aşırı milliyetçilik", "Bilgi ve İletişim Hakkı", "Avrupa İçin Alternatifler: Bir Ütopya olarak Sosyalizm" (Yunanistan Marxizm Enstitüsü), "Kapitalizm sonrası bir ekonomik sisteme doğru" (İsveç, Halk Eğitimi için Kvarni Okulu), "Sermayenin denetim altına alınması"

(ATTAC), "Kapitalizm Karşıtlığı: Ne istiyoruz ve istegimize nasıl ulaşabiliriz?", "Su, Yeryüzü, Sağlık, Eğitim", "Çevresel problem, ekonomik-sosyal sistem ve Avrupa", "Ticaret, Çevre ve Güvenlik: Avrupa topraklarının ticarileşmesine karşı" (CGT, SUD ve ATTAC), "Rusya'da sosyal haklar ve neo liberalizme karşı mücadele", "İşçi Mücadeleleri ve yeni haklar", "Savaş ve Barış, Dünyada yönetim sorunu", "Küreselleşme ve Militarizm" (ATTAC), "Büyük ideolojik sistemlerde şiddetin ve dini savaşların kökenleri", "Çeçen sorunu", "21. yüzyılda adalet ve hapisaneler", "Elmas ve savaş", "Demokrasinin demokratikleştirilmesi: katılımcı demokrasi", "Çocuk Emeği", "İrkçilik karşıtı hareket", "Evsizler ve göçmenler"...

İzlenebilen toplantıların notları:

1) 8 Kasım sabahı düzenlenen atölye çalışmasının konusu, "Küreselleşme sürecinde sendikal hareket, sorunlar ve eleştiriler"di. Hollanda, İsveç, Belçika, Hırvatistan, Almanya, İngiltere, İsviçre, Norveç, Danimarka, Türkiye ve İtalya'dan yaklaşık 30 kişi olarak yaptığımız bu çalışmada ABD ve AB arasındaki ortak sermaye lobi grupları tanıtıldı. Özel vurgu yapılan sermaye lobisi ise aynı gün ABD'nin Şikago kentinde toplanan TABD-Atlantik Ötesi Sermaye Diyalogu oldu. Şikago'daki protesto eylemleri hakkında da bilgi verilerek, küreselleşmenin her bir kurumunun karşısında ayrı bir muhalif hareketin oluştuğu, bunun kapitalizmin bir sistem olarak tüm bu yapıların bütününden oluştuğu gerçeğinin perdelenmesini kolaylaştırdığı eleştirisi yapılarak sistem karşıtı hareketlerin artık belli bir politika etrafında birleşmesi gerektiği belirtildi. Tutulan bazı notlar ise özetle şöyle:

—ESF'ye katılan azınlık konumundaki muhalif sendikalar Avrupa çapında genel grevden söz ederken, ETUC, her şeyin yolunda olduğunu ileri sürerek

genel greve karşı çıkıyor. İlk öneri güzel ama gerçekçi değil, ikincisi ise gerçeklere tamamen sırt çevirmek anlamına geliyor. Oysa, AB sendikaları son yıllarda pek çok mevzilerini kaybetti. Örneğin Avrupa ve dünyanın en güçlü sendikası IG Metal'in geçen yıl Volkswagen ile imzaladığı sözleşme Almanya metal sektörü ücret skalasının altındaydı. Bu gelişme, ülkede genel bir gerilemenin ilk adımı olarak görülmek zorundadır. Halbuki, aynı IG-Metal'in buradaki toplantılarda söyledikleri çok farklıydı. Demek ki ortada retorikler dönüyor. Avrupa'da 1930'lu yıllarda kurulan Sosyal Paktlar'ın o dönem için geçerli olan gerekçeleri vardı. Aynı dönem, sendikaların depolitize olmalarına ve bürokratikleşmelerine ve hatta giderek ulusallaşarak enternasyonalizmi unutmalarına yol açtı. Tüm bu gelişmeler sendikaların üyeleri yerine şirketlere yakınlaşması, işçilerin kendi örgütlerine yabancılaşması ve uzlaşmacı bir sendikal anlayışın doğmasını da beraberinde getirdi. (Asbjorn Wahl-Norveç.)

—Üzerinde durulması gereken kavramlardan biri Şirket Davranış Kodları ve Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu'dur. Bazı Batılı sendikaların gerek sosyal diyalog gerekse bu iki kavramın meşrulaştırılması yönünde önemli çabaları gözlenmekte ve bu sendikalar bilhassa mücadeleci geleneğe sahip ülkelerin sendikaları ile geliştirdikleri ortak ilişkilerde bu kavramları yerleştirme çabası gütmektedirler. Bir diğer handikap ise, en temel sendikal hedef olan örgütlenmeye bakıştır. Örgütlenmede nitelik, sınıf perspektifi gibi ilkeler öylesine unutulmaya yüz tutmuş, olay öylesine kafa sayısına indirgenmiştir ki, Hollanda, İsveç gibi ülkelerdeki görece güçlü sendikalar bile ya cep radyosu dağıtımı, v.b kampanyalarla, ya da üyelerinin borsalardaki yatırımları için ücretsiz danışmanlık karşılığında üye sayılarını korumaya çalışmaktalar. (Gaye Yılmaz-Türkiye.)

—Danimarka'da büyük sendikalar dayanışma sözcüğünü tamamen unutmuş gibiler ve AB'nin genişlemesini sırf Danimarka sermayesi güçlenecek umuyla destekliyorlar. Enerjinin özelleştirilmesi sonrasında sektör kendi kendini sürdürebilme özelliğini tamamen yitirdi. Bu alandaki özelleştirme, en çok Nükleer şirketlerine yaradı ve siyasilerin daha önce nükleer santralleri kapatmak için verdikleri takvimlerde ertelenmeler başladı. Elektrik üretim ve dağıtımını kamudan alan özel şirketler gerekli yatırımları yapmaktan kaçındıkları için elektrik sıkıntısı baş gösterince, nükleer santralleri kapatma takviminin ertelenmesi de kamuoyu nezdinde meşruiyet kazanmış oldu. Bir diğer önemli mesele de AB Komisyonu'nun 1.5 yıl önce Su'da özelleştirmeyi kabul etmiş olması. Ne var ki AB Hükümetlerinin neredeyse tamamı bunu yapmanın çok zor olduğunu belirtti. Pekki Komisyon ne yaptı? "Bu işi 5 yıl erteleyelim" demek yerine kapsamlı bir araştırma başlattı ve adını da "Su'nun özelleştirilmesinden sağlanacak avantajlar" olarak belirledi. (Kenneth Haar-Danimarka)

—Avrupa'da GATS anlaşmasına karşı ciddi bir

duyarlık oluşmuş durumda. Ancak, salt GATS'a karşı olmak korkunç bir stratejik hata olur. AB kurumları ve sistemin diğer güçleri de teşhir edilmelidir. Çünkü GATS ile amaçlanan, AB hizmet şirketlerinin rekabet gücünü arttırmaktır. Bir diğer husus da, AB ülkelerindeki görece yüksek sosyal standartların AB tarafından getirildiği yanlışlamasının yaratılmaya çalışılmasıdır. AB'nin pek çok ülkesindeki standartlar AB düzeyinin çok üzerindedir ve bu normlar, mücadelelerin yanı sıra, sermaye birikim sürecinin gereği sonucunda kazanılmıştır. AB'nin asıl yapmaya çalıştığı ise entegrasyon, uyumlulaşma adı altında bu standartları en alt düzeyde ortaklaştırabilmektir.

—Avrupa Parlamentosu'ndan geçen yeni bir yasa göre, alternatif tedavi yöntemleri ve bitkisel ilaçların üretimi yasaklanıyor. Amaç, ilaç tükellerinin kârlarını maksimize etmelerine yardımcı olmak.

4- 8 Kasım'daki toplantının organizatörleri FIOM, IG-METAL ve CC.OO sendikalarıydı. Brezilya, Tayland, Kazakistan, ABD'nin yanı sıra çeşitli Avrupa ülkelerinden sendikacıların katılımıyla gerçekleşen toplantıda sorunların temelde ortaklaştığı fark ediliyordu. Fakat özellikle Kazak sendikacının aktardığı bilgiler toplantının en ilgi çeken bölümleri idi. Çalışanların gelir düzeyinde hiç bir artış yaşanmaz ve hatta ücretler zamanında ödenmezken, geçmişte kamusal hizmet olarak sunulan barınma, su, elektrik gibi alt yapı alanlarının parayla satılır hale gelmesinin ülkedeki hayatı dayanılmaz hale getirdiğini ve bu politikalarda IMF, DB'nin payını anlattı. Aynı toplantıda, DİSK- Birleşik Metal İş Sendikası ile DİSK-Basın İş Sendikası da kısa birer sunuş yaptılar ve esas olarak Türkiye'deki yeni Çalışma Yasası Değişikliği ile 80 darbesiyle değiştirilen sendikalar yasasının örgütlenmeyi nasıl engellediğini aktardılar. Basın İş sendikası Genel Sekreteri Kamil Kartal, G. Kore sendikalarının örgütlenme modelini örnek almaya başladıklarını belirtti.

5- 9 Kasım sabahı Fortezza De Baso'da yapılan başka bir toplantıda SUD-Eğitim Çalışanları Sendikası adına konuşan bir sendikacı, AB'nin Yaşam Boyu Eğitim ve Mesleki Eğitim gibi son dönemde pek çok politikaya damgasını vuran yeni konseptlerini eleştirerek, bunların tek amacının hizmet şirketlerinin kârlarını yükseltmek olduğunu; sanayi şirketlerinin kendilerine bir de eğitim şirketi açtığını ve eğitim konularını TİS masasına getirmekle sendikaları enternasyonal bir hak olan eğitim konusunda pazarlığa çekmeye çalıştığını belirtti. Ücret zammı yerine eğitim önerisi yapan şirketlerin bu oyununa gelinmemesi gerektiği uyarısını yaptı. Kadınların ve gençlerin iş gücü piyasalarındaki varlığı konusunda konuşan bir başka konuşmacı Avrupa'da 46.9 milyon genç iş gücü bulunduğunu ve bunların %35'inin işsiz olduğunu, çalışan gençlerin ise çoğunlukla part-time ve kısa süreli sözleşmelerle, genellikle kayıt dışı sektörlerde (otel, restoranlar vb) istihdam edildiklerini anlattı.

Aynı toplantıda diğer konuşmalardan özetler:

* Kapitalistlerin tek hedefi sermaye ve kârların dolaşımını hızlandırmak ve yalnızca bu yolla karlarını maksimize etmek değildir. Eğitimin metalaştırılması süreci, işçi sınıfının bilincine egemen olmayı da amaçlamaktadır. Bu anlamda işçi sınıfı kültürü yeniden canlandırılmayacak olursa bu mücadele de kazanılamayacaktır. Başka bir deyişle sendikal hareket bugünkü yapısını ve tarzını gözden geçirmek zorundadır.

* Bütün Avrupa ülkelerinde çalışma yasalarını değiştirme hazırlıkları sürmekte, bazılarında belli adımlar atılmaktadır. Ancak, bazı sendikaların sınıfa dönük bu saldırılara, kuralısızlaştırma çabalarına destek verdiği görülüyor (CISL ve UIL gibi). Oysa pek çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede işçiler bizim örgütlenme yöntemlerimizi izliyor. Bu nedenle sermaye yanlısı emek karşıtı politikalara işçi örgütlerince verilen destekler daha da hayati bir önem arz ediyor. (İtalya-FIOM.)

* Rekabet, tüm emek piyasalarını kuralısızlaştırmayı ve işgücü maliyetlerini bu yolla azaltarak, kârları yükseltmeyi amaçlıyor. AB, Amerikan modelini kopyalayarak 2010'a kadar dünyadaki en rekabetçi güç olma hedefine kilitlenmiş durumda. Bu hedef, bugün sahip olduğumuz ekonomik standartların önümüzdeki süreçte hızla gerileyeceğinin işaretidir. (Yunanistan.)

* Avrupa Ulaşım İşçileri Federasyonu olarak yalnızca AB ülkelerinde değil, diğer ülkelerde de örgütlüüz. Ulaşım sektörünün gerçek aktörleri kamu değil, otomobil, petro kimya, borsa-finans, uçak yapımı şirketleridir. Bu şirketler iki yıl önce ulaşım sektörüne de el attılar ve çok düşük ücretli, genellikle göçmen işçileri istihdam ederek son derece esnek koşullarda çalıştırıyorlar. Ulaşım sektöründe taşeronlaşma son derece yüksek düzeyde. Bu yüzden sektörde örgütlü sendikalar giderek küçülmekte. İspanya'da yapılan sınır ötesi nakliyatın %62'si kendi adına, bireysel sözleşmeyle çalışan işçiler tarafından gerçekleştiriliyor. Durum, 1920'lerin Amerika'sını anımsatıyor. Federasyonumuzun son toplantısında dünya çapında bir asgari ücretin nasıl hayata geçirilebileceği konusu tartışıldı. Kampanya kapsamında bu kararı uygulamayı kabul etmeyen şirketlerin kargoları limanlarda indirilmeyecek ve geri çevrilecek.

Savaşa Karşı Yürüyüş:

Avrupa Sosyal Forumu buluşmasının dördüncü günü (9 Kasım) yaklaşık 7 km'lik Savaşa Karşı yürüyüş gerçekleştirildi. Büyük çoğunluk Avrupa'dan olmakla birlikte dünyanın çeşitli ülkelerinden temsili düzeyde katılımcılar da vardı. Yürüyüşe, kortejin en önünde ASF'nin yabancı katılımcıları, daha sonra İtalyan CGIL konfederasyonuna bağlı sendikalar özellikle FIOM Metal İşçileri Sendikası üyeleri ve FIAT İşçileri, Fransız, İspanyol, Yunan, Alman ve diğer Avrupa ülke Sendikaları, ATTAC'lar, Parti ve Oluşumlar, İtalyan Barış Derneği PACE, Çevreci gruplar, Flo-

ransa halkı ve diğer küçük gruplar olmak üzere 200 bin kişi katıldı.

Avrupa Sosyal Forumu toplantıları değerlendirilmemiz.

Dünya Sosyal Forumu ve Avrupa Sosyal Forumunun bileşenleri arasında, çeşitli ülkelerden, ekonomik, siyasal, çevresel, kültürel, ideolojik farklılıkları olan işçiler, kamu çalışanları ve sendikaları, meslek örgütleri, çiftçiler, siyasi parti ve oluşumlar, çevreciler, otonom yapılar, sisteme muhalif gruplar var. Bu çeşitlilik ve renklilik DSF ve

ASF'nin, bize günümüz muhalefetinin yönelimleri hakkında ipuçları da vermektedir. DSF ve ASF tartışma platformları her çeşit düşüncenin özgürce tartışıldığı bir zemin olarak sunulsa da, bileşenleri içerisinde "kapitalist sistemin reforme edilebileceği" temel görüşü ağırlıktadır. Bu saptamamız kuşkusuz DSF ve ASF'ye katılan tüm yapılar için geçerli değildir. Ancak DSF ve ASF'yi ideolojileri ve eylemleri ile yönlendiren, alınan kararlara ve bu platformlara rengini veren bileşenlerin gerçek pozisyonu da budur. ASF toplantılarının büyük çoğunluğunda başta Fransız ATTAC ve diğer ülke ATTAC'ları ve benzer yapıların reformist vurgularını, İşçi Sendikaları ile Sivil Toplum Kuruluşlarının iç içe geçmesini, birlikte mücadelenin sınıfsal eksenden toplumsal eksene kaydırılmasını, kısacası sendikaların İşçi Sınıfının STK'laştırılması çabalarını bir kez daha gözlemledik.

Bu empozeyi yapan oluşumlar, Sosyal Avrupa'ya dönüş özelemlerinden daha ileri talepleri olmayan başta ETUC, İtalyan CGIL, Fransız SFDT, Alman IG Metal, İspanyol UGT gibi Avrupa Sendikal Hareketine yön veren sendikaların temsilcilerinin temel vurgularıyla birlikte düşünüldüğünde, DSF ve ASF'nin içinde neden yer aldıklarını ve küreselleşme karşıtı muhalefet içerisindeki konumlanışlarının gerekçesi de ortaya çıkmaktadır. Avrupa sendika temsilcilerinin söylemlerinde ağırlıklı ABD sermayesi ve emperyalizmine karşı bir duruş sergiledikleri, kapitalist sistemin bütününe yönelik bir karşı duruş kaygıları olmadığı ya da Avrupa Sermayesi ve emperyalizminden pek şikayetçi olmadıkları çıkarsamaları da yapılabilir.

DSF ve ASF'ye rengini veren bileşenlerin emekçi sınıfların mücadelesine yön verecek yeterlilikle olmadığı Floransa'daki talep ve söylemlerinden ortaya çıkmaktadır. Teknik olarak DSF ve ASF, üye olacak ya da üyeler üzerinden yürüten bir yapı değildir. Ancak geniş toplum ve emekçi kitleler üzerinde etki yapma gücüne eriştirilmek istenen bir platform olduğu ortadadır.

Bu yüzden umarız ki DSF ve ASF'ye bugün için rengini veren yapılar, küreselleşme karşıtı hareketin kapitalizm karşıtı bir mücadeleye dönüştürülmesi sürecine ya da kapitalizm karşıtı bir mücadelenin yaratılmasına engel oluşturmazlar. (Özet.)T. MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu/ASF Floransa Delegasyonu/16 Kasım 2002.

Sürdürülebilir istismar

Dr. Turgay Yerlikaya

Johannesburg zirvesi sözlerin tutulacağı iddiasıyla bitmiş olsa da, egemenlerin sözlerini tutmaktaki açmazlarını egemen olmayanların görmesi gerekiyor

Güney Afrika'nın Johannesburg kenti Ağustos ayının sonu ve Eylül ayının ilk günlerinde "Sürdürülebilir kalkınma için dünya zirvesi" adı altında bir buluşmaya tanık oldu. Bu zirve 10 yıl önce Rio 'da yapılan zirvenin devamı niteliği taşıyordu. Zirve'de Rio'da gerçekleşen anlaşmalar ve sağlanan değişimler tartışıldı.

Gerçi *Kızılçık* geçen sayısında konuyla ilgili olarak Gaye Yılmaz'ın bir değişmesine yer vermişti ama, bu yazı meselenin başka boyutlarını da tartışmayı hedefliyor.

Rio'da tartışılan ana konu çevre idi. Johannesburg'da ise su, enerji, sağlık, tarım ve biyo-çeşitlilik olmak üzere beş ana konu tartışıldı. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan bu buluşmanın Rio'dan farkını, "Johannesburg zirvesindeki momentumu uygulamaya dökmeye ve eylem heyecanına taşımaya kenetlendik... Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (CSD) uygulamaya geçmede önemli bir odaklandırıcı ve katalizör rol oynamalı. CSD'nin Johannesburg Uygulama Planı'nda çağrısı yapılan spesifik reformların gerçekleştirilmesi için hızlı davranması çok kritik: şimdiye dek hedefler vardı, artık eyleme geçme zamanı..." diyerek ifade ediyordu.

Johannesburg buluşması sürecindeki oturumlarda ve öncesinde yapılan çeşitli çalışmalar ve Dünya Bankası raporu gibi raporlarda sorunlara ilişkin çeşitli saptamalar var. Örneğin küreselleşmenin böyle gitmesi halinde dünyanın yaşanmaz hale geleceğini ifade ediyorlar. Bugünkü büyüme modelleri ve ekonomik alışkanlıkların sürdürülemez olduğunu söyleyerek mesela önümüzdeki elli yılda nüfus artışının, ekolojik tahribatın, yok olan kaynakların, artan yoksulluğun toplumsal yapıları dağıtacağını, siyasi kargaşalara yol açacağını söylüyorlar. Bunlar da tabii ki dünya ve insanlar için kötü şeyler; dolayısıyla, "Bunlardan kurtulup daha iyi şeyler yapalım ve daha iyi sonuçlar ortaya çıksın," diyorlar.

Raporlara göre dünyadaki 6 milyar kişinin 1.2 milyarlık dilimi günde 1 dolardan az bir gelirle, 2.8 milyarlık dilimi ise 2 dolardan az bir gelirle yaşamlarını sürdürmektedirler. Az gelişmiş ülkelerde nüfusun %50'si günde 1 USD'den, %70'i ise günde 2 USD'den düşük bir gelire sahip ve yaklaşık %50'si işsiz durumda. Halen 1.2 milyar kişi temiz içme suyuna ulaşamıyor ve yalnızca bu yüzden hergün 6000 çocuk ölümü meydana geliyor. En zen-

gin 20 ülkede ortalama gelir en yoksul 20 ülkedeki ortalama gelirden 37 kat fazla. Yine belirtildiği üzere kurak bölgelerin nüfusu çölleşme ile karşı karşıya. Gelişmekte olan ülke kentlerindeki hava kirliliği erken ölümlere yol açan bir düzeye yükselmiş. Çoğu kırsal kesimde yaşayan 2 milyar insanın elektrik erişimi yok..

Yine raporlara göre enerjiye ulaşım, fakirliğin ortadan kalkabilmesi için şart. Öte yandan, dünyada halen su kaynaklarının %70'i tarımda kullanılmakta; burada sağlanacak bir etkinlik artışı enerji dağılımının diğer sektörlere aktarımını pozitif etkileyecek.

Toplantılarda ortaya konan somut hedefler de var. Örneğin yoksulluğun azaltılması için 2015 yılına kadar geliri günlük 1 doların altındaki nüfusun yarıya indirilmesi ve 2020 yılına kadar 100 milyondan fazla varoş insanının durumlarının iyileştirilerek varoşsuz kentler yaratılması gibi. Sağlık alanında ise, Makro-ekonomi ve Sağlık Komisyonu, fukara hastalıklarının önünün alınması için iç bütçe kaynaklarında 2015 yılına kadar yılda %1'lik bir artış, ayrıca bağış kaynaklarında 2007 yılına kadar yılda 27 milyar dolar ve 2015 yılına kadar yılda 38 milyar dolar artış önermiş bulunuyor.

2015 yılına kadar 5 yaşından küçük çocuk ölümlerinin 2000 yılına göre üçte iki, 15-24 yaş grubunda HIV görülme sıklığının %25 oranında düşürülmesi, sıtma, verem, ishalleri hastalıklar ve akciğer hastalıklarında azalma sağlanması hedeflenmekte.

Yoksulluk ve sağlık arasındaki ilişkinin de önüne dikkat çekilip yoksulların daha çok hasta olduğu, hasta olanların daha da yoksullaştığı ifade edilerek, sağlığa, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının merkezinde yer verilmektedir. Yoksulluğun ortadan kaldırılması için sağlığın iyileştirilmesi gerektiği söylenmekte ve sağlık yalnızca hastalıkların olmaması değil, aynı zamanda insan hakları yaklaşımının bir parçası olarak, temiz suya ulaşabilme, eşit ve ulaşılması kolay sağlık hizmetine sahip olma olarak tanımlanmaktadır.

FAO Açlık Karşıtı Programı çerçevesinde, 2015'te açlığın yarı yarıya azaltılabilmesi için, gelecek 13 yıl boyunca 24 milyar USD/yıl ek kamu yatırımı gerektiği söylenmektedir.

Tüm bunların gerçekleşmesi için zirvenin en önemli mesajı "Sürdürülebilir kalkınma (SK), yalnız BM ya da devlet vaatlerine değil, tüm güç odakla-

rının da eylemlerine dayalıdır," diye ifade edilerek hükümetler, iş çevreleri ve sivil toplum arasında ortaklık kavramı zirvenin odağına yerleştirilmiştir.

Tüm bu söylenenler için harcanacak para milyarlarca dolarla ifade edilmekte. Peki bunlar gerçekçi mi, sonuçları ne olacak?

Öncelikle sormak gerekir: bunların sorumlusu kim? Bütün bu ülkelerdeki hükümetler kendi ülkelerindeki uygulamalardan sorumlu değil midir? Neden böyle hep bir araya gelir ve ne elde etmeye çalışırlar?

"İş çevreleri" diye ifade edilen sermaye çevreleri bu sürece katkıda bulunurlarsa ne olacak? Hepsi birer Robin Hood mu olacak? Zenginden alıp yoksula verirdi o. Ya şimdi? Yoksuldan çaldıklarının bir kısmını lütuf olarak geri verecekler. Fakir sevinecek... eşeğini önce kaybedip sonra bulduğu için! Fakat semeri yok bulduğu eşeğin. Olsun, yine de sevinecek fakir. Yeni bir semer yapacak. Sonra tekrar çaldırarak eşeği ve yine bulacak... biraz daha yorulup yıpranmış, semeri ve heybesi çalınmış olarak. Bu böyle sürecek.

Sonuçtan yola çıkarak amaçlar hakkında bir şeyler söylenebilir. Ancak daha en baştan bir şeyler söylemek de mümkün. Birincisi, "Biz dünyanın geleceği ile ilgiliyiz," mesajı veriliyor. İkincisi, "Duyarlıyız bazı meselelere, çevreye ve kalkınmaya," denmiş oluyor. Dolayısıyla, "Bizim gibi duyarlı ve sorumlu kişilerin ürettiği fikir ve kararlar tabii ki tüm dünyanın ve insanlığın çıkarınadır," mesajı verilmiş oluyor. Para, yani sermaye, ilk iktidarından bu yana değişmeyen ideolojik yutturmacasını ince ince tekrarlıyor. "Benim çıkarım herkesin çıkarıdır. Ey insanlık ve herkes, sizlerin gerçek çıkarı benim çıkarıma olandır!" Ayrıca, egemenliğin ve istismarın sürdürülebilmesi için *istismara rıza göstermiş* bir toplum şarttır. Bu tür konferanslar rıza sağlamaya yardımcı olur. Böylelikle başka arayışların ve sorunun gerçek nedeninin, dolayısıyla çözümünün önü kesilir.

Bir an için, gerçekten de istenenin sorunların ortadan kalkması olduğunu düşünelim. Bunun için bu sorunların gerçek kaynağı tartışılıyor mu? Sorunun kaynağını tartışmak kendini tartışmak olur ki bu da hiç mi hiç işlerine gelmez. Kapitalizm kendi mezar kazıcılarını yaratır ama kendi mezarını da kendisi kazmaz.

Aslında tartışılan, istismarın sürdürülebilmesidir.

Sermaye canlılığını ve varlığını ancak ve ancak kendini sürekli yeniden üretmekle gerçekleştirebilir. Bu ancak ekonomik büyümeyle mümkündür. Sermaye bunu sürdüremezse kendisi olmaktan çıkacak ve yok olacaktır. O halde kendini yeniden üretmesinin koşulları herdaim sürmelidir. Yani istismarın sürmesi, olmazsa olmaz şarttır.

Ya daha fazla istismar edemezse, sömüremezse kaynakları? Bir gün bu kaynakları tüketmiş, yok etmiş olduğunu, yani kendi yok oluşunu görünce ne yapar sermaye? Kendini korumak zorunda. Hem de ne pahasına olursa olsun. Dolayısıyla sistemin ken-

dini korumak için yaptıklarını insanlığın iyiliği için yapıyor olarak algılamamak gerekir.

Borçlu ülkeler borçsuz yaşayabilsinler diye değil, borçlarını ödeyebilsin ve borçlanma kapasiteleri artsın diye yardım görüyorlar. Kesim hayvanları daha sağlıklı ve mutlu olsunlar diye beslenmezler. Kesince daha fazla et elde etmek için beslenirler.

Peki ama birilerinin niyeti böyle diye açlığın ve susuzluğun önünü alacak projelere hayır mı diyeceğiz? Yani Dünya Bankası, büyük sermaye sahipleri her ne sebeple olursa olsun biraz daha fazla kişinin temiz içme suyuna kavuşmasına olanak verecek, daha fazla kişinin daha nitelikli sağlık hizmetlerinden yararlanmasını hem de ücretsiz olarak sağlayacak projeler yapıyorsa, yapmayın mı diyeceğiz? Zor bir durum.

Bundan istifade kurtarıcılarımız yine "kurtarmaya" soyunuyorlar. Ama fazla hayale yer yok. Rio'nun üzerinden on yıl geçti ama orada verilen sözlerin hiç biri gerçekleşmedi. Johannesburg zirvesi sözlerin tutulacağı iddiasıyla bitse de egemenlerin sözlerini tutmaktaki açmazlarını egemen olmayanların görmeleri gerekiyor.

Bu açmazlar sermayeyi yeni arayışlara da itmiyor değil. Yeni Keynesgil politikalar ipuçlarını göstermeye başladı. Yeni liberalizme karşı yeni sosyal devletçi bir anlayışın işaretlerini görüyoruz. İstismarın sürdürülebilmesi için insanların biraz nefes alması gerektiğini savunan politikacıların bir örneğini görmek için Derviş'e bakmak yeterli.

Bu süreç aslında siyaseten de yeni bir zorluğu beraberinde getirmektedir. Sosyalistler sermayenin yerleşik mevzilerini zorlayıp kendi alternatiflerini hayata geçirmekte yol almadıkları sürece kapitalizmin alternatifi kapitalizm olmaya devam edecektir. Açlıktan kırılan kitlelerin, Johannesburg buluşması çerçevesinde çizilen politikaları savunan partilerin peşinden gitmeleri anlaşılabilir belki ama günlük gelirini 1 USD arttırmanın bedeli ne olacak peki?

Sözün kısası, sosyalistlerin söylemesi gereken çok şey var bu konuda. Bunun için bir yandan da "sürdürülebilir kalkınma" kavramının *sürdürülebilir istismar* olduğu gerçeğini ortaya koyabilmek, bir yandan insanların biraz daha defas almasını belirleyen politikalara karşı tutumu belirlemek ve en önemlisi, alternatif buluşmayı ve alternatif politikaları hal-ka taşımak gerekiyor.

“Yuppiler” ve teknoloji

Orhan H. Aydın —

Teknolojiyi ilahlaştıran ve hiç durmadan geliştiğinden söz açanlar, aslında teknolojinin yaratılmasıyla hiç ilgisi olmayan ve bu işten hiç mi hiç anlamayan kişilerdir

Belki de hiç yanyana gelmemesi gereken bu iki kavram, son yıllarda neredeyse birbirinden ayrılmaz oldu. "Gelmemesi gereken" diyorum, çünkü yuppi takımı teknoloji üretiminin hiç bir aşamasında devrede değildir; ne araştırma, ne geliştirme, ne de proje aşamasında... Onlar sermayenin yönetiminden sorumludur ve genellikle kendilerini "ekonomist" olarak tanımlarlar. Patronların gözdesi olan yuppilerin en etkin yardımcıları da, şirketlerin mali danışmanlığını yapan akademisyenlerdir. Prof., Dr. gibi ünvanlara sahip olan bu "destek bölüğü"nün de —aynı yuppilerde olduğu gibi— teknolojinin geliştirilmesiyle bir ilgisi yoktur. Burjuva sınıfının aslında topyekün —destek bölüğü dahil— "teknolojinin gelişme sürecinden, dayandığı bilimsel temellerden ve nasıl bir ivmeyle yol aldığından haberi yoktur, ancak her an teknolojik gelişmenin sonuçlarıyla karşı karşıyadır ve onun müşterisi konumundadır.

Burjuvazi teknolojinin tüketicisidir, yaratıcısı değil. Ne ki, teknolojinin tüketimi biçiminde giderek ağırlaşan ve yaygınlaşan bir sorun olduğunu düşünüyorum. Burjuvazi teknolojiyi tüketirken tüm danışman ve yönetici kadroları aracılığıyla abartılı bir söylem sergileyerek, neredeyse bir "teknoloji kültü" yaratmıştır.

Tekrarlı tekrarlı zihnimize nakşedilen sözcüklerin bir taraması yapıldığında, söz konusu teknoloji kültürünün nasıl yaratıldığı saptanabilir. Yuppi söylemindeki kilit sözcük ve kavramların ortak özellikleri, dinleyiciye hiç bir düşünme aralığı, ya da eleştiri payı bırakmadan kullanılmasıdır. Söylemin sonunda, bu özelliğin altının çizilmesi amacıyla da, sıkça duyduğumuz bir vurgulama yapılır. Örneğin: "Efendim, globalleşmeye karşı çıkılmaz. Bu aynı yer çekimi, yağmur, fırtına gibidir... Doğa olayı gibi bir şey..."

Burjuvazinin gözdeleri ve destek bölüğü ne zaman ağzını açsa, kendilerine yöneltilen sorulara hep aynı yanıt vermektedir. "Dünya artık değişmiştir...; bilgi çağındayız...; iletişim çağına geçtik...; globalleşen bu dünyada..." gibi.

Kendilerine değişikliğin hangi yönde olduğunu, nasıl sanayi toplumunu geride bırakıp bilgi toplumuna geçtiğimizi, ya da globalleşmenin temelinde yatan şeyin ne olduğunu sorduğunuzda, çıkış noktası taktır: "Çünkü, teknoloji çok ilerledi ve de hızla ilerlemeye devam ediyor..."

Yaratmaya ve yaşatmaya çalıştıkları teknoloji kültürünün televizyon kanallarında, gazete köşelerinde, pannelerde, seminerlerde, her türlü konferans ve toplantıda tanıtımının

ve propagandasının yapıldığını görüyoruz. Doğrudan, yani üzerinde herhangi bir tartışmayı gerektirmeyecek tarzda sürdürülen bu yapışkan söylemin "teknolojinin ilahlaştırılması"ndan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Son on yılda, içinde globalleşme ve teknoloji sözü geçmeyen çok az sayıda makale vardır. Neredeyse beyinlerde uyuşturucu etkisi yapan, üstelik de bağımlılık yaratan "yapışkan söylem" in kafamı kurcalayan iki yanı var. Birincisi, teknolojiyi ilahlaştıran ve onun hiç durmadan geliştiğinden söz açanların, aslında teknolojinin yaratılmasıyla hiç ilgisi olmayan ve bu işten hiç mi hiç anlamayan kişiler olması bir rastlantı mı? İkincisi, bu tutumun sürdürülmesinin hedefi ne olabilir?

Geçmiş yüzyıllarda aynı yapışkan söylem "doğanın ilahlaştırılmasında" da kullanılmıştır. Doğa olayları abartılı biçimde anlatılmış, bunlara olan bitenin dışında anlamlar yüklenmiştir. En ünlüsü, Kızıldeniz'in ortadan ikiye yarılarak Musa Peygamber'e yol vermesidir. Bu tür anlatıma bugün artık pek rastlamıyoruz, ama eski yazılı metinlerde "fırtınanın kırbaçladığı denizler" in, "erişilmez zirveler" in, "sürekli şarkı söyleyen ormanlar" in hep kullanıldığını görüyoruz. O zaman da bunları yazanlar elbette doğa bilimcileri değildi, bugün yuppilerin teknoloji geliştiren bilim adamı olmamaları gibi.

Geçmişte bir konu daha ilahlaştırılmıştır. O da kadındır. Bu konuyu incelediğimde, burjuvazinin kadrolarının teknoloji kültürünü yaratırken en fazla bu örnekten yararlandığını gördüm. Burada kullanılan dile baktığımızda, bunun erotik bir

içerik taşıyan, ancak yine insanları doğrudan etkilemeyi amaçlayan, onlara hiç düşünme payı bırakmayan yapışkan bir söylem olduğunu görürüz.

Kadın ilahlaştırıldığında "dişi"leşir. Karşı konulmaz ve baştan çıkarıcı bir kadın söz konusudur. Özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısında tüm Avrupa'yı saran *femme fatale* (baştan çıkarıcı kadın) tipinin ünlü kahramanları günümüze kadar ulaşmıştır. Çoğumuz Carmen, Salome, Lulu adlarının neyi çağrıştırdığını biliriz.

Bu erotik yapışkan söylemde yalnızca kadının çekiciliği değil, aynı zamanda onun "şeytani" yanının da öne çıkarıldığını görürüz. Böylece kadının baştan çıkarıcı özelliği, ağına düşürdüğü erkeğin çaresizliğini anlatır, ya da erkeğin baştan çıkmasına gerekçe hazırlar. İlahi güzellikle bütünleşen şeytani çekicilik, giderek erkeğin "masumiyetinin kanıtlanması" işlevini görür. Erkek baştan çıkarılmıştır ve bütün olanlar onun iradesi dışında cereyan etmektedir.

Teknolojinin ilahlaştırılmasında kullanılan söylemde, erotizmin yerini "globalizm" almıştır. Bu söylem elbette kapitalizmin alabildiğine palazlanıp edepsizleştiği bir yüzyılın sonunda çıkacaktı ve elbette bir işlevi olacaktı. "Bilgi çağına geçtik", "Sanayi toplumu değerleri geride kalmıştır" derken, insanlığın üretim denilen olaydan vazgeçmediğini, hala işçiliğin ve işsizliğin ekonominin ve sosyal yapının en önemli sorunu olduğunu biliyorlar. Bilmeseler, kapitalizmin her içine girdiği krizden sonra niçin önce işçi ücretleri dondurulup, sonra da çalışma saatleri uzatılıyor, ya da işçiler işten çıkarılıyor? İşsizlerin sayısı belli bir oranın üstüne çıkıp, geride kalanların da ücretleri azaldığında ortalığı saran telaş neyin nesi? Sanayi toplumu geride kalmıştır derken, ekonomik krizin en önemli ve yakıcı sonucunun işsizlik ve batan sınıai kuruluşlar olduğunu söylemenin bir çelişki olduğu açıktır. Ekonomik kriz derinleştikçe sömürünün hem enine, hem boyuna genişletilmesinden başka çıkar yol bulunamıyor. Bütün ince ve karmaşık hesaplardan, yapılan onca üst düzey gizli toplantılardan, hazırlanan dosyalar dolusu raporlardan sonra bulunabilen çözüm pek kaba saba değil mi, sizce de?

Bu noktada aklı bir soru daha geliyor: Ekonomik krizlerin sosyal sonuçları olmasa, bir krizden söz edilebilir mi? Elbette, hayır... Peki, toplum bunalmış ve patlama noktasına gelmişse, onu yönetmek kolay mıdır? Hayır, değildir... Yaşanan gerçeklerin neler olduğunu biliyoruz. Bu konuda daha fazla örnek vermemiz gerekmez. Ancak, mengeneyle sıkışmış olan geniş kesimlerin acılarının hangi masallarla dindirilmek istendiğini; ayrıca, hem sömürünün artırılıp, hem de zorlanmadan yönetmenin nasıl mümkün olabileceğini merak ediyoruz.

Burjuvazi tüm etkin kadrosuyla ve destek bölüğüyle uzun bir süredir, "Sağ ve sol siyasi anlayışlar artık sona ermiştir," derken, sömürü düzeninin —bırakınız ortadan kalkmasını— daha da derinleşip topyekün sömürü haline geldiğini elbette biliyor. Uluslararası sermaye ne yaptığını bilmez mi?

Kapitalizmin en gelişmiş ülkesi olmakla övünen ABD'de toplam üretimin yüzde 70'inin 330 şirket tarafından gerçekleştirildiğini, kalan yüzde 30'unun 12 milyon şirket tarafından sağlanabildiğini bilmezler mi? Bizim yerli malı yuppelerimizin öykündüğü "pazar ekonomisi" bu olsa gerek... Yine ABD'de yalnızca üç şirketin (General Motors, Exxon ve General Electric) gelirlerinin ABD'deki toplam tarım, ormancılık ve balıkçılığın gelirinden fazla olduğunu bilmezler mi?

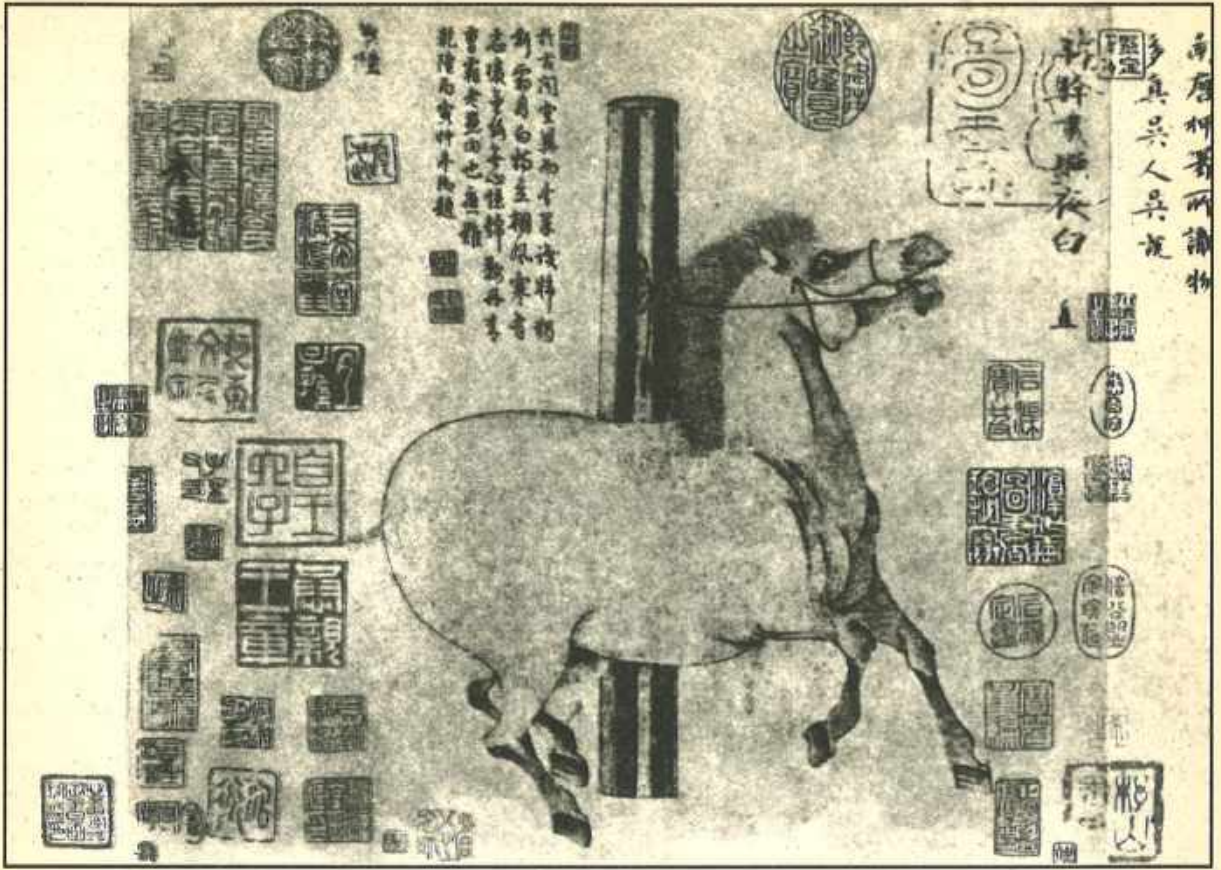
Bunu bilenler, globalleşmenin anlamının pek de öyle anlatıldığı gibi hayırhah bir içerik taşımadığını bilmezler mi?

Teknolojinin ilahlaştırılması ve globalizm söylemi bana göre, sonu gelmez bir iştiha ve açgözlülükle, sürekli daha fazlasını talep etmekten öte bir fikre dayanmayan kapitalizmin, tarih boyunca yeryüzüne yaydığı ve giderek de artırdığı adaletsizliğin, unutturmaya çalıştığı köle ticaretinin, vahşetle açıklanabilen paylaşım savaşlarının "masumiyet çizgisi"ne çekilmek istenmesi gayretidir.

Denmek istenmektedir ki, "Teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan globalizm, kaçınılmaz ve karşı çıkılmaz bir olaydır. Kendiliğinden gelişen, ilâhi bir şeydir. Aynı zamanda baştan çıkarıcı ve çekicidir. İnsanları sömürüyoruz, ama buna karşı koyamıyoruz, çünkü teknolojinin ilâhi gücü ve cazibesi bizi bunu yapmaya zorluyor. Bundan böyle de, uygulanacak tüm emperyal saldırılar ve yapılacak kanlı savaşlar için şimdiden özürlü bir yanımız olduğunu kabul etmelisiniz..."

Sanıyorum, bugüne kadar barıştan yana tek bir söz söylemeyen uluslararası sermayenin, teknoloji mabedinin içinden niçin hiç çıkmadığı anlaşılıyor.

Bir de, yeryüzüne vahi gibi indirilen globalizmin en belli başlı taşıyıcısı olan teknolojinin hangi kaynaklardan beslendiğini araştırmak gerekiyor. Kendini globalizmin süvarisi diye tanımlayan ABD'nin (*N.York Times* yazarı Friedman) teknolojiyi nasıl bir bütçeyle desteklediğini merak ettim. 2002 bütçesinin yüzde 52'sini oluşturan, yaklaşık 400 milyar dolarını silahlanmaya, yüzde 6 dolayında bir payı da eğitime ayıran Bush hükümetinin teknolojinin geliştirilmesi için gerekli fonları nerede sakladığı belli oluyor. Büyük bir yüzüzlükle "savunma bütçesi" diye adlandırdığı bu saldırı bütçesi, bize teknolojinin evvel emirde silah endüstrisi için gerekli olduğunu, kırıntısının da sivil alanda kullanıldığını gösteri-

yor. Yuppi takımının, barış taleplerini bir fantazi, savaşmayı ise akılcılık olarak görmesi boşuna değil.

Her baktığı yerde dolar işareti gören, onu elde etmenin dışında başkaca hiç bir eylemi rasyonel bulmayan sermaye sınıfının ülkemizdeki en önemli temsilcisi TÜSİAD'ın Ekim 2002'de yaptığı bir açıklama, bu dediğimin desteksiz olmadığının kanıtıdır. Bu açıklamada TÜSİAD başkanını yakın gelecekte yaşanması çok muhtemel bir Irak savaşında Türkiye'nin ABD ile sıkı bir pazarlığa girip, kendisine sağlanacak askeri ve siyasi desteğin karşılığında tekstil kotalarının artırılması yönünde görüşmeler yapmasını sağlık vermiştir! Bu eşi benzeri duyulmamış kurnazlığın geniş kapsamlı katılımı ile gerçekleştirdikleri Yüksek İstişare Kurulu'nda olduğu anlaşılıyor. Kimler yok ki orada... Yedi düvele bol bol nasihat veren Sakıp Ağamız, Vehbi Bey'in saygıdeğer veliahtı Rahmi Beyler, burjuvazinin en seçkin temsilcisi Eczacıbaşı, v.b.

Böylesi bir siyaset bezirganlığı bugüne değin ne eleştirildi, ne de yadırgandı. Hele hele söz konusu açıklamanın, başbakan Ecevit'in bu haberdar bir hafta önce, "Sürükleneciğimiz olası bir savaşta bir nesil ağır kayıplar verebilir, çok kaygı duyuyorum..." sözleriyle ifade ettiği, yakın tarihimizin en ciddi tehlikesini işaret eden

uyarısının ardından yapılması, aklı başında herkesi çileden çıkartacak niteliktedir.

On binlerce genci ölüme götürebilecek bir savaşın, bize kaç top kumaş sattıracağını hesaplayan TÜSİAD'ın bu tutumu niçin yankı bulmuyor ve kınanmıyor? Bu soruyu yanıtlamaya çalışırsak, sürdürülen düzenin insanlığı hangi ufuklara taşımak istediğinin de yanıtını bulabiliriz sanıyorum.

Bu arada tam anlayamadığım bir söyleme daha değinmeden edemiyecğim. Globalizmin yanı sıra, serbest piyasa ekonomisinin vazgeçilmezliğinden söz eden yuppiler ve danışmanları akademisyenler, bize örnek olarak ABD'yi gösteriyorlar. Peki, ABD petrol tekelleri Pentagon'suz, silah endüstrisi de devlet bütçesine dayanmadan ayakta kalabilir mi? Kalamazsa ABD kapitalizmi batmaz mı? Sözünü ettikleri piyasa da bu yıkıntının altında parçalanmaz mı? Soruyu bir de şöyle sorabiliriz. "Serbest piyasa ekonomisi neden hep savaşmak zorunda kalıyor?"

Teknoloji abartılı biçimde yüceltilerek globalizmin yapışkan bir söylemine dönüşmesi, ancak arta kalan moral direncin devre dışı bırakılmasıyla sağlanabilirdi, bu da eldeki tüm olanaklarla gerçekleştirilmektedir. Yapılan yalnızca çirkin, zevksiz ve aptalca değil, aynı zamanda da tehlikelidir.

Hegemonya felsefesi

Ömer Bedri Canatan

TÜSAD'ın konuğu Fukuyama, Türkiye'ye, duracağı bir yer ararken Batı'ya fazla sokulmamasını tavsiye etti. Çünkü ona göre, "küreselleşen dünya" ABD patentli dünyadır

TÜSAD'ın himayesinde bir derneğin (Kal-Der) düzenlediği "Devlet Kalitesi" temalı bir konferansa katılan Fukuyama, küreselleşme ve AB ile yatıp kalkan büyük Türk sermayesini ve AB'yi şizofrenik bir tutku haline getirenleri, "Siz AB üyeliği konusunda karşınıza çıkacak asıl bariyerlere henüz toslamadınız," diyerek uyardı.

Türkiye'nin AB üyesi olabilmesinin faraza falanca ülkenin NAFTA üyesi olması türünden "kolay" bir şey olmayacağına zaten akli eren herkes dikkat çekmektedir. Avrupa Konvansiyonu Başkanı, eski Fransa Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing'in, "Türkiye'nin üyeliği AB'nin sonu olur," demesi de budur. Almanya'nın eski başkanlarından Helmut Schmidt, AB-Türkiye ilişkilerinin tarihsel nedenlerden ötürü hep dışsal bir ilişki olarak kalması gerektiğini zaten dilinden hiç düşürmemiştir. Bunlar, "gerçek Avrupalılık" denilen şeyi belirleyen tarihsel mekandan gelen seslerdir.

Türk burjuva sınıfının dikkatine sunulan bu nokta, Türkiye'de emekçi sınıfların tarihsel misyonu açısından bir gelecek tasarlama iddiasından vazgeçmeyen solun da, bu sol bu türden sorunları tartışıp aşmadığı için, dikkatini çekmelidir. Avrupa Birliği denilen proje, Avrupa sermaye sınıfı yeni bir uygarlık ihtiyacında olmadığı için, bir yeni uygarlık projesi değildir; toplumsal evrime önerilmiş yeni bir demokratik model de değildir, çünkü Avrupa sermaye sınıfının "demokrasi" denilen şeyden bıkkın olması için yeterince nedeni vardır. Birlik yoluyla aradığı şey, esas itibarıyla, bugüne kadarki "demokratik evrim" modeli içinde kaybettiklerini geri alarak hegemonya savaşında ABD'nin ve Japonya'nın gerisine düşmemektir.

Türkiye'nin büyük sermayesi AB'yi vazgeçilmez görmektedir. Çünkü çaresizdir, nereye konulursa orda duracaktır. Şimdilik AB'nin çeperine konulmuştur. Sonuç, emperyalist hegemonya savaşını netleştirilince görülecektir.

ABD-AB ÇATIŞMASI

TÜSAD'ın konuğu Fukuyama, Türkiye'ye, duracağı bir yer ararken Batıya fazla sokulmamasını

da tavsiye etti. Çünkü ona göre, "küreselleşen dünya", "ABD patentli dünya"dır ve bunu kabul lenemeyenlerle ABD arasındaki çatışma önümüzdeki yılların temel gündemi olacaktır. Küreselleşmenin ABD patentli gelişmesini kabullenemeyenlerin başında da, Fukuyama'nın analizine göre, AB gelmektedir ve bu nedenle, ona göre, dünyanın yakın geleceği AB-ABD çatışması ekseninde belirlenecektir.

Fukuyama bu çatışmada ABD tarafının tutulmasını tavsiye etmektedir. Ona göre insanlığın geleceği ya da gelecekteki insanlık bugünkü ABD devlet ve demokrasi modeline göre oluşacaktır; çünkü ortaya konulmuş her hangi bir başka evrensel öneri bulunmamaktadır. ABD'nin yeryüzünün kendisi dışında geri kalanı ile çatışmalı bir sürece girmiş olmasının temelinde de bu yatmaktadır. Avrupa ülkeleri zaten ulusal devlet modellerinden vazgeçemedikleri gibi, Avrupa içinden önerecekleri bir evrensel devlet modeli üretme çabası içinde de değildirler. Evrensel bir önerisi ve iddiası olmadığı için de Avrupa her hangi bir yer ve olay için söz sahibi olamaz ve olamazdır.

Fukuyama zaten ABD'nin devlet ve demokrasi modelinde "Tarihin Sonu"nu bundan on yıl önce görmüş ve duyurmuştu. Şimdi bu tezini şarlatanca "sulandırıyor" ve kendisinin ABD modelinde gördüğünün, Hegel'in Fransız Devrimi'nde gördüğü "şey" ile aynı şey olduğunu söylüyor.

Bu da yalan, çürük ve yavan. İnsanlık niçin daha güzel ütopyalar kurmasın? Fransız Devrimi'nin felsefi tepe noktasından görünen gelecek bile Fukuyama'nın ABD modelinde gördüğünden bin kat daha ilerdedir.

Nitekim Fukuyama İstanbul'da konuşurken kafasının içinden, eleştiricilerinden biriyle geliştirdiği polemigi de paranteze alıp aktardı ve Negri'nin *İmparator* kitabında vardığı sonuca benzer bir sonucu kabullenmeye -en azından tartışmaya- açık olduğunu ima etti. Buna göre Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" olarak gördüğü, ABD'nin sonu imiş!

"TÜRKİYE MÜSLÜMAN KALMALI"

Fukuyama büyük Türk sermayesine sunduğu analizinde Türkiye'ye duracağı bir yer tavsiye etti ve

bunun "Müslümanlık" olduğunu belirtti. Ona göre "Müslümanlık" demokrasi yaratamıyordu. Bu da, laiklikle bağdaşmadığı için oluyordu. Laiklikle "bağdaşan" bir Müslümanlık, sadece Türkiye'de ve Kemal Atatürk'ün dehasıyla gerçekleşmiş ve bugüne kadar korunabilmişti. Buna devam edilmeliydi. Çözümleme toplumun bizzat kendisi tarafından zaten gerçekleştiriliyordu. İma ettiği, o konuştuğu sırada ayak sesleri duyulan AKP iktidarıydı. Türkiye AKP ile gelecek olan modele sarılmalıydı. Bu model bütün İslam dünyasını, değiştirmese bile, Batı ile birlikte yaşama noktasına çekebilirdi.

Böylece Türk medyasının ve Batı'cı "kanaat önderleri" cemaatinin her fırsatta Türkiye'yi dünya Müslümanlarına imrenilecek bir "örnek" diye gösterme tutkusunun ne gibi ve hangi Batılı "kanaat imalatçısı" çevrelerden beslenmekte olduğuna da ışık tutulmuş oluyor. Tabii, diğer Müslüman ülkelere örnek olacaksanız, Müslüman ülke olmanın erdemine de vakıf olacaksınız!

Ne var ki, Fukuyama'nın, öne çıkardığı ABD modelini, 11 Eylül nedeniyle demokrasisi açısın-

dan, şirketlerinin sahte bilançolarla piyasayı aldatmalarından ötürü kapitalizmi açısından savunmakta "güncel" küçük bir güçlüğü vardı. Bunu, "Kapitalistler dürüst olmalılar, güven sarsıcı işlerden kaçınmalılar," diyerek "çözdü"!

Buna göre Türk büyük sermayesi bundan böyle dürüst olacak. Müslümanlıkla daha bir harmanlanmakla da herhalde bunu daha kolay başarabilecek!

DÜNYA BU, BAŞKASI YOK

Türkiye solunun belli bir kesimini de etkisi altına alan ve kafaları toptan yeni ve başka bir seçenek aramaktan alıkoyan parlak dünya ve gelecek tahlilleri böyle ise -ki böyle ve Fukuyama'nın en "parlak"larından biri- vay halimize ve bu tahlillere yaslanarak toplumun demokratlaşmasına bel bağlayan solcuların vay haline!

Türk sermaye sınıfının açmazda olduğu besbelli. Fukuyama'nın peşine takılsa da, takılmasa da gideceği yer değişmiyor, değiştirilemiyor. Hiç bir teori Türkiye'deki kapitalizme, olabileceğinden başka bir açılım sağlamayacak. Türkiye kapitalizmi laik-Müslüman kalsa da, AB'nin peşini kovalasa da, ABD modeline bir yerinden ve taşaron sıfatıyla tutunmayı başarsa da, burdan öteye gidemeyecektir. Aradığı yolu açacağını umduğu siyasetleri bir bir deneyerek tüketmiş olduğundan, siyasete de güveni kalmamıştır. Ne durumda olduğu, son çare yılanı (AKP'ye) sarılmasından bellidir.

Oysa Türkiye'de yaşayan milyonlar için "başka" seçenek yok değil. Salt Türkiye'ye özgü ya da "laiklikle bağdaşan bir Müslümanlık" doğrultusunda olması da gerekmiyor. Türkiye insanının "tarihsel" geleceğinin Türk burjuvazisinin ulusal ya da evrensel ütopyası yönünde tecelli etmesini beklemek -ve özlemek- o insanın o ütopyayla uzlaşmaz çelişkisini kaale almamakla mümkündür ancak. Türkiye'nin geleceği, dünya halklarının geleceğidir. Diğer bir ifadeyle, başka bir dünya mümkünse Türkiye'nin yeri oradadır. Onun da ne AB kapitalizminin Avrupa modeliyle, ne de Fukuyama'nın "emperyal" ABD modeliyle bağdaşır yanı vardır. Türkiye sermaye sınıfı tıkanmış bir yolda direnebilir, çünkü onun başka çaresi bulunmamaktadır, ama burada kalınarak kaybedilen zamanın ağır ceremesini emekçiler çekmektedir. Bu tıkanmış yol üzerinde gösterilen "sabır" a da solculuk denmez.

Kumda oyun oynayan solculuğun zamanı geçmiştir. Bundan böyle artık solun büyük iddiası yüklenilmeden solcu olunamaz. Fillerin kapıştığı bir dünyada ayaklar altında dolanmakla bir yere varılamaz. Türkiye solu bildiği "eski" doğrularını içselleştirip yeniden üreterek işini görmeye koyulmanın yolunu bulmalıdır:

“...gibi” hissetme halleri

Yoksulluk açlık ve sefalet ve saire değil, kaderini kendi tayin etme imkanlarından yoksun olmaktır

Bir araştırma yapılmış. Konusu, Sosyal Yardımlaşma Fonu. Diğer adıyla, FakFukFon.

Araştırmadan çıkan sonuçlardan biri şu: FakFukFon şimdiki haliyle pek işe yaramıyor; oysa belli bir düzene, sisteme bağlansa pekala yarayabilir. Ülkede mevcut 17 milyon hane- den onda birine yapılacak ayda 100 milyon lira yardımın toplam maliyeti yılda 1.3 milyar dolar ediyor. Bu kadar parayla “milyonlarca insan kamu alanına çıkacak, kendisine güvenecek ve kendisini yurttaş gibi hissedecek.” (Cumhuriyet, 26 Ekim 2002, Oral Çalışlar, “Yoksulluk halleri seçim ortamında.”)

Değerli gazeteci arkadaş, “Biz gazeteciler bu sonuçlardan çok etkilendik,” diyor.

Demek ki bu ülkede yaşayan milyonlarca yoksul insanın kendilerini “yurttaş gibi” hissetmesinin, ya da şimdilerde her yerde karşımıza çıkan bir deyişle “insanca” yaşar gibi olmasının maliyeti, hepi topu yılda 1.3 milyar dolar... Yoksulların topluma — ve herhalde sisteme— bu kadar ucuza kazanılabileceğini biz de biliyorduk.

Yılda 1.3 milyar dolar nedir ki? Kendilerini “yurttaş gibi” hissedecek insanların rızası bu kadar ucuza satın alınabiliyorsa daha ne istenir? (Her yıl harcanacak 1.3 milyar dolardan tüccarın, sanayicinin, vb. cebine girecek pay da cabası.) Sistemin bekası için bu kadarcık bir maliyete pekala katlanılır! Kaldı ki, gerekli kaynağın ABD ya da AB ilişkilerimizden sağlanması olmayacak şey midir? FakFukFon’u Türk-İslam büyüğü T. Özal icad etmişti. Şimdi yeni gelenlerin de özel ve acil ilgi konusu.

Yurttaşın kendini “yurttaş gibi” hissetmesine geline... “Gibi” olabilmek için yoksullağa eklenen hanebaşı 100 milyon TL’den yola çıkıp “sahih” yurttaşlığın maliyeti hesap edilebilir mi? Edilebilirse bu kimin derdi, sorunudur?

Sistemin sorunudur.

Ya kişi daha fazlasını isterse? Daha fazla’nın sonu var mıdır? “İmkan”, kaynak” filan derken giderik için varacağı yer başladığı yerden —“gibi” hissetmekten— belli: Nasıl yani? Beş parmak bir mi?

Batı’nın sosyal (ya da refah) devleti uygulamaları bu aynı aklın ürünü. Batı’lı yurttaşın kendini “gibi” hissetmesinin maliyeti çok daha yüksek, tabii, orada bu iş bu kadar ucuz değil. Ama aradaki fark da işte bundan ibaret. O daha yüksek fiyatın bir garantisi de yok. Sistem, işine, çıkarına geldiği gibi oynuyor o fiyatla.

Bu araştırmanın ve hesabın ardında böyle bir niyet ve kasıt olduğunu hiç düşünmüyoruz. Bunun için özel bir neden yok. Tersine nedenler var. Ama

bizim niyetimiz, kastımız başka olduğu için işi kurcalayıp buralara kadar vurdurmadan edemiyoruz.

Sosyal demokrasi tam budur işte. Aklını yoksullukla, gelir dağılımıyla, sözde eşitlikle bozmuştur. Ardında kapitalizmin insana evrensel bakışı yatıyor. T. Özal zenginleri seviyordu. Sosyal demokratlar —ya da onlar gibi akıl yürütenler— yoksulları seviyorlar ve zenginleri sevmeseler de onlara katlanmaktan başka çare olmadığını düşünüyorlar.

Kişinin derdi, sorunu, kendini “gibi” hissetmesi ya da “insanca yaşamak” için sisteme ödediği, öde-teceği fiyat mıdır? Yoksa “insanca” yaşamının ne idüğü belirsiz, değişken skalasıyla oyalanma, avunma yerine, bütün bu sosyal demokrat bezirgan pazarlığını sistemin başına çalıp, kaderini kendi tayin edebilmenin tüm imkanlarını, kaynaklarını ve potansiyellerini kendine mal etmek mi?

Bunun yolu “gelir dağılımının yeniden yapılandırılması”ndan, ya da “emeğin hakkını daha iyi gözetken” ekonomik uygulamalarla yoksulluğa karşı önlem almaktan geçmez. Üretimin *üretenler eliyle* ve *üretenler elinde* baştan aşağı yeniden yapılandırılmasından geçer.

Peki, kişi bugünden kendini “gibi” hissetmese daha mı iyi olur? Öyle bir şey demiyoruz. Çünkü tersi olur. Yoksulluk artarak, koyulaşarak sürdükçe topluma da, kişinin yüreğine ve bilincine de atalet ve meskenet çöreklenir. Sosyal demokratça ya da “insancıl” çözümler gereksiz değil, yetersizdir. Yoksulluk “azaltılır”ken, köküdeki nedenin kökü kazılmadan ve kazılmadıkça bu sefil bezirgan hesabının insanları sürgit esaret altında tutmaktan başka bir işe yaramayacağını görmek ve göstermek gerekiyor.

Yoksulluk yılda 1.3 milyarla da azaltılır, duruma ve zamana göre 10.3 milyarla da, ama insanın kaderi yine birilerinin çıkarına, iradesine bağlı kalır. Yılda şu kadar ya da bu kadar dolar harcanarak onca ailenin yoksulluk hali hafifletilebilecekken bunun yapılmaması, bütün dünyada onca yoksulluk, onca baskı, onca zulüm, savaş niye? O irade, o çıkarın ancak ve ancak o yoksulluğun —orda o kadar, burda bu kadar azalsa da— *sürmesiyle* kaım olduğunu ve olacağını bilen, buna göre davranan bir iradedir. Yoksulluk nedir? Açlık ve sefalet ve saire değil, kaderini kendi tayin etme imkanından yoksun olmaktır. Buna itirazı bugünden *mümkün* gören ve hayata geçirmenin gereklerini yerine getiren bir başka kararlı iradeyle kırılabilir ancak yoksulluk/refah kısır döngüsü. Bu ne zaman olur, nasıl olur, o ayrı konu. İnsanın insanı sömürmesinin son bulmasına akli kesenlerin işi bu bilinci diri tutmak ve güçlendirmek, arkasına olabildiğince kitle desteği kazanmanın yoluna bakmaktır.

Özgürlük, hemen şimdi!

İleri kapitalist toplumların “evrensel değerleri” özgürlüğü tanımlamaya yetmiyorsa, geriye ne kalıyor..? Her şey kalıyor!

Evet, hemen şimdi! Niçin öyle olduğunu kavrayabilmek, toplumsal bağlamıyla kişinin hayatında yerinin ne olduğunu enine boyuna irdelemeye bağlı.

Her şeyden önce, Batılı kapitalist toplumların almeti farikası “demokratik siyasal özgürlükler”le karıştırılmamalı. Özgürlük onları da kapsar, onlardan ibaret değildir. Onların özgürlüğün yerini tutmadığına ve tutmayacağına tarih ve dünyanın hali (“Batı demokrasileri” en başta olmak üzere) tanıklık eder. Özgürlük mücadelesi siyasal demokrasiyi ve onunla birlikte insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi “evrensel değerler”i kazanma ve yerine göre savunma hedefinden bağımsızdır. O hedefin sınırlarına sığmaz; onun daha ileri varan bir uzantısı da değildir. Dünyanın haline bir bakın, bakın ve görün.... görmeye niyetliyseniz.

İnsan hakları, demokratik hak ve özgürlükler, hukuk devleti, vb... Hepsi var, hepsi “evrensel” de, nerede, ne kadar, hangi koşullarda? En çok nerede onlara ihtiyaç varsa orada varlıkları yokluklarından kinaye. Her yerde her biri, her can alıcı durumda ihlal edilmekle, istisnaları, “ancak”ları, “fakat”ları devreye sokularak “var” oluyor. En küçük bir “tehlike” askıya alınmalarına yetiyor, günü geldiğinde büsbütün yok sayılmalarına ve yok edilmelerine programlanmış Gladio sendromunu dokularında taşıyorlar. Bu böyle oldukça, “evrensel değerler”in sahiden değer olarak geçerlik kazanmasının kapsamı ve vadesi nedir? Bu soru önemli, çünkü milyarlarca insanın hayatını doğrudan ilgilendiriyor. Hem de bugün, hemen şimdi, onlar yaşarken ilgilendiriyor. Dolayısıyla, özgürlük için mücadele, “evrensel değerler”in gerçekten hem değer, hem de evrensel olmalarına elverir koşulların bütünüyle gerçekleşmesini öngörür. Bir başka deyişle de, özgürlük, o koşullarda yaşanacak bir insanlık halinin birkaç ileri Batılı (kapitalist) ülkede bugün geçerli dünya görüşü ve toplumsal pratiğin kapsamını —o ülkeler için de— çok aşan, nitelikçe de ondan çok farklı bir toplumsal örgütlenme ve hayat pratiğini ifade eder.

Peki, burjuva demokrasisi, yani kapitalist toplumda demokrasi ve özgürlük, “evrensel değerler”in her bir yurttaş için kof ya da sığ kalıplar olmaktan çıkarılıp içleri özgürlüğün somut (ekonomik/toplumsal) içeriğiyle dolduruluncaya kadar geliştirilip ilerletilemez mi? Bu mümkündür ama bir yere kadar mümkündür. İşin can alıcı noktası da buradadır: nereye kadar? Kimilerinin düşündüğü ve söylediği gi-

bi kapitalizm içinde “demokrasiyi geliştire geliştire” sömürünün hiç bir biçimde geçerli olmadığı bir toplumsal ilişkiler sistemine ulaşılabilir mi? Tarihin tanıklığı, ulaşamayacağını gösteriyor. Kapitalizmde “demokrasi” kendisi buna engel. Çünkü kapitalist toplumda demokrasi, burjuva egemenlik sisteminin kendini ve toplumu örgütleme ve yönetme usul ve tarzının değişken koşullarda biçimlenişidir. Kalıpların içinde sınıf mücadelesi bağlamında somut içerikle sahiden dolacak gibi olduğu her durum demokraside olağanüstü hal, ağır kriz yaratır. O zaman “demokrasi kendini savunmasın mı, savunmayacak mı?” Ne yapacaksınız?

Öyle bir durumda kendini savunan demokrasi değil, sermaye sınıfıdır: mal, mülk, servet sahipleri. Bunu hep biliyoruz. Sınıf mücadelesi tek yanı sıra işliyor ve o işte burjuvazi çalışan sınıflardan çok daha avantajlı ve usta. 11 Eylül 2001 olayını izleyen gelişmeler kapitalist demokrasilerin ne kadar “alınan” ve kırılabilir olduklarını gösterdi. Sınıf mücadelesinin belli bazı aşamalarında çalışanların her ileri atılımı, üç bin kişinin bir anda ölmesine neden olan bir terör olayından da çok daha tehlikeli olabilir sermayenin sınıf iktidarı için. O zaman “gerekli” tedbirlere başvurmakta, demokrasiyi de, özgürlüğü de işlerine geldiği gibi alabildiğine kısıtlamakta hiç tereddüt etmeyeceklerdir. Ünlü İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi buna açık cevap veriyor. Vermese de zaten neler olacağını yine tarih biliyor.

Evrensel değerlerin kavram olarak da, uygulama olarak da (oldukları kadarıyla ve onca kırılabilirlikleriyle) burjuva demokrasinin tarihsel pratiği içinde gelişmiş olmaları onları bugün de, ilerisi için de evrensel geçerliliğe sahip, kazanılmaları için uğraş ve mücadele vermeye değer değerler olmaktan çıkarmıyor. Çıkarmıyor, çünkü birkaçı hariç —en başta, özel mülkiyete ve “serbest piyasa ekonomisi”ne temel vurgu— hemen hepsi son birkaç yüzyılın sınıf mücadeleleriyle yoğunlu toplum hayatında ve siyaset pratiğinde öne çıkan ilkesel kazanımlardır. Onlardan vazgeçilemez. Başka kazanımlar, ne olurlarsa olsunlar, onların yerini tutmaz. Ama, daha da önemlisi, onlar gerçek özgürlükte münemiç başka temel kazanımların yerini hiç tutmaz. Tutmaz, çünkü sahiden işlerlik kazanmaları ve bunu sürdürebilmeleri o başka kazanımların varlığıyla koşulludur. Bu nedenledir ki her biri, asıl, kapitalizm aşılmaya geçerli olacaktır; sahiden geçerli olabilmeleri için gerekli zemini, insanın insanı sö-

mürmesine imkan vermeyen koşullar sağlayacaktır. Ondan önce, kapitalizm koşullarında, geçerlilikleri kısmi, arızı ve değişkendir. O koşullar sürerken ve sürdükçe “bugün var, yarın yok” türünden “değer”lerin sosyalizme varılanadek gerçek somut değerlere dönüşmesi perspektifi kapalıdır. Bu teorik bir öngörü değil, 20. Yüzyıl boyunca yaşanan gerçekliğin ta kendisidir. “Bugün git, yarın gel!” tarzında zamana odaklanan, “mevcut durum”a, “eldeki imkanlar”a, “bizim” ya da “şimdiki koşullarımız”a koşullu soyut söylem, öngörü, beklenti, vaad, vb.’nin yaşanan somut gerçekliğin yerini tutmadığını herkes biliyor. Biliyor, çünkü bilfiil hayatında yaşıyor. Yarın gidenler de öbür gün ya da daha öbür gün geldiklerinde, “demokrasinin savunulması” adına başvurulacak terörün daha da büyüğü ile karşılaşmazlar mı? Kapitalist egemenlik sistemi, evrensel değerleri ile birlikte ayakta kaldığı ya da sistem kendisi o değerlerin vazgeçilemez koşulu olarak algılandığı sürece, karşılaşmayacaklarının güvencesi nedir? Emperyalizmin Soğuk Savaş pratiğini unutmayın. O pratiğin “Stalinist tehlike” karşısında haklı gerekçeleri olduğunu düşünüyorsanız, o başka! Bugün en ileri Avrupa ülkelerinde geçerli evrensel değerler pratiğinin insanlara “yeter” olduğunu da düşünüyorsanız, o da başka!

Kaldı ki, kapitalizmin “özel mülkiyet ve serbest girişim özgürlüğü”, yani insanın insanı sömürmesine tanınan icazet ve meşruiyet de mi evrensel bir değerdir? Öyle mi sayılmalı? Bir “hak” olarak evrensel değerlerden sayılması ne anlama geliyor? Bütün insan hakları bildirgelerinde, sözleşmelerinde, insan hakları savunucularının genel söyleminde başı çekiyor. Ünlü “Kopenhag kriterlerinin ve onların geçerlilik bağlamını belirleyen Maasricht ilkelerinin temelini oluşturuyor. Durmadan sözü edilen diğer hak ve özgürlüklerin istisnasız tümüne kök söktürüyor. O olmadan hiç bir özgürlüğün olamayacağı—yani, sözün özü, böyle bir şeye asla izin verilmeyeceği—açıkça ilan ediliyor, herkesin gözünün içine sokuluyor.

Bu, şu demektir: “Evrensel değerler”in temel kurusu özgürlük üzerine değil, kapitalist egemenlik (iktidar) üzerinedir. Kapitalizm kendisi evrensel değerlerden sayılmakta, özgürlük—olduğu, olabildiği, “yettiği” kadarıyla—sermaye iktidarının, yani insanlar arasında çağdaş tahakküm ilişkisinin bir tü-

revi olarak algılanmaktadır.

Çok doğal. Çünkü burjuva özgürlük anlayışı, son tahlilde gibi görünse de aslında daha ilk baştan, kendi doğası ve işlevi gereği, Gladio damgasını taşıyor; özgürlük pratiği de, özel özgürlük alanları anlayışına dayalıdır: “Senin özgürlüğün benimkiyle sınırlıdır!”

Bu anlayışın ilk bakışta masum ve makul görünmesine kanmamak gerekiyor, çünkü “sınırlar” arasındaki eşitsizliği gizliyor. Oysa tam da o eşitsizlik üzerine kurulu: özel mülkiyetin tekeli doğasının uzantısı. Burjuvaya, “Senin özgürlük alanın buraya kadar!” diyemezsiniz. Derseniz, onun tuzağına düşersiniz. Sizi teslim alır: seninki de oraya kadar! Orada dur!

Herkes olduğu yerde dursun..!

Dursun da, herkes nerede?

“Bu tarla benim, gireni yakarım!” Yakarsın tabii, yakarsın da, ekmek kapısını tutanların beni işlerine geldiği gibi işsiz bırakarak doğrudürüst karnımı doyurabilmeme, sağlığını koruyabilmeme, çocuğumun yeterli eğitim görmesini sağlayabilmeme, eşimle huzur içinde yaşayabilmeme, geleceğe güvenle bakabilmeme, vb., yani özgürlüğüme (hayatımın her veçhesini serbestçe, benliğimden, kişiliğimden, zamanımdan ve ömrümden eksilmeye uğramadan, kendimi dilediğim, kendime yakıştırdığım gibi var ederek yaşayabilmeme) tecavüz etmelerini nasıl önlenecek? Tecavüzün hangi biçimi, ne kadar, ne zaman, hangi koşullarda önlenecek değil, *tecavüz* nasıl önlenecek? Tecavüz edenleri kim, nasıl yakacak? Burjuva özgürlük anlayışında böyle bir sorun hiç akla gelmez, gelse de kaale alınmaz. Zorlarsanız, şaşırlar. “Nasıl yani..? diye sorarlar. “Sorun” vardır ama özgürlük sorunu değildir, “alan belirleme” sorunudur. Alanı belirleyen, emrivaki “mutabakat”tır. Alanlar paylaşılmıştır. Herkes kendine düşen özgürlükle yetinecek, hep teyakkuz halinde birbirine tahammül edecektir. Bundan da, daha güçlü, daha imkanı (ya da “şanslı”) olanlar, güçleri, imkanları, şansları devlet kefaletine bağlanmış olanlar kazançlı çıkacaktır: Kapitalizmin ideolojik hegemonyası denilen şey budur. Batılı kapitalist toplumların “evrensel değerler”i de, o hegemonyanın ve o ideolojinin pratiğe dökülmesinden başka bir şey değildir. O ideolojiyi ve o hegemonyayı devlet olgusundan ve devlet zorundan soyutlayamazsınız. Dev-

let zorunun meşruiyet dayanağının "toplumsal mutabakat" (sözleşme) olduğunu söylemek, atları arabanın çektiğini söylemek kadar gerçekliğe ters ve aykırıdır. O söylem bağlamında özgürlük hep devlete karşı savunuluyormuş ya da savunulmak gerekmiş gibi görünür ve gösterilir. İşin aslı başkadır: Sermaye, servet, vb. sahibi burjuva yurtdaş, görünüşte devlete karşı özgürlüğü savunarak, gerçekte devleti kendine ramedip ondan kopardığı "özgürlük"le —fiilen imtiyazla— kendi hayat ve varlık alanını, emek gücünden başka bir şeye sahip olmayan yurtdaşlar aleyhine genişlettikçe genişletir. Zenginlik meşru ise, işte böyle zengin olunur! Devlete arada hakem rolü atfedin siz istediğiniz kadar. Tarih taniktir: devletin işi emrivaki mutabakatı sürdürmek, ona kefil olmaktır. Sık sık da, her gerektiğinde, silah zoruyla!

Sözde özgürlükçü liberalizmin ağzındaki sakızın —"devleti yurtdaşa karşı değil, yurtdaşı devlete karşı koruma gereği"— sahteliği burada sırtıyor. Kişi (birey, yurtdaş) tek başına ele alındığında, anlamı belirsiz ve değişken bir soyutlamadır. Kişi toplumda, yani başkalarıyla ilişki içinde, somut varlık olur. İşveren karşısında işçi, işçi karşısında işveren gibi. Dolayısıyla gerçek, somut ilişki kişinin devletle değil, kişinin kişiyle ilişkisidir. Özgürlük sorunu da özünde (somut gerçeklikte) kişiyle/devlet sorunu değildir, kişiyle/kişi sorunudur. İnsanın insanla ilişkisidir. Yani, sınıfsallıkla yüklü toplumsal, nesnel olgudur. Birilerinin özgürlüğünün esas düşmanı, devletten önce başka birileridir. Bunun nasıl ve niçin böyle olduğunu kavramak için, sözgelimi işveren karşısında işçi olmanın ne demek olduğunu düşünüp kavramak yeter. Eğer buna aklınız ve yüreğiniz yetiyorsa! İşçiye devlet karşısında özgürleştirip işverenle başbaşa bırakırsanız, işçi işvereni bir kaşık suda tepeler. Bunu önlemenin tek bir yolu vardır: işçinin işverene esaretine —ücret köleliğine— devlet kefaleti!

Özgürlük eğer başkalarına karşı savunulan bir imtiyaz değil de kişinin benliğini ve kimliğini dolu dolu gerçekleştirerek yaşamasını sağlayan imkanların bütünüyse, hiç bir sınır tanımaz. Kimsenin de özgürlüğü bir başkasınıkiyle sınırlanmaz. Çünkü bir kişinin özgürlüğü herkesin özgürlüğüdür. Herkes özgür olmayınca kimileri "özgürlük" adına belli imtiyazlarla donanırlar... başkalarının esareti bahasına! Kişi eğer imtiyazlı değil de özgür olacaksa, herkes özgür olmalıdır.

Kişinin özgürlük alanının bir başkasınıkiyle "sınırlı" olduğu anlayışı ve bu anlayış üzerine kurulu bütün pratikler aşılmalıdır ve aşılabılır.

Kapitalizmin evrensel değerleri özgürlüğü tanımlamaya yetmiyorsa, geriye ne kalıyor?

Her şey kalıyor!

Özgürlük, "İnsan"ın özgürleşmesi değildir. Bir kere, bu noktanın kesin altını çizmek gerekiyor.

Özgürlüğün —yaşanan tek tek hayatlar ve toplumsal pratik bağlamında— yüklemi İNSAN değil, insanlardır: yaşayan, gerçek insanlar. Onlar, daha yaşarken özgür olmalıdırlar. "İnsanlık" diye bir soyutlamanın değil, somut, gerçek insanların özgürlüğe ihtiyaçları vardır. Her insan, hayatı bir kez yaşar. Her şey bu basit, yalın, sıradan gerçeklik üzerine kurulmalıdır. Özgürlük insana —her insana— yaşarken, hemen şimdi lazım değilse, ne için lazımdır? Bir başka deyişle, İnsan'ın ya da ileriki kuşakların "geleceği uğruna" bugünün yaşayan insanların hayatına, sağlığına, şenliğine ve esenliğine kasteden ya da— kastetmeden de olsa— ket vuran anlayış ve pratiklerin cenderesinden kurtulmaktır özgürlük.

Bugün yaşayan insanlardan esirgenen her şey gelecek kuşaklardan esirgenecek olanların temelini oluşturur; gelecek kuşakların refahına, şenliğine, esenliğine yarayacak potansiyellerin bugünden harcanıp eksiltilmesi, tüketilmesidir. Bu bakımdan özgürlük, "Toplum çıkarı", "genel çıkar" gibi kaypak soyutlamalardan özgürleşmedir. Kişinin başkaları uğruna feda edilmesinin son bulması, "toplum mu, birey mi" sahte ikileminin gündemden düşmesidir. Birey (insan), toplumdan soyutlanamaz; toplum da, onu var eden ve her biri doğuştan kendine özgü —biricik— potansiyeller taşıyan tek tek bireylerin varlığından soyutlanamaz. Bireyi toplumda, toplumu bireyle var eden belirleyici esas kıstas, özgürlüktür. Özgürlük olmayınca ve herkes özgür olmadıkça "toplum çıkarı" bir sömürü, baskı, eziyet aracı olarak işlev görür. Nasıl gördüğünü bütün dünyada, her gün görüyoruz. Bütün melanetler "toplum çıkarı" uğruna işleniyor.

Birey/toplum diyalektiği —"birey mi, toplum mu" sorusunda mündemiç çelişkinin çözümü— "herkes özgür olmadan kimse özgür değildir" önermesindedir. Herkes, her birey, özgür olmadıkça toplum birilerinin başkalarının hayatına (ömrüne) kastettiği kapalı av alanı olmayı sürdürür. O av alanında bir kaç yüzyıldır sermayenin çıkarı at koşturuyor. Marx bu nedenle, kapitalizmin son bulmasıyla insan toplumunun tarih öncesi çağına nihayet kapanacağını söylemişti.

Özgürlük, ayrıca, her türlü toplumsal eşitsizliğin geçersizleşmesinin özetidir. "Eşitlik olmadan özgürlük olmaz" formülasyonu doğrudur ama burjuva özgürlük anlayışının Marksist eleştirisi bağlamında eksiktir ve sakıncalı yanılsamalara yol açıcı niteliktedir. Eşitlik özgürlüğün yerine ikame edilebilir ve sonuçta yine birtakım imtiyazlarla donatılmış küçük bir azınlık dışında herkesin özgür olmadan "eşit" olduğu bir toplum düzenine varılabilir. Oysa, baştan kabul ettiğimiz gibi, somut insanların (herkesin) özgür olması, herkes için eşitliğin fiilen gerçekleşmesidir. Bir başka deyişle, eşitlik özgürlükte somutlanır. O nedenle, çok sık rastlanan "eşitlikçi toplum" söylemine ihtiyatla, tedbirle, bir hayli de kuş-

kuyula yaklaşmak gerekiyor. Eşitlikçiliğin ajitasyon değeri yüksek olabilir ve sonuçta da ancak eşit insanlar hep birlikte özgürdürler; ama eşitlik özgürleştirmez; özgürlük eşitleştiricidir. Kimse, kimseyle kendi özgül yapısı ve potansiyelleriyle de, hayattan beklentileri ve özelemleriyle de eşit değildir. Ama herkes potansiyelleri ve özelemleri doğrultusunda kendi hayatına "temellük" etmekle özgür olabilir. Özgürlüğün eşitliğe koşulluymuş gibi kavranıp algılanması bir sınıflı toplum koşullandırmasıdır. İşçi sınıfının devrimci mücadelesinin ve yaşanan devrim pratiğinin gösterdiği de budur. Önce özgürleşilmiştir: eşitlikten söz edebilmek için özgürleşilmiştir. Özgürleşmeyi garanti altına alan ve etkinleştiren tarihsel zeminin örgütlenmesinin ürünüdür eşitlik. Kazanılan eşitliğin korunabilmesi için de yine özgürlük gereklidir. Özgürlüğün her veçhesiyle —siyasette de, özellikle— geçerli olmadığı her durumda eşitliğin yitirilmesi her an gündemdedir. Toplumların —ve toplumda insanların— temel sorunu geçim araçlarının paylaşımı, gelir bölüşümü değil, üretimdir: üretimin örgütlenmesi, işbölümüne esas olan kıstaslar, onların belirlenmesinin usulü ve tarzı, vb. Dolayısıyla, özgürlük, tıpkı kölelik gibi, üretimin örgütlenmesinin bir türevidir; mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirildiği, üretim araçları üzerinde mülkiyetin topluma, herkese ait olduğu, üretim sürecinin her aşamasını herkesin çalışanlar ve tüketiciler olarak doğrudan denetlediği toplumsal/siyasal koşulları gerektirir. Eşitliğin özgürlükte somutlanması da ancak o koşullarda gerçekleşir ve gerçek olur.

Özgürlük zaruretten, yani çalışanların üzerine azlığın ve kıtlığın bir türevi olarak kabus gibi çöken bolluktan özgürleşmedir. Bir başka deyişle, bolluğun gerçek —kitlesel— boyutunun asli kıstasıdır: "herkese ihtiyaç duyduğu kadar"ın somutlanması.

"Bireyle var olan toplum"da herkesin ihtiyacını herkes —birey— kendisi tayin eder. Çünkü orda birey, toplum indinde soyut bir "kıstas" olmaktan çıkmıştır; kendi adına ve kendisi için somut varlıktır. Dolayısıyla özgürleşme, azla yetinmenin, kıt kanaat yaşamının da sözde bir "erdem" olarak gündemden düşmesidir; tüketimin her alanda alabildiğine artması ve meşruiyet kazanmasıdır. Herkes özgür olduğunda hiç bir şey, hiç kimseye, kendi seçimi ve iradesi dışında, "yetmeyecek"tir. Bir başka deyişle, özgürlük bolluğun üretiminde ve paylaşımında "adalet"in sorun olmaktan çıkmasıdır. Adalet (hakkaniyet) insanın en sinsi düşmanıdır. Onu en zayıf olduğu noktada yakalar: çaresizliğe düşürüldüğü yerde çaresizliğiyle barışık yaşayabilmesi için ona sığınmak olur. Özgürlük kazanılmadıkça, kişi o sığınakta hiç bir gerçek derdine çare bulamadan, herkesin "hakkının gözetildiği" avunusuyla ömür tükettiğiyle kalır.

Özgürlük, başkalarının bir açıp bir kapadığı ekmeğin kapısında maişet arayışından, emeğin ve her türlü çalışmanın metalaştırılmasından kurtulmaktır; çalışan kişinin aç kalıp ölmekle boğaz tokluğuna ya da bugün "bu kadar", yarın "o kadar"la kalan sosyal devlet sadakasına katlanmaktan özgürleşmesidir. Zamanının, geleceğinin gaspına son verilmesidir. Her türlü yoksulluğun defterinin dürülmesidir. Kapitalist toplum, tanım gereği, sermaye, mal mülk, servet sahibi bir azınlığı belli imtiyazlarla donatan bir genel (evrensel) yoksullar ve yoksulluk toplumdur. Yoksulluk olmadan ne piyasa, ne de girişim özgürlüğü olabilir. Her ikisi de bir yanda ücret köleliğine mahkum olacak kadar yoksul büyük bir çoğunluk, öbür yanda o yoksulluk üzerine yatırım, fizibilite, şu bu hesabı yapabilecek kadar varlıklı çok küçük bir azınlık olgusuyla kaimdir. Dolayısıyla, kapitalist düzen yoksulluğun —şu kadarıyla ya da bu kadarıyla— kişi özgürlüğünü boğan gerçekliğine son verecek bir refah toplumunu yaratmaktan da, böyle bir şeyi hedeflemekten de çok uzaktır. Bugün ileri kapitalist ülkelerde "refah toplumu" denilen şey hem kavram olarak, hem pratik olarak, gerçek refah toplumu özlemine nazire olarak uydurulmuş bir aldatmacadır. Gerçek refah toplumu kapitalizmin özüyle ve o öze taalluk eden her tezahürüyle çelişir. Nasıl çeliştiğini ve çelişkinin ne yönde nasıl "çözüldüğü"nü, Batılı "refah toplumları"nın son yirmi, otuz yıldır süregelen evrimi gösteriyor. "Refah toplumu" —ya da sosyal devlet— herkese özgürlük üretmez. İş o değildir.

Resmi, gayri resmi patron taifesinin çıkarından, keyfinden, kurumundan olduğu kadar iyiliğinden ve alicenaplığından kurtulmanın da adıdır özgürlük. Hiç bir resmi, gayri resmi işverenin işçisi karşısında iyi, halden anlar ya da alicenap olma hakkı yoktur. Alicenap olma, alicenap olmayabilmeyi, dolayısıyla olmama "hakkı"nı da içerir: alicenap olanın başkaları üzerinde bir iktidar uygulamasıdır.

Buna baş kaldırına, boşuna, "Nankör!" demezler. İşverenin işveren olmaya "doğal" bir hakkı mı vardır ki "iyi" işveren olma payesine hak kazansın? "İyi" işveren, bütün dinlerin ve burjuva dünya görüşünün insanın insanı sömürmesine bahsettiği meşruiyet gerekçesidir. Halden anlayan, vicdan sahibi iyi işveren kötü işverenin izdüşümüdür. Hatta, çalışan/çalıştıran ilişkisinin içyüzünü perdelediği için, kötü işverenin daha da beteridir!

Özgürlük "çalışma hakkı"nı geçersiz kılacaktır. Çalışma "hakkı", herkese ihtiyacı kadar'ın inkarından doğan çalışma zorunluluğunun ta kendisi, zaruretten çalışanlar arasında paylaştırılmasıdır: çalışan kişinin ücret kölesi olma "hakkı"ıdır! İşçi çalışmaya muhtaç olduğu için işçidir; işveren, işveren olmaya muhtaç mıdır?

Yurtdaşın iyi devlet/kötü devlet takıntısından yakasını sıyrıp rahat nefes alabilmesidir de özgürlük. "İyi" devlet, kötü devletin yabancılaşmanın aldatıcı, körleştirici süreçleriyle yaldızlanmış izdüşümünden başka bir şey değildir. Devlet hala bildiğimiz devlet olarak varsa ve üstelik de "en iyisi" ise, özgürlüğün hepten ve toptan inkarına bir adım kalmış demektir. Kötü devlete itiraz, özgürleşme perspektifini içinde taşır. İyi devlet, özgürlükten feragati içselleştirir, kişiyi iyiliğine tutsak eder. ("Devlet" olmadan da özgürlük kazanılamaz. Bu doğru, ama kapitalist devletin yerinden sökülmesini izleyen zorunlu "geçiş dönemi"yle ve o döneme özgü yeni "devlet" in niteliğiyle ilgili ayrı bir konu. O konuya ilerki sayılarda daha geniş ayrıntılarıyla değinmemiz gerekiyor.)

Özgürlük, dinden, inanma ve inanç ihtiyacından, dine ve inanca referanslı her türlü resmi, gayri resmi laiklik anlayışı ve uygulamasından ve o arada "halk egemenliği"/temsili demokrasi ketemperesinden özgürleşmedir. Sınıflı toplumda din, halklara ya da insana değil, egemenlere lazımdır. Bireyi "Tanrı" kılıfı içinde mal, mülk, servet ve kudret sahiplerine kul eden egemenlik sistemlerinin meşruiyet gerekçesidir; baskıya, eziyete, yoksulluğa ve yoksunluğa teslimiyeti içselleştirme aracıdır. "Halk egemenliği" ve "laik" demokrasi de sömürüye dayalı burjuva egemenliğinin hüküm sürmesinin haklılık ve meşruiyet gerekçeleridir. Biri, sınıf gerçekliğinden soyutlanmış sözde "halk iradesi"yle, öbürü, varlık nedenini ve temelini oluşturan din ve inanç referansıyla, bireyin teslim alınmasına hizmet eder. Özgürlük kazanıldığında ikisine de ihtiyaç kalmayacaktır.

Özgürlük, egemenlik sisteminin temel sömürü ve tahakküm yuvası olarak sürüp giden ideolojik devlet aygıtı erkek egemen klasik aileden özgürleşmedir aynı zamanda ve kadının kadın-erkek eşitliği sevdasından özgürleşmesidir. Erkek egemenlik, sömürü toplumunun kadın üzerinde egemenliğinin bir vechesi ve bir aracı olarak erkek üzerinde de egemenliğinin tescili olduğu için, kadın özgürlüğü için

mücadele kadın erkek eşitliğinin dar ve sefil sınırları içine hapsedilemez: topyekün özgürlük mücadelesinin aslı —ve belki de belirleyici— ögesidir. Özgür toplumda kadın, gönül rahatlığıyla, erkeğe üstünlük iddiası güdebilecektir.

Çocuğun aile içi esaretten ve vesayetten, büyüklerin ve toplumun tasallutundan kurtulmasıdır özgürlük. Çocuk milletini "insan müsveddesi" yerine konulup ana baba baskısı, abi, dayı, mahalle, okul, usta tahakkümü altında "adam" edilmekten kurtaracak ve toplum ancak o zaman insan toplumu denilmeye layık olacaktır.

Özgürlük, doğayla insanları karşı karşıya getiren bütün küçük hesaplardan, maliyetten, ziyandan, kârdan özgürleşmedir. İnsanın doğaya "hakim" olmasından kuşku duymanın tek geçerli gerekçesi, o hakimiyetin aslında insanın insan üzerinde hakimiyetinin bir dışavurumu olmasıdır. İnsanlar arasında tahakküm ilişkisi sona erdiğinde doğa üzerinde "hakimiyet" insanlara da, doğaya da zarar verici sonuçlar doğurur olmaktan çıkacaktır. Hatta, insanın doğayla ilişkisinde "hakimiyet" kavramından da özgürleşilmiş olacaktır. Özgürlüğün kazanılması, ayrıca, sosyal Darwinist anlayışlara ve pratiklere yataklık eden "Doğa" tapıncından da kurtulmaktır. İnsan kendi doğasını doğada aramayı bırakıp, insan olmasında bulacaktır. Ve ancak o zaman, doğanın bir parçası olarak doğayla —çünkü kendi kendisiyle— uyum içinde yaşayacaktır.

Özgürlük, özetle, çalışan kişinin, kendi kol ve kafa emeğinin yarattığı her ürünün ve değerın hak, hukuk, adalet, din, yasa, ahlak, vb. olarak karşısına dikilip onu Kafka'nın hamamböceği derekesine düşürememesidir: kişinin toplumsal ilişkileri içinde, ama o ilişkilerin ve onları belirleyen maddi süreçlerin nesnesi olmaksızın yaşayarak kendini ve kendisiyle birlikte toplumsal ilişkilerini de sahiplenip geliştirmesine elverir koşulların ve imkanların tümüdür. Bireyin özel ve öznel sorunu değil, toplumsal nesnel olgudur. Öyle olduğu için, özgürlüğün kazanılması ve yaşanan hayatın her bir damarında akıp toplumun her bir dokusuna nüfuz etmesiyle insan toplumu birbirine benzemez sonsuz sayıda potansiyelin kendini gerçekleştirme imkanına kavuştuğu, farklılığın, çeşitliliğin, özgünlüğün serpilip öne çıktığı, özgür bireylerin şenlikli toplumu olacaktır.

Bu çok yönlü, çok kapsamlı içeriği ile özgürlük, nihayet, insan türünün ve o türün yaşayan ve yaşayacak her bir cüzünün kaderini doğal ayıklanmaya indirgeyen her türlü burjuva anlayış ve pratiğinden özgürleşme demektir. "Yeni Dünya" burjuvazisinin sosyal Darwinizmden mülhem sözde "özgür birey" yaygarasının çanına ot tıkanmadıkça gerçekleşemez. İnsanlığın bütün tarih boyunca, özellikle de tarihsel bir olgu olarak sınıflı toplum evresinde bugüne kadar elde ettiği maddi, manevi kazanımlar bu boyutta bir özgürleşmenin somut zeminini: zaruret ("imkansızlıklar") kıskacının kırılıp

aşılmasıyla sahiden özgür bireye giden yolu açacak engin imkanlar potansiyelini dünyanın bütün insanların sunuyor. Sunmadığını düşünmek, insanlığın halini ve geleceğini Yeni Dünya Düzeni'ci zorbalara eline terketmektir. Onlar dünyayı "imkansızlıklar" öküzüünün boynuzları üzerine oturtmakta direniyorlar.

Dünya Öküze bırakılmayabilir.

Özgürleşme hedefine ulaşmada temel kaziye, başta da söylendiği gibi, özgürlüğün kişiye hemen şimdi ve tümüyle lazım olduğudur. Öyle değilse, özgürlük ne içindir? Kime lazımdır? Kim özgür olur? Bu temel kaziye, maddi süreçlerin —özgürleşmenin yolunu açacak olan— bir devrimden sonra da iradi toplumsal müdahaleyle yönlendirilebilmesi açısından işlerlidir: özgürleşmenin bugünden yarına, sonra da çıkmaz ayın son çarşambasına ertelenmesini önleyecek karmaşık ekonomik, siyasal, idari, ideolojik, kültürel, vb. yönelimlerin yolunun açılması ve açık kalabilmesi; bunun olanca imkanlarının sürekli yeniden üretilebilmesi; bunun için gerekli bilincin ve iradenin çalışan kitlelere mal olması. Yoksa özgürlüğe bugünden yarına, sınıf mücadelesinin nesnel zemini henüz daha aşılmadan bir çırpıda ulaşmanın söz konusu olmadığı, olmayacağı çok açık. Öyle olsaydı, geçiş dönemi "devlet"ine hiç gerek kalmazdı.

Mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesiyle sınıf mücadelesinin nesnel zemini kendiliğinden aşılmaz. Sınıf mücadelesi hegemonik dengelerin geçici kararsızlığının da katkısıyla daha da şiddetlenir. Kapitalist sınıf tahakkümünün aşılması, çalışanlara arız eski sorunların kısa sürede, kolayca ya da kolayından

çözülmesine yetmez. Çoğu halde sorunlar büyüyerek sürececek, onlara yenileri, hiç akla gelmeyenler eklenecektir. Kapitalizmin insanlara neye mal olduğu asıl o zaman, sosyalist yeniden yapılanmanın sorunları ve zorluklarıyla cebelleşildikçe anlaşılacaktır. Çok gayret, yaratıcı çaba, özveri, tahammül gerekecektir. Özgürleşmenin maliyeti ağır olacaktır.

Sorun, geçiş dönemi devletin yeni toplumu ayakları üzerine kaldıracak süreçlere müdahale işlevinin tam ne olduğunu doğru kavramakta düğümleniyor. O işlev, devlet olgusunda mündemiç zoru mutlaklaştırarak, geçici tarihsel pratikleri zaman ve mekan ötesi kalıcı teorilere dönüştürerek her sorunu onlarla çözmeye kalkmak değildir; yeniden yapılanmanın ekonomik, toplumsal gereklerinin yerine getirildiği somut zeminlerde zoru en alt zorunlu düzeyde tutup giderek geçersiz —gereksiz— kılacak koşulların yaratılmasına el vermektir. Şunu bilelim: devlet —geçiş dönemi devleti de olsa— eğer varsa, zor da olacaktır. Her devletin işi zor'la yürür. Geçiş dönemi devletin zoru da, yeniden yapılanma sürecinde, herkes için geçerlidir. "Çoğunluk için demokrasi, sömürücü azınlık üzerinde baskı" formülünün somut içeriği pratikte buna göre belirlenme durumundadır. Çoğunluktan olan tek tek kişiler, kesimler, vb. her şeye gönüllü razı olmayabilirler; birçok iş onların acil çıkarlarına ve kendi iradelerine rağmen, onları zora sokma bahasına görülecektir. Bu noktada "sosyalist meşruiyet" sorunu sınıfın "kendi iradesi"ne atıfla, ya da salt nihai "amaç" gözetilerek çözüme bağlanamaz. Yöneten/yönetilen ilişkisinde mündemiç sorunlar gündemi sık sık işgal eder. Tam da öyle olduğu içindir

ki toplumun kendini yeniden yapılandırmasında zorlu en alt düzeyde tutarak en kısa zamanda geçersizleştirme hedefi daha ilk günden, hiç ertelenmeksiz, her an, her alanda kuvveden fiile geçmeye başlayacak temel hedef olmalıdır.

“Devletin sönmülmesi”, sonu başlangıcında mündemiç bir süreçtir. Bunun teorik ve siyasal söylemde geçmesi yetmez; pratiği belirlemeli ve belirlediği görülmelidir. Yeniden yapılanmanın öncelikli aktif öznesi, kendi eylemini devlet olarak tasarımılayan ve örgütleyen toplumdur, yani özgürlüğü kazanmanın ve sürdürmenin sorumluluğunu yüklenen tek tek bireylerin gönüllü ve bilinçli birlikteliği. Bu bakımdan, “Hemen şimdi!” bir toplumsal anlayış, bir kararlılık ve bir teahhüttür. Olmazsa olmazın idraki, o idrakte ısrar ve inattır. Yeni toplumun, oluşum seyri içinde kendini idraki, geçiş dönemi devletin o idrake ramolması, olmazsa edilmesidir. Bu idraki hayata geçirme sorumluluğunu üstlenme bilinci ve kararlılığı topluma mal olmazsa, geçiş devleti maddi süreçlerin kendiliğinden nesnellğine teslim olur, toplumun ve kişinin karşısına yabancılaşma özellikleri kuşanmış bir hüviyetle dikilir. Özgürleştirici işlevinden istifaya zorlanarak “geçiş dönemi devleti” niteliklerini yitirir, bildiğimiz devlete dönüşür. Oraya gidiş, o devletin temel ve öncelikli işlevi başka hedeflere —özgürleşme için gerekli maddi koşulların oluşması bağlamında kalkınma ya da ilerleme, üretim güçlerini geliştirme, vb.— tabi kılınmakla başlar. Oysa özgürleşme için üretim güçlerinin ileri boyutlarda gelişmesi ve bolluk gereklidir ama bolluk özgürleştirmez. Bolluğun üretimi “hemen şimdi” özgürleşme hedefinden (taahhüdünden) soyutlanamaz. Üretim güçlerinin gelişme dinamiğine ivme kazandıracak, hedeflerini, usulünü ve tarzını yönlendirecek, bolluğun özgürleştirici potansiyelini harekete geçirecek en temel, belirleyici etken, kişinin (bireyin) özgürleşme ihtiyacıdır. O ihtiyaç nesneldir ve karşılanması için yapılan ve yapılmayan her şey toplumun (herkesin) geleceğini doğrudan bağlar. İhtiyacı karşılayacak dinamikler en baştan harekete geçirilmezse ya da tersine dinamiklerin önünün kesilmesi için gerekenler yapılmazsa ivme aksar, çarpılır. Yeni toplumu oluşturmakta olan süreçler tıkanır. Toplum kendisi de özgürleşme önünde engel oluşturur. Toplum mu, birey mi ikilemi gündeme kazık çakar. Bunun sonucu, sınıfın özgürleşmesinin de ayaklarının havada kalmasıdır. Birey özgürleşemiyorsa, sınıf özgürleşememiş demektir. Üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyete geçiş (mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi) biçim olarak sınıfın özgürleşmesi, öz olarak bireyin özgürleşmesi yolunda atılan ilk adımdır. Geri dönüşü yok değil, vardır. Olduğu görülmüştür. Olmaması “kendi eylemini devlet olarak tasarımılayan ve örgütleyen” toplumun ve onu oluşturan bireylerin devrimci teyakkuzuna bağlıdır.

(Toplum...birey...devrimci...teyakkuz...? Evet, bunlar burda böyle söylendiği gibi muhayyel, soyut varsayımlar olarak kalırsa ne olur? Hiç bir yere varılmaz, boş laf konuşulmuş olur. Özgürlüğü kazanmanın ve korumanın siyasi irade ile bağlantısı (parti) burada devreye giriyor: ilerde ayrıntılarıyla ele alınması gerekiyor...)

Teorik olarak, bir devrim durumunda böyle bir hedefe ve yönelime imkan vermeyecek somut maddi/siyasal koşulların kısıtlayıcı, tersine yönlendirici ve zorlayıcı etkisi altında kalılabileceği varsayılabilir. O zaman ne olacaksa, o olur. Devrim — olursa— somut (reel) koşullarda gerçekleşir; yöneltilemler kadar yönetenler için de hiç istenmeyen, niyetlenilmeyen durumları gündeme getirir. Denildiği gibi, zaten, hiç bir şey hiç bir koşul ve durumda kolay olmayacaktır. Mevcut durumda “mümkün” olanla asıl istenen ve gözetilen hedef arasında optimum bir bileşkenin sağlanmasında herkes üzerine düşeni yüklenir. Buna razı değilseniz, insanın insanı sömürmesine itirazdan da, kapitalizmden kurtulmaktan da elinizi bugünden yıkarırsınız, olur biter.

Lakin, sosyalizme geçiş devrimsiz olmayacaksa — olmayacağı bugün yüz yıl öncesinden de daha net görülmüyor— devrimin somut, özgül koşullarının her “devrimci durum”da hep aynı olacağını, tarihin yarın da mutlaka dün olduğu gibi tekerrür edeceğini varsaymak için makul bir neden var mıdır? Teorik olarak bir neden olamaz, pratik olarak da yok. Dünya değişiyor, daha da değişecek. İyiye doğru değişmiyor, o doğru. Ama kötüye gidişe ket vurup son vermeye elverir koşulları da dünya hem kapitalizme rağmen, hem kapitalizmle birlikte sürekli yeniden üretirek değişiyor. Kötüye gidişe ket vuracak koşullar sosyalist yeniden yapılanmanın koşullarıdır. Marx’ın ve Engels’in daha Alman İdeolojisi’inde öngördükleri, devrimin “dünya tarihi çapında” koşulları her şeye rağmen oluşuyor. Öyle bir devrim bundan öncekilerden farklı somut koşullarda gerçekleşme durumundadır. O koşullar kendiliğinden ya da kapitalizmin kendi iç dinamiklerinin evrimi sonucu oluşmayacaktır; iktidar perspektifli siyasi iradeyle donanmış sınıf mücadelesinin “dünya tarihi çapında” etkin ve belirleyici bir boyut kazanmasıyla, dünyanın bütün çalışanlarının —dünya çapında ve tek tek her bir ülkede— dünyanın gündemine etkin ve belirleyici müdahalesinin koşullarının yaratılmasıyla oluşacaktır. Dolayısıyla o koşullar, pekala, devrimin tarih sahnesine “Özgürlük, hemen şimdi!” sloganıyla çıkarak sözünü tutmasına elverişli koşullar olabilir. En azından, olmayabileceği kadar, olabileceği de varsayılabilir. Öküzden değil de insandan yanaysak, buna hazırlıklı olmak gerekir.

Hiç bir tarih sarmalı kimseye altın tepsi içinde özgürlük sunmayacaktır. Onu KAZANMAK gerekir. Bunun için ne gerekiyorsa yapılsa, evet, dünya ve üzerinde yaşayan, yaşayacak insanların kaderi Öküzze terkedilmeyebilir.

Avrupa Birliği ve küreselleşme

Yalçın Yusufoğlu

Yeryüzünde kapitalist bloklar dağılmamakta, daha da kemikleşmektedir. Çıkar karşıtlıkları sistemin doğası gereğidir. Küreselleşmenin önünde sistemin içinden gelen en büyük engel bu bölgesel bloklaşmalardır

Avrupa Birliği, Türkiye'nin gündeminde birinci sıradaki yerini koruyor. Koruma-ya da devam edecek.

Küreselleşme savunucularının küreselleşmenin yararları için ve doğrudan Türkiye'yi de ilgilendirerek sıkça kullandıkları temalardan birisi Avrupa Birliği. Başka bir deyişle, AB küreselleşmenin cisimlenişi, ete kemiğe bürünmesi olarak gösteriliyor. AB ile bir küreselleşme örneklemesine —ve kanıtlanmasına— girişenler, a) ya bilgisizlikten öyle yapıyorlar, yani küreselleşmenin özünü hâlâ kavramamışlar, ya da b) içtensizler, çünkü bu savları propaganda değeri taşıyor.

Oysa AB —her ne kadar bazı kısmi küreselleşme öğelerini içerse de— yaklaşımıyla ve icraatıyla küreselleşmenin ruhuna aykırıdır. Küreselleşmeyi ekonomide ve siyasette ulus-devlet'in üzerine çıkmak diye anlamak sığlıktır. AB süreci ulus-devlet'in üzerine çıkmaktır, ama çok uluslu bir ulus-devlet yaratmaktır. Model ulus-devlet modelidir. Ama en önemlisi, küreselleşmenin asıl özelliği devletin bütünüyle ekonomik yaşamın dışında kalmasıdır. Her ne kadar küreselleşmenin patronu ve dayatıcısı olan ABD kendisi, başta muazzam askeri bütçesiyle, asker-sanayi kompleksiyle (military-industrial complex) ve uzay merkezi NASA'sıyla dünyanın en büyük tek kelci-kapitalist devleti ise de, gene de küreselleşmenin ve neo-liberalizmin mantığı ekonominin devlet dışına çıkarılmasıdır. (Kaldı ki, ABD'nin ekonomi üzerindeki devlet ağırlığı sadece ülke içi ekonomiyle de sınırlı değildir. Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve IMF gibi küreselleşme merkezleri de ABD'nin siyasi yönlendirmesi altındadır. 2001 krizinden sonra Türkiye'ye çıkarılan geniş kredi hacmi, veya Brezilya'ya Arjantin'in durumuna düşmesini diye kurallar dışına çıkılarak sağlanan büyük ekonomik yardım her ikisi de Amerika Birleşik Devletleri'nin talimatıyla gerçekleşmiştir.)

BÖLGESEL BİRLİKLER

Belli başlı üç bölgesel birlik vardır.

Bunlardan birisi NAFTA'dır (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Birliği) (1992).

Bir diğeri ASEAN'dır (Güney Doğu Asya Ulusları Birliği) (1967).

Üçüncüsü, AB (Avrupa Birliği) (1957).

Bu üçü dışındaki irili ufaklı yerel birlikleri de sayarsak:

- UDEAC (Merkezi Afrika Gümrük ve Ekonomi Birliği) (1964),
- PTA Tercihli Ticaret Sahası [Doğu ve Güney Afrika Ülkeleri için],
- ACM (Arap Ortak Pazarı) (1964),
- GCC (Körfez İşbirliği Konseyi) (1981),
- Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi (1991),
- RCD (Bölgesel Kalkınma İşbirliği) [İran, Pakistan, Türkiye sonra da Türki cumhuriyetler] (1964),
- Bangkok Antlaşması (1975),
- APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği) (1989),
- Gelişen D-8'ler,
- LAFTA (Latin Amerika Serbest Ticaret Sahası) (1960),
- AP (And Paktı) (Güney Amerika'da, 1969),
- CARICOM [Orta Amerika Ortak Pazarı] (1968),
- MRU (Mano River Birliği) (1973),
- MERCOSUR (Güney Amerika, 1992),
- MU (Magrib Birliği) (1988).

Türkiye'nin üye olduğu birlikler:

• Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi [Rusya, Ukrayna, Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Arnavutluk, Moldova],

• Bölgesel Kalkınma İşbirliği-RCD

• Gelişen D-8'ler [İran, Malezya, Mısır, Nijerya, Pakistan, Bangladeş, Endonezya, Türkiye].

Yukarıda saydığımız bölgesel birlikler, serbest ticaret antlaşmalarıyla başlar, sonra gümrük birlikleri ve ortak pazarlara geçilir, sonra ekonomik birliğe ve oradan da tam ekonomik entegrasyona varılır ve nihayet siyasal bütünleşmeye geçilir. AB bütün bu aşamaları geçmiştir. 1951'de altı ülke arasında çelik ve kömür konusunda yapılan bir ticaret antlaşmasından, gene aynı altı ülkenin 1957'de kurduğu Ortak Pazar'a, oradan 10 üyeli Avrupa Ekonomik Topluluğu'na, 12 üyeli Avrupa Topluluğu'na ve nihayet 15 üyeli Avrupa Birliği'ne gelinmiştir. Bu politik entegrasyon yeni ülkeleri içine alarak Avrupa'nın doğusuna doğru genişlemektedir.

NAFTA ise 1965'te ABD-Kanada arasında bir ticaret antlaşmasıyla başlayan, 1988'de serbest bölgeye dönüşmüş, 1992'de Meksika'nın da katılımıyla NAFTA adını almıştır. Gerçekte ABD, Çin ve Japonya ve Kanada'yı kapsadığı için kağıt üzerinde APEC en büyük potansiyele sahip serbest ticaret projesidir, ama aynı ekonomik ve politik açıdan farklı kutuplardan ülkeleri içermesi nedeniyle, Asya-Pasifik ekseninin coğrafi niteliği, ekonomik entegrasyon anlamına gelmez.

BLOKLAR, KUTUPLAR VE KÜRESELLEŞME

Bölgesel ekonomik işbirlikleri ve bütünleşmeler sosyal işbölümünün uluslararasılaşmasının vardığı düzeyin gereğidir, ama küreselleşme değildir. Çünkü, yukarıda sayılan tüm bütünleşmeler ülke adlarından da görüleceği gibi devletler arasında ve devletler tarafından yapılmaktadır. Şu, şu, şu ülkeler (devletler) bir araya geldi şu birliği kurdu, diyoruz, oysa küreselleşme demek o ulus-devletlerin ekonomik, ticari antlaşmalar yapmaları, birlikler kurmaları değildir; şu, şu, şu emsal şirketlerin evlenmeleri (joint-ventures) veya birisinin diğer(ler)ini yutması, ya da kendi dillerinde "global reach" (küresel erişim) dedikleri şekilde yeni bölgelere, yeni ülkelere uzanmaları, yeni pazarlar elde etmeleri, yeni küçük birimler yutmaları demektir.

Saydığımız bölgesel bütünleşmelerin süreç olarak en gelişkini olan Avrupa Birliği ise, kendi ülkelerindeki ekonominin hakimi olan devletlerin politik güçlerini bir araya getirerek, bu müşterek siyasal iradeyi manivela gibi kullanmakla daha büyük ekonomik birimler yaratmaları ve dünya ekonomisinde güçlü bir kutup oluşturmaları de-

mektir. O kadar ki, eskiden ayrı ayrı devletlerin kendilerine özgü ekonomiyi yönetme usülleri vardı. Birleşirken bunlar uyumlaştırılmaktadır; artık herhangi bir devlet ekonomide istediği her kararı alamamaktadır. Dikkat edilirse bütün temel ekonomik kararlar müşterek siyasal otorite tarafından alınmaktadır.

Bütünleşme sürecine giren ulusal ekonomiler serbest ticaret antlaşmalarıyla gümrükleri kaldırmaktan başlarlar, ekonomik yardımlar, sermayenin serbest dolaşımı, borç ödemelerinin tanzimi, teknoloji transferi ve teknolojik destek, Euro'da olduğu gibi ortak para birimi gibi bir çok ekonomik bütünleşme gereğinin yanısıra, sosyal politikaları bir-örnekleştirme, temel yasaları uyumlaştırma ve giderek siyasetlerini de yakınlaştırma, birleştirme evresine dek varabilirler.

Yukarıda saydıklarımız küreselleşme olmadığı gibi, ona aykırıdır da.

Δ Küreselleşmeye karşı olan diğer bir husus şudur: Ekonomik bütünleşmeye gidenlerin oluşturdıkları birliklerin verilerine baktıklarında görülüyor ki, oluşturulmuş olan blok içi ticaretleri çok yüksektir. Birliği oluşturan ülkeler o birleşmenin ekonomik ve teknolojik nimetlerinden yararlanmakta, blok içi himayecilik uygulamaktadırlar. Oysa küreselleşme kavramının özü, tümüyle serbest ticarettir. Birlik ülkeleri kendi aralarında gümrük uygulamazken, sayısız kolaylıklar kullanırken, blok dışı ülkelere derece derece gümrük ve kota koyarlar. Bu durum Dünya Ticaret Örgütü'nün kuruluş amaçlarına da uygun değildir.

Δ Küreselleşme söylemi, adı üzerinde, ekonomik faaliyetin ve kurallarının tüm küreye yayılmasıdır. Bölgesel birlikler ise ayrı ekonomik kutupları ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşmenin önünde bir engel oluşturmaktadır. Çünkü uluslararası ekonomik ilişkilerde o topluluklar ayrı bloklar olarak davranmaktadırlar, hatta uluslararası ekonomik ilişkilere bloklar olarak yön verme uğraşı göstermektedirler. Kutuplaşma küreselleşmenin önünü tıkar. Zira kuramsal olarak ne denirse denilsin, küreselleşmenin somut pratiğinde tek bir kutbu vardır, o da ABD ekonomisidir. Ama dikkat edilecek olursa, ekonomiyi bir devletin adıyla andık, yani politik bir merkeze bağladık. Gerçekten de olan budur. Oysa küreselleşme söylemi gerçekten de yaşama geçseydi, kararları Bayaz Saray danışmanlarının değil, her türlü siyasal etkiden, nüfuzdan uzak uluslararası kurumların vermeleri gerekirdi.. Serbest pazar deniliyorsa, uluslararası liberalleşme öngörülüyorsa, bu sürecin üzerinde en fazla etkiye sahip uluslararası kuruluş, Bretton Woods'un ürünü, eski adıyla GATT, şimdiki adıyla Dünya Ticaret Örgütü'dür. Oysa bu kurumun üzerindeki politik

yönelimli ABD vesayeti bir yana, o kurumlar bile ulusal devletlerle oluşmaktadır. Örneğin Çin Halk Cumhuriyeti Dünya Ticaret Örgütü'ne katıldı, deniliyor. Veya AB'nin Dünya Ticaret Örgütü'nde tümüyle tek sesle davranan tam 15 oyu vardır.

Δ Küreselleşmeye göre, devletin asıl görevi liberal ekonominin ve para, mal ve hizmetlerde serbest dolaşımı önündeki bütün engelleri kaldırmaktır. Devlet ekonominin önünden ve üzerinden çekildiği müddetçe, kendi işlevlerini bıraktığı müddetçe küreselleşmeye hizmet eder. AB ise, devletlerin gücünü birleştirerek, siyasi otoritenin ekonomik kararlarını senkronize etmekte, daha da ötesinde, kolektif bir merkezi otorite yaratmakta, bütün bunları dünya ekonomisinde daha büyük sonuçlar elde etmek için yapmaktadır. Kime karşı? Başta ABD olmak üzere başka bloklaşmalara karşı.

AB kendi içinde —dışa karşı— himayecilik uygulamaktadır. Yani tek ulus-devletin kendi ülkesi için uyguladığı korumacılık kaldırılmış, ama çok daha geniş ve güçlü bir ekonomik birim için başka çok uluslu ekonomik birimlere karşı konulmuştur. Aynı şekilde Euro kesinlikle ABD dolarına karşı bir ataktır ve dolara dayalı IMF'in otoritesini sarsmıştır.

Kısacası, bu tür bloklaşmalardan GATT'ı, bugün Dünya Ticaret Örgütü'nü kenara itmektedir. Bu kuruluşun ABD'nin ulusal çıkarları doğrultusunda davrandığı artık herkesçe bilinmektedir. ABD'nin Avrupa çeliğine gümrük koyması, kendi tarımına sübvansiyon vermesi şampiyonluğunu yaptığı liberal ekonominin ve serbest pazarın çiğnenmesi olduğu gibi, kurduğu ve yönlendirdiği Dünya Ticaret Örgütü'ne olan güvenilmezliği daha da arttırmıştır.

Uluslararası ekonomik yaşama katılımın, birleşmiş, menfaatlerini birleştirip bütünleştirmiş, bu anlamda birliktelikleri ve prensipleri kemikleşmiş bloklar halinde olması küreselleşme pastasından pay almak için daha büyük mücadeleleri getirecektir.

Oysa küreselleşmenin lafzına uygun olan, uluslararası ekonomik yaşamın ve kurallarının tümüyle devletler dışında, her türlü siyasi iradenin üs-

tünde ve nesnel kurumlar tarafından hakem rolüyle ve gene devletler üstü prensiplerle düzenlenmesidir.* Ne ki ekonomi gibi çıkarların en fazla çatıştığı bir alanda nesnellik olası değildir, çünkü kapitalizmin doğasına tamamen aykırıdır. (*)

Sonuç olarak, yeryüzünde kapitalist bloklar dağılmamakta, daha da kemikleşmektedir. Çıkar karşıtlıkları sistemin doğası gereğidir. Bu nedenle, küreselleşmenin önünde sistemin içinden gelen en büyük engel işte bu bölgesel bloklaşmalardır.

(*) Bu tür kurumlar dünyamızda sadece hukuk alanında mevcuttur. ABD'nin imza koymadığı Uluslararası Ceza Mahkemesi (International Criminal Court) böyle bir kurumdur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin devletler üstü tutumuyla kazandığı saygılıktan esinlenilerek kurulan bu uluslar üstü mahkemeyi reddetme gerekçesini ABD şöyle açıklamaktadır: "Çün-

kü bunlar tümüyle uluslar üstü ve devletler üstüdür, devletlerin siyasi iradeleri oraya yansımaz, kendi kurallarıyla işleyen ve devletlerin karışamayacakları, her şeyin üzerinde bir kurumdur, biz orada sözümüz geçmeyecekse tabii ki katılmayız. Dünyanın dört yanında bir milyon evladımız askerlik yapıyor, barış ve güvenliği sağlıyor, onlar başları üzerinde Demokles'in kılıcı sallanarak, savaş suçlarından yargılanma tehdidi altında görev yapamazlar"... vb.

Küreselleşmenin şampiyonu ABD'nin sadece kendi ekonomik menfaatleri gereği küreselleşmeyi savunduğu, politikalarının da o menfaatlara hizmet ettiği ve sayılarının 1 milyon olduğunu utanmadan övünerek söylediği askerlerinin, savaş suçundan yargılanma ihtimali olmadan davranmalarının güvencesini aradığı besbellidir. Küreselleşmenin ekonomisini ve politikasını savunacak, ama senin dünyaya saldıran askerlerine hukuksuzluk ve kanunsuzluk güvencesi vereceksin. "O ceza mahkemesi devletlerin (yani siyasetin) üzerinde hukuk kurallarıyla davranıyor, devlet olarak o mahkeme üzerinde söz hakkım yok, oysa uluslararası kurumlar devletlerin birlikteliğidir" demek, ABD'nin küreselleşme anlayışını pek iyi anlatıyor. Ekonomi küresel olacak, siyaset küresel olacak, kültür küresel olacak.. ama hukuk küresel olmayacak.. Çünkü öteki bütün küresellikler ABD'nin şirketlerine ve süper ulus-devletine, yani dünya hegemonyasına hizmet ediyor, ama asıl küresel olması gereken hukuk ilk küresel kurumunu yaratmaya başlayınca, onu kesin bir dille reddediyor. Kendi Yerküre hakimiyeti için.

Çalışmanın sonu mu, köleliğin Rönesansı mı?

Rifkin ve Negri'nin eleştirisi

Constantine George Caffentzis

Rifkin'in, "insan emeğinin makinelerle ikamesi" varsayımına dayalı ileri teknolojik devrim vizyonu, işçilerin çoğunun kâr, faiz veya rant üretmediği bir kapitalizmi öngördüğü için, olanaksızdır

Son birkaç yıldır ABD, çalışma üzerine, yetmişli yılların ortasını anımsatan bir tartışmaya şahit oluyor, ancak bir dizi çarpıtmayla birlikte. Önceki dönemde *Robotların Hepsine Nereye Gitti?* (Sheppard, 1972), *Sahte Vaadler* (Aronowitz, 1972) ve *Amerika'da Çalışma* (Özel Görev Grubu, 1973) gibi kitaplar ve "mavi yakalı blues'u", "sıfır çalışma" ve "çalışmanın reddi" gibi deyimler, kendisini en çarpıcı biçimde 1973 ve 1974 yıllarında ABD otomobil fabrikalarındaki illegal grevlerde ifade eden montaj hattı işçileri krizinde açığa vurdu (Linebaugh ve Ramirez, 1992). Bu grevler otomotiv sermayesinin 1940'larda otomotiv sendikalarıyla gerçekleştirdiği karşılıklı uzlaşmanın temelini oluşturmuş olan ücretler/verimlilik ilişkisinin reddini hedefliyordu. Linebaugh ve Ramirez'in 10-14 Haziran 1974 tarihinde Warren, Michigan'da Dodge kamyon fabrikasındaki 6000 işçiye kapsayan uyarısız iş bırakma eylemi üzerine yazdıkları gibi: *Grevin üçüncü gününe kadar talepler formüle edilmemişti. "Her şeyi" istiyorlardı. Bir işçi, "Ben hiç çalışmak istemiyorum!" diyordu. Mücadele sonunda ulaşılan hedef -gelir/verimlilik bağının kopması- bundan daha açık olamazdı.* (Linebaugh ve Ramirez, 1992: 160.)

Bu berraklık, otomotiv kapitalistlerinin, fabrikalarındaki ve montaj hatlarındaki çalışma süreci üzerinde kendi denetimlerini yeniden kabul ettirmek için on yıllarca sürdürdükleri kampanyada daha da kuvvetli bir berraklıkla karşılaştı. Bu kapitalistler kendilerini kurtarmak için bu fabrikaları ve montaj hatlarını dahi yok etmekte tereddüt etmediler. "Paslı bant" ve "kaçak fabrika", 1980'lerde iş basınının otomotiv ve sair fabrika üretimini tarif ederken kullandığı, deyimler oldu; yerlerini, kesintisiz bir geçişle 1990'larda "küreselleşme" ve "robotlaşma" sözleri aldı. Bu kampanyanın eşi görülmemiş sonucu, ABD imalat sanayisinde çalışma süresi fiilen artarken haftalık tam zamanlı "gerçek" ücretlerin neredeyse %20 oranında düşmesi oldu. Fakat 1990'ların ortasında *Çalışmanın Sonu* (Rifkin, 1995), *Diyonisos'un Emeği* (Negri ve Hardt,

1994) ve *İşsiz Gelecek* (Aronowitz ve De Fazio, 1994) gibi kitaplar ve "küçültme" (New York Times, 1996) ve "işçi çıkarma" (Moore, 1996) gibi deyimler, işçilerle sermaye arasındaki güç ilişkilerinin 1970'lerdekinin tersine dönmüş olduğu bir zamanda, çalışma kriziyle ilişkili temaları yeniden canlandırdı. 1970'lerde işçiler çalışmayı reddederken, 1990'larda kapitalistler galiba işçileri reddediyorlardı!

Bu makalede "üretimin hızla daha çok uluslararasılaştığı ortamda bilimsel temelli teknolojik değişikliklerin çok az iş için çok fazla işçi olması ve daha da az işçiye iyi ücret ödenmesi" sonucunu doğurduğunu (Aronowitz ve de Fazio, 1994: xii) veya "teknolojik yeniliklerin ve piyasa tarafından yönlendirilen güçlerin... bizi neredeyse işsiz bir dünyanın kıyısına taşıdığını" (Rifkin 1995: xvi) veya çok daha soyut olarak "proleter emeğin merkez konumu ve kapitalist gelişmeyle birlikte niceliksel olarak azalması adına tarihimizi anlamlandırmaya çalışan emek-değer yasasının tamamen iflas ettiğini..." (Hardt ve Negri, 1004: 10) iddia eden bu kitapların ve deyimlerin ne denli yanıltıcı olduklarını göstereceğim.

İŞLER VE ÇALIŞMA AĞI

"İşsiz bir gelecek" ve "işsiz bir dünya" bu literatürün temel deyimleridir; ancak, bu deyimlerin günümüze ve yakın geleceğe ne ölçüde uyduğunu incelemeyi önce, işten [ingilizce, Job] ve çalışmadan [work] ne anladıkları üzerinde biraz düşünmeye değer. "İş"i anlatmak daha kolay. Oldukça tatsız bir etimolojik geçmişe sahip. 17. ve 18. Yüzyıl İngilteresinde (ve hatta bugün) "iş", fiil olarak aldatma veya dolandırmayı akla getirirken, bir isim olarak küçük suçlar ve uçkağıtıcılıklar alemini çağrıştırırmaktaydı. Bu bağlamda, "işsiz bir gelecek" insanlık için pekala bir nimet olabilir. Ne ki 20 Yüzyılın ortalarıyla birlikte "iş", Amerikan İngilizcesinde, sözleşmeyle kararlaştırılmış, sabit hizmet süreli, formel ücretli bir istihdam birimine karşılık gelen kelime oldu. Rihtimda işi olmak, rihtimda ça-

İşmaktan epey farklı birşeydir, zira insan orda bir işi olmadan da çalışabilir. Bu yüzden iş, ekonomi politığın cehennem katlarını tırmanıp kutsal kasesi haline gelmiştir.

Bununla birlikte, "İş" kelimesi mistik gücünü çalışmayla ilişkilendirilmesinden almaz. "İş yapmak" veya "iş tutmak" çalışmadan "yolunu bulup" bir gelire sahip olmayı anlatan deyimlerdi. "İş, iş, iş" 20. Yüzyıl politikacılarının parolası haline geldi, çünkü "iş", kapitalist toplumda seçmenlerin fiziksel ve ruhsal hayatlarının idamesi için zorunlu olan ücret ve çalışmanın sair akdi veçheleri üzerinde vurguydu. Dolayısıyla "işsiz bir gelecek", işçiler ve kapitalistler arasında ücret ve sözleşmenin olmadığı bir geleceği ima ettiğinden, kapitalist insanlık için bir cehennem olacaktı. Kendi başına taşıdığı anlama rağmen iş, göreneksel olarak, çalışma sürecinin bir kısmını tanımlar; ama işler ile çalışma arasında birebir ilişki yoktur. Aynı çalışma süreci bir, iki veya daha fazla işe parçalanabilir. Sonuç olarak, "çalışma" ve onun görünürdeki anlambilimsel soydaşı "emek", gerçeklik üzerinde daha fazla hakka sahip görünmektedir.

Bundan ötürü, "çalışmanın sonu", "işsiz bir gelecek"ten çok daha radikal bir dönüşüme işaret etmektedir; çünkü insanlığın tarihinde "işin olmadığı" toplumların var olduğu bir çok dönem bulunmaktadır (örneğin, köleci toplumlar, geçimlik üretim yapan köylü toplulukları) ama, Cennet dışında, çalışmanın olmadığı hiç bir toplum yoktur. Çalışmanın sonundan bahsetmeden önce, bu ülkede [ABD] çalışmanın anlamına ilişkin olarak son politik kuşakta kavramsal bir devrim olduğu kabul edilmelidir. Çok uzun bir süre, belki de toplu sözleşme rejiminin 1930'larda formüle edilmesiyle 1970'lerde çöküşü arasındaki süre boyunca, "çalışma" "iş"le, yani formel ücretli çalışmayla eşanlamlıydı. O zamandan bu yana son derece yaygın bir Çalışma Ağı keşfedildi. (Caffentzis, 1992; Caffentzis, 1996/1998.)

Bu ağ [bu çalışma türü], ücretli olmakla birlikte, yasaları veya vergi mevzuatını ihlal ettiği için resmen akdi sayılamayan enformel, "kayıtdışı" çalışmayı içermektedir. Ağın bu boyutu bir çok ülkede ve mücavir alanda formel işe ilişkin toplam etkinliklerle miktar ve değer olarak rekabet eden alabildiğine geniş, yasadışı faaliyet alanıyla iç içe geçer. Çok daha önemlisi, tüm biçimlerinde toplumsal yeniden üretim için (örneğin, cinsellik, biyolojik yeniden üretim, çocuk bakımı, kültür edinimi, sağaltıcı enerji, geçimlik tarım, avcılık ve toplayıcılık ve entropi karşıtı üretim) hayati önemde olan ev işinin feministlerce "keşfi"dir. Ev işi, kapitalist

toplumlarda büyük Ötekidir; çünkü inatla karşılığı ödenmemekte ve kapitalist kalkınma için gittikçe daha hayati sayılmasına rağmen milli istatistiklerde hala hemen hiç kabul görmemektedir. Son olarak, bu sözde "kölelik sonrası" çağın tüm angarya emeğini bir araya getiren, kapitalist cehennem en dip katı vardır: cezaevi emeği, askeri emek, "seks köleliği", sözleşmeli iş mahkumları, çocuk emeği.

Tüm bu biçimlerin sentezi, bizi zaman-mekansal ve değere değgin anlamlarıyla "formel çalışma dünyası"ni adeta cüceleştiren çok yönlü ve iç içe bir faal yatırımlar ağının varlığını kabule zorluyor. Ortaya çıkan bu muazzam oluşum reddinde münedimç müteakabiliyle birlikte—birçoklarının dikkatinden kaçmaktadır ama, çalışma kavramını derinden değiştirmiştir. Sınıf analizine kayda değer genişleme sağlamakta, devrimci teorinin zenginleşmesini geleceğin fabrika sisteminin planlanması sorunsallarının ötesine zorlarken, çalışma ile iş (Arendt), biyo-iktidar ve kapitalizm (Foucault) ve emek ile iletişimsel eylem (Habermas) arasındaki sapıslık ayırımların sorgulanmasını gündeme getirmektedir. Tartışmamız açısından en önemlisi, bu Çalışma Ağı, çalışmaya ve onun teknolojik değişim nede niyle sözde sona ermesine dair söylemi sorunlu kılmaktadır.

ÇALIŞMANIN SONU

"Çalışmanın sonu" literatüründe çoğu kez kullanılan çalışma nosyonu genelde maaalesef Nuhu Nebi'den kalmadır ve çalışmanın kapitalist anlamını gözardı eder. Bu, en açık biçimde, Rifkin'in *Çalışmanın Sonu* kitabının merkezi savında görülür. Rifkin, "Bilgi çağı"nın meydan okumalarına yanıt vermeye uygun iyi eğitilmiş bir işgücü varsa, genetik mühendisliğinin tarıma, robotlaşmanın imalata ve bilgisayarlaşmanın hizmet sektörlerine uygulanmasını içeren yeni teknolojik devrimin yeni istihdam fırsatlarına yol açacağı iddialarını çürütmek istiyor. Metodu çok basit.

Geçmişte bir teknolojik devrim bir ekonomik sektördeki işleri toptan silip süpürecek gibi olduğunda fazla emeği emmek üzere yeni bir sektör ortaya çıkardı. Yüzyılın başında yeni palazlanmakta olan imalat sektörü, tarımın hızlı mekanizasyonu nedeniyle yerinden olan milyonlarca tarım işçisini ve çiftlik sahibini emebiliyordu. 1950'lerin ortalarıyla 1980'lerin ilk yılları arasında hızla büyüyen hizmet sektörü otomasyonun işinden ettiği mavi yakalı işçilerin çoğunu yeniden istihdam edebilmişti. Ancak bugün, bu sektörlerin tümü hızlı yeniden yapılanma ve otomasyona kurban giderken, işinden olan milyonla-

rı emecek "kayda değer" hiç bir yeni sektör gelişmiyor (Rifkin, 1995: 35).

Sonuçta, son hizmet işçisi en yeni ATM [bankamatik], sanal büro makinesi veya bilgisayar teknolojisinin şu anda tasavvur edilemeyen bir uygulamasıyla işinden olduğunda büyük bir işsizlik sorunu doğacaktır. Bu işçi erkek ya da kadın—nereden iş bulacaktır? Tarıma veya imalata hiç bir geri gidiş, hizmetlerin ötesinde yeni bir sektöre de hiç bir ileri gidiş yoktur. Rifkin bu senaryoyu küresel bir bağlama uygulayarak yakın gelecekte gezegen üzerinde, değil milyonlarca, milyarlarca işsiz insanın olacağını öngörmektedir.

Savın genel mantığı kusursuz görünüyor; ancak, ampirik öncülleri ve teorik varsayımları doğru mu acaba? Ben olmadığını ileri sürüyorum, zira Rifkin'in teknolojik determinizmi kapitalizm çağının istihdam ve teknolojik değişim dinamiklerini hesaba katmıyor.

Rifkin'in aşamalı istihdam teorisindeki kategorik bir sorunla başlayalım. Yukarıda alıntılanan pasajda ve *Çalışmanın Sonu*'nun diğer bir çok yerinde işaret edildiği üzere, bir kapitalist ekonominin üç gelişme aşamasını ayırtetmekte "tarım", "imalat" ve özellikle "hizmetler" gibi terimleri eleştirel değerlendirmeye tabi tutmadan kullanıyor. Rifkin burada kendine özgü kişisel bir tercih yapıyor diye kusurlu bulunamaz, çünkü ABD Çalışma İstatistikleri Bürosu gibi büyük istatistik kurumları da son birkaç on yıldaki istihdam, üretim ve verimliliği ayırtırmak için bu kategorileri kullanıyorlar. Bu üçlü bölmelemeyi biçimlendirmeye yardımcı olan, esas metaforlar, maddi mallar (bir tarla veya dışında üretilen) ve maddi olmayan hizmetler arasındaki ayrımdan ve tarla, fabrika ve bunların dışında herhangi bir yer (büro, okul, dükkan, depo, yol, vb.) arasındaki mekansal ayrımdan kaynaklanmaktadır. Bu üçlü bölmeleme, "hizmet endüstrisinin" genellikle belirsiz ve bulanık bir kategori olarak işlev gördüğü genel geçer bir ekonomik tipolojiye yol açıyor. Oysa bir kategoriye makabline şamil olarak kullanmak bir şeydir, izdüşümsel (geçmiş veya geleceğe doğru) biçimde kullanmak başka bir şey. Rifkin'in bir tür Hegelyen şeması, teknolojik değişimi, tarihin halihazır "hizmet" aşamasındaki katastrofik duraksamaya varanadek bir aşamayı diğerine dönüştüren, hareket ettirici özerk güç olarak görmektedir. Geçmişteki kapitalist toplumlara baktığımızda bu düzgün şema pek de doğru değildir. Örneğin, 17. ve 18. Yüzyıl İngilteresi tarımsal mıydı? Büyük ve büyücek tarımsal mülklerdeki ev hizmetlileri biçiminde "hizmet sektörü" o sıralar oldukça büyüktü ama bu hizmetliler çoğu zaman ze-

naatkarlar (imalat) ve çiftlik işçisi (tarım) olarak çalışıyordu. Dahası, küçük ev işletmesinin gelişmesiyle tarım işçileri veya küçük çiftçiler de çiftlikte çalışan imalat işçileri olarak sayıca ikiye, üçe katlandı. Son olarak, kapitalizmin tarihi boyunca işçilerin bu üç kategori arasında habire çok karmaşık geçişler yaptığını görmekteyiz. Tarımdan imalata ve imalattan hizmet sektörüne basit bir ilerleme yerine, bu üç kategori arasında

olası altı tür geçişinin tümünü buluruz.

"Azgelişmişliğin gelişmesi" ve kapitalizmin bir çok döneminde "sanayisizleşme" hakkındaki geniş literatür, bu geçişlere kimi özerk teknolojik canlanmaların değil, açıkça, tarihsel olarak somut ve değişen sınıf mücadeleleri ve iktidar ilişkilerinin neden olduğunu fazlasıyla göstermektedir. Kapitalistler tarafından sanayi işçilerinin gücünü kırmak için kullanılmaya başlanan bir makine, bu işçilerin işlerini kaybederek maruz kaldıkları güçlerin ve her türlü olasılığın karmaşık konjonktürüne göre "hizmet işçileri" veya "tarım işçileri" olmalarına yol açabilir. Kapitalizmin bütün tarihinde, yalnızca en son hizmet işçisiyle sona erecek doğrusal bir ilerleme olduğuna ilişkin hiç bir kanıt yoktur.

Rifkin'in şeması, gelecek projeksiyonunu incelediğimizde iyice zayıflar. Rifkin, bilgisayar teknolojisinin hizmet sektöründeki ses tanımadan uzman sistemlere, dijital synthesizer'lara kadar—çok çeşitli uygulamalara bir baktıktan sonra şu meşum sonuca varıyor: "Gelecekte, dünyayı saran gelişmiş paralel bilişim makineleri, ileri teknolojik robotlar ve tümleşik elektronik ağları, yapım, taşıma, satış ve hizmetteki doğrudan insan katılımına giderek daha az yer bırakarak ekonomik süreci gittikçe daha çok içine alacaktır." (Rifkin, 1995: 162.)

Ancak burada, hizmet kategorisinin belirsiz işlevi onun geleceğe projeksiyonunu sorunlu kılmaktadır. Çünkü teknolojik değişimle sifıra kadar indirilebileceği tek bir mantıksal mekanda durmayacaktır. Hizmet çalışmasını oluşturan standart tanımlardan birinin üzerinde düşünelim: bir insanın (saç kesimi veya masaj) veya bir nesnenin (bir otomobil veya bilgisayar onarımı) değiştirilmesi. Böylesi bir kategoriye gelecekte tasarlayabilmemize imkan var mı? Söz konusu değiştirme türünde hiç bir sınırlama olamayacağından, "dünyayı saran gelişmiş paralel bilişim makineleri, ileri teknolojik robotlar ve tümleşik elektronik ağları"nın onun mümkün olabilecek her halini simüle edip yerini alacağını söylemek mümkün değildir. Öyle ki, geleceğin hizmet çalışması, bir insanın ya da objenin makinelerce simüle edilip yeri alınamayacak biçimde değiştirilmesi olarak tersinden de (en azından bu makinelerin

yapımcılarına ilişkin olarak) tanımlanabilir¹. Tıpkı, nasıl bugün "organik", genetik olmayan biçimde işlenmiş tarım üretimi ve "el-yapımı" ürünler, sentetik olmayan iplikten dokunmuş giysiler satışında bir artış varsa, gelecekte de Bach çalan bir insana ("Synthesizer" uyarlaması teknik olarak çok daha doğru bile olsa) veya dans eden bir insana (eleştirmenlere göre dijital bir hologram daha iyi bir performans gösterebilecek olsa da) sahip olmaya meraklı olanlar çıkacaktır herhalde. Ben bu tür hizmet sektörlerinin ortaya çıkmamasına şaşırıyorum. Bunlar tarım ve imalat işlerinden çıkarılan bir çok işçiyi "emebilir" mi? Bilemem, ama Rifkin de bilemez. Rifkin'in kategorik şemasını geçmiş de, geleceğe de yansıtamaması daha derindeki bir sorunu açığa çıkartıyor: teknolojik değişimin nedenini yeterli biçimde açıklayamıyor. *Çalışmanın Sonu*'nun başında Rifkin, Marx'ın *Kapital* ve *Grundrisse*'sine başvurarak, "sızıntı teknoloji düşüncesi" diye adlandırdığı görüşü yani, sanayinin bir dalındaki teknolojik değişimin, orada işsizliğe neden olmasına rağmen, sonuçta ekonominin geri kalanının tümünde artan istihdama yol açtığı görüşünü— reddeder. Rifkin'in Marx'a bakışı bu uzun pasajda incelenebilir:

Karl Marx, üreticilerin, koşulların elverdiği her yer ve zamanda işçiler yerine sermaye donanımı ikame ederek emek maliyetlerini düşürmeye ve üretim araçları üzerinde daha çok denetim kurmaya çalıştıklarını ileri sürdü... Marx üretimin artan otomasyonunun er geç işçiyi bütünüyle yok edeceğini öngördü. Alman filozof "otomatik bir makine sistemi" ekonomik süreçte insanların yerini aldığı anda "emeğin... son'başkalaşımı"nın gerçekleşeceğini düşünüyordu... Marx, üreticilerin insan emeğinin yerine makineleri geçirme çabasını sürdürmelerinin, ürünlerini satın alacak yeterli satın alma gücüne sahip tüketiciler giderek azalacağından... (ötürü) sonunda kendi bindikleri dalı kesmeleri olacağına inanmaktaydı. (Rifkin, 1995: 16-17.)

Marx'tan bu tarz yararlanma, genellikle ABD toplumsal politika analistleri arasında yeni ve yaygın bir eğilimden kaynaklanıyor. Ancak Marx'ın düşüncesine böylesi atıflar, çoğu kez, Smith ve Ricardo'nun sağ cenahca kullanılışı kadar seçici oluyor². Rifkin, Marx'ın teknoloji hakkındaki görüşlerinin ana hatlarını gerçi doğru ele alıyor, ama bazı kayda değer ihmallerle birlikte. Değindiği ilk nokta, işçilerin daha yüksek ücretler, daha az çalışma, daha iyi çalışma koşulları ve zorla çalışmayı kesinlikle reddeden bir yaşam biçimi için mücadele etmeleridir. Bu mücadele, kapitalistlerin sınıf savaşına makineleri silah olarak sokmalarının birincil nedenidir. İşçiler "uyusal üretim faktörleri" olsalardı teknolojik değişimin aciliyeti çok daha az olurdu. İkinci nokta, Marx'ın Ricardo'dan aktardığı görüş, yani her bir işçinin sürekli olarak yerini alan bir makinenin, bütün olarak kapitalist sınıfın elde

ettiği toplam artı-değeri (ve böylece toplam kârı) azalttığıdır. Kapitalist sınıf kâra muhtaç olduğundan, teknolojik değişim işçiler için olduğu kadar onun için de tehlikeli olabilir. Bu yüzden kapitalist sınıf ustaca idare etmek zorunda olduğu bir ilişkiyle sürekli yüzyüzedir: (a) söz dinlemeyen, talepkar işçileri üretimden çıkarma arzusu, (b) mümkün olan en büyük sayıda işçi kitlesini sömürme arzusu. Marx hiç bitmeyen bu gerilimi *Artı Değer Teorileri*'nde yorumlar:

"Bir eğilim emekçileri sokağa atar ve nüfusun bir bölümünü gereksiz kılar, sonra onları yeniden emerek ücretli köleliğine uzamasını kesinleştirir; böylece işçinin nasibi sürekli dalgalanır ama kölelikten asla kurtulamaz. İşçi bu yüzden, haklı olarak, kendi emeğinin üretici gücünün gelişmesini kendisine düşman görür; kapitalist ise işçiyi daima üretimin dışına atılacak bir unsur olarak görür." (Marx, 1977:409.)

Sermayenin teknolojik değişim sorunu tüketici kaybı değil, kar kaybıdır. Marx bu konuyu en geniş haliyle *Kapital*'in III. Cildinin III. Bölümünde ele almıştır: "Kâr Oranının Düşme Eğilimi Yasası". Orada, insanlara hiç yer bırakmayacak "otomatik bir makine sistemi"ne doğru eğilimin "zıt yönde etkiler"le sürekli karşılanmak zorunda kalacağını, yoksa ortalama kâr oranının düşeceğini söyler. Bu zıt etkiler ya artı-değer kütesini artırır (işgününün yoğunluk ve süresini arttırarak), ya değişen sermaye kütesini düşürür (ücretleri değerinin altına indirerek, dış ticareti büyüterek), ya değişmez sermaye kütesini düşürür (sermaye malları sanayisinde emek üretkenliğini arttırarak, dış ticareti büyüterek) veya bu farklı olasılıkların bir bileşimine yol açar (Marx, 1909: 272-282). Çağdaş ABD kapitalizmi bu zıt etkilerin en uygun sentezini uyguluyor gözükürken, Avrupa sermayeleri çok daha seçicidir. İşçilerin mücadelesini alt etmek için ve kâr oranında dramatik bir düşüşü önlemek için izlenecek kaçınılmaz tek bir strateji yoktur. Bu mücadeleler, alandaki sınıf güçlerine bağlı olarak köleciliğin yeniden başlatılmasından işgününün aşırı uzatılmasına, ücretli işgününün sözleşmeyle kısaltılmasına ya da kapitalizmin son bulmasına kadar—bir çok geleceğe yol açabilir.

Ancak, kapitalizm yaşadıkça olası gelecekler listesine kesinlikle dahil edilemeyecek bir tek sonuç vardır: Rifkin'in, "insan emeğinin makinelerle ikame edilmesiyle insanlığın en sonunda piyasa sonrası bir çağa erişmesinin önünün açılacağına dair çok eskidenberi süregelen ütöpik düşün gerçek olmasını sağlayacak ileri teknolojik devrim" vizyonu (Rifkin 1995: 56). Çünkü kapitalizm ancak çok büyük artık emek kütesiyle yaratılabilecek kâr, faiz ve ranta muhtaçtır; oysa insan çalışmasının yerini hepten makinelerin alması kâr, faiz ve rantın sonu demektir. Rifkin, Marx'ın kapitalizmin dinamiklerini çözümlemesini büyük bölümüyle kabul ediyor

gözükmesine rağmen, Marx'ın öngördüğü kaçınılmaz sonuç, kitabının son kısmında sunulan iyimser senaryonun dikkatle dışında tutulmuştur. Rifkin, iş-gününde kökten bir indirimle, "üçüncü sektör"de ("kamu sektörü ve özel sektör" arasında bağımsız, "kârsız" veya gönüllü sektör) çalışma için ("sosyal" veya "gölge" ücretlerden vergi imtiyazlarına kadar—mali teşvikler sağlayacak "yeni bir toplumsal sözleşme"yi birleştirecek bir gelecek tasarlamaktadır. Bu sektör, "küresel piyasaya tarafından sokağa atılan fazla emeği yapıcı biçimde kanallı edebilecek tek uygulanabilir araç olduğundan" (Rifkin 1995: 292) 21. Yüzyılın "hizmet sektörü" haline gelebilir. Yani, bu sektör artı-değer üretmeyen işçileri emer ve onlara artı-değer üretmeyen bir çalışma için ücret sağlar. Diğer bir deyişle, Rifkin'in insanlık için "emin liman" vizyonu, işçilerin çoğunun kâr, faiz veya rant üretmediği bir kapitalizm biçimidir. Bu vizyonunu, "uygarlığın, kolayca dönüşü olmayan, artan bir yoksulluk ve hukuksuzluk durumuna doğru parçalanmayı sürdürdüğünü" (Rifkin, 1995: 292) bir gelecekle karşılaştırır. Ne ki, Rifkin'in toplumsal Kimera'sı [ağzından alev fışkırtan mitolojik canavar] tekno-kapitalist kafası, kıvrır kıvrır tüylü heybetli gövdesi ve artı-değer üreten minicik kuyruğuyla ne kadar mümkündür? Fütüristik canavarlarla uğraşırken bile riayet edilmesi gereken orantılar vardır; Rifkin'inki, kafası ne kadar sofistike olursa olsun, böylesi minicik bir kuyruktan beslenemeyeceği için var olamaz. Rifkin'in "yeni toplumsal sözleşme"sinin ürünü kapitalizm, tanımı gereği kârsız, faizsiz ve rantsız bir kapitalizm olacağı için, olanaksızdır. Kapitalistler Soğuk Savaş boyunca gelirlerinin onda birinden vazgeçmekteyse dünyanın yarısını havaya uçurmayı tercih edeceklerini davul zurnayla duyurduktan sonra böyle bir pazarlığa neden razı gelsinler ki?

Bu "olanaksızlık kanıtı" o kadar aşikar ki, insan Rifkin'e niçin *Çalışmanın Sonu*'nun başında Marx'a böylesine doğrudan başvurduğunu sormadan edemiyor. Sonunda onu tamamen başından atmak için mi? Daha önceki düşüncelerinin akla getirdiği dünya savaşı, devrim ve nükleer yıkım gibi tatsızlıklara atıfta bulunmaktan mı kaçınıyor? Tekno-kapitalistler sınıfını, örtülü Marksçı tehditlerle, yeni bir hayat umuduymuşçasına kamufle edilmiş bir intihar eylemine iknaya mı çalışıyor?

Bu tür sorulara verilecek yanıtlar Rifkin'in ve çevresinin kullandığı politik retorik türünün siyasi analizini gerektirir. Ben bu çabadan sarfınazar edeceğim. Ancak Rifkin'in Kimerik stratejisinin bütünüyle yanlış olmadığı vurgulanmaya değer. Ne de olsa kapitalist ilişkilerin gelişmesi için yeni bir sektör aramaktadır. Yanlışlıkla "kârsız" gönüllü sektörü seçti, çünkü bu sektör ger-

çekten "kârsız" ve gönüllüyse kapitalist toplumda yeni bir istihdam sektörü için ciddi bir temel olamaz. (Her ne kadar akıl çelici olsa da kapitalizmden böylesine büyük bir hile ile kurtulmanın da yolu yoktur.)

Yine de Rifkin'in sezgisi doğru: Çalışma Ağı formel ücretli çalışmanın boyutlarının ötesine uzandığı ve bu ücretsiz çalışma gerçekten de bol artı-değer ürettiği için. Bu çalışma alanı daha doğrudan ve verimli sömürülürse, zorla çalıştırılmanın yaygınlaşması, kapitalist ilişkilerin emeğin yeniden üretimi alanına teşmili ve en nihayet mikro işletme/suç girişi potansiyeline el atılması yoluyla artı-değer yaratıcı istihdam kaynağı olabilir. Bu yüzden, Rifkin'in çığırkanlığını yaptığı "kârsız" üçüncü sektör yerine, "neo-liberalizm", "yeni kölecilik", "Grameenizm"* ve "uyuşturucu savaşı" Üçüncü Sanaayi Devrimine daha uygun düşen teraneleridir, çünkü bilgisayarlaşma, robotlaşma ve genetik mühendisliğinin tahrik ettiği kâr oranında sert düşüşe karşı "zıt etkileri" onlar harekete geçirebilirler. (Caffentzis'in makalesinin ikinci bölümünü —"Negri ve Değer Yasasının Sonu"— bir sonraki sayımızda yayımlayacağız.)

1. Bu "tersinden" tanımlama Cantor'un bu yüzyıl matematiğinde çok işe yarayan olan diyagonal (köşegen) metodunu hatıra getiriyor. Bu metoddaki hile şu: belli bir K sınıfındaki tüm kelimeleri tüketen bir deste olduğunu varsaymak, sonra K'nin listede olmayan bir üyesini listenin kendi özelliklerini kullanarak tanımlamak.

2. Mesela, günümüzün serbest ticaret tartışmalarında çoğu zaman düşük ücret düzeyi Ricardo'cu bir "nisbi avantaj" sayılır. Oysa bu, Ricardo'nun görüşlerinin çarpıtılmasıdır ve işçi mücadelesini bastırmaya çağrı işlevi görür. Ricardo'ya göre, nisbi avantaj kaynakları ücretler, kârlar ve rantlar gibi ekonomik değişkenler değil, bir ülkenin hemen hemen hiç değişmeyen fiziksel ve kültürel özellikleridir.

* Bangladeş'te köylülere "iş" yapıp para kazanma imkanı sağlayan çok küçük ölçekte banka kredisi uygulaması. (çev.)

Millete ve halka dair

Halim Togan

Çalışan insanın özgürlük mücadelesinde hiç bir strateji ve taktik "millet" üzerine kurulamaz. Sosyalist/Marksist bir düşünce ve siyaset millet alanına halk ve halk sınıfları "takıntısı"ndan kendini kurtarmaksızın giremez, orada kabul görmez.

Türkiye'de siyasetin dilinin yeniden "Millet" ağırlıklı kurulacağı bir döneme girdik. Dünyanın koşulları, Türkiye'nin yeri ve emperyalist Batı'nın Türkiye üzerine stratejik hesapları millet vurgusunu öne çıkaran bir yol izliyor. Eğer siyaseti "Halk" üzerinden tanımlayan, o tanıma sahip çıkan, onu sürekli gündemde tutan bir anlayış öne çıkıp güçlenmezse sosyalist solun esas varlık nedeni unutulacak, güme gidecek. Millet bütün bilinçleri istila etmeden, siyasi bilinci temellendiren bu noktayı şimdiden deşmek şart.

Milletçiler "halk" sözünden de, halkın kendisinden de hiç hazzetmezler. Onlar için esas olan, "millet"tir. Türkiye gibi geç ve genç milli topluluklarda dil hiç sürçmez: en kritik, hayati konularda millet der hep, halk demez. Dese de, kastettiği yine millettir.

İkisi arasında ne fark var diyeceksiniz. Çok fark var. Çetin Altan bir vakitler —bir işe yaradığı dönemde— "Halk sokaklara döküldü, vatandaş deniz havası alamaz oldu!" demişti. İşte o kadar fark var.

Milletçilerin gözünde —ki çok da yanlış değildir— "halkımız" kaba saba, şuursuz bir yığındır. Birbiriyle çelişen bir sürü maddi çıkara bağlanmış. "Halkın çıkarı" diye bir şey filen yoktur, çünkü halk, kendi halinde zaptedilemez, yönetilemez, tepeden ve devletçe tanımlanmış tek bir hedefe yöneltilemez bir şeydir. Ele avuca sığmaz bir vahşiliktir. Medeniyetin olmazsa olmaz bir şartı olan "tek ve bölünmez" çıkardan anlamaz. Cumhuriyet millet olarak kurulurken de böyle olmuştur. İsmet İnönü, anılarında, tümen olarak girdikleri ormandan ancak bir manga olarak çıkabildiklerini hatırlatarak, halkın "milli hedef"ten firar eden karakterine boşuna dikkat çekmemiştir.

Milletin çıkarıysa, evet, tektir ve bölünmez. Halk'ta herkes ve her birey kendini bulurken, millet'te "bütün" vardır. "Sen ben yokuz, biz varız," diyen milli şair, milletin ne olduğunu ve ne olmadığını çok iyi ifade etmiştir. "Sen" ve "ben" yok bilinip yoğa sayılmadan "biz" nasıl olunur? Olunur da... o zaman millet olmaz! Nitekim üzerinde yaşanan toprak da, halk millet olmadıkça, yani bölünmez tek bir çıkar şuuruyla donanmadıkça, vatan değildir. Halk, toprağı işgal eder, üzerine oturur, "vatan" diye sahiplenmez Çünkü halkın bulun-

duğu yerden vatan, arsa gibi, tarla gibi, ekmek gibi gözüktür; toprağı vatan gibi görmek —üzerine hemen bir gecekondu, ardından yedi katlı apartıman dikilecek bir yerden ibaret görmemek— için yukardan, soyuttan bakmak lazımdır. Vatanı bölüp bölüp kaç kişiye dağıtacaksın? Hiç kimseye yetmez, vatan diye bir şey kalmaz. Dolayısıyla vatan *milletin* bölünmez mülküdür. O soyutluktan bakmak da zaten millet olmanın şaşmaz şartlarından. Yoksa, millet öyle halk gibi tek tek bireylerden oluşmadığına göre, milletin tek ve bölünmez çıkarının aslında mülk ve servet sahibi olanların, öncelikle de onların en kodamanlarının çıkarı olduğu herkesin malumudur. Bölünmez çıkarı beş, on —bilemedin, yüz, üç yüz— aileye emanet edip verimini almak varken milyonlarca insana dağıtıp çar çur etmek olacak şey midir? O beş-on ya da iki yüz-üç yüz ailenin bütün üzerinde hak iddiası öyle milyonlara dağılmış parça bölük tapuya filan pabuç mu bırakır? El elden üstündür! Bu yüzden halk her daim ayazda kaldığını bilir ve fırsatını bulunca, vatan matan dinlemez; bırakırsan milleti çileden çıkarırcasına yabancı diyarlara göçer; göçemiyorsa, göçme umuduyla yaşar.

Halkın çıkarı, yine, tek bir bütün değil, bölük pörçük olduğu için, halk kendine kalsa bölücü de olur. Hep olmuştur. Hayatın kendisinin bölünmek olduğunu bilir demeyelim ama, sezer. Halkın dili yoktur, mesela; yetmiş iki buçuk dili/ağız vardır. Çok dil millette sıkıntı yaratır. Dil milletindir ve tektir.

Halk birlikten ve ortak bilinçten yoksun olduğu için hep kendi acil çıkarını arar. Elindekine, avucundakine, boğazından geçene bakıp karar verir. Çıkarını nerede görürse oraya dalar, kimde görürse onun peşine takılır. Hemen şimdicedir, yarını düşünmez, çünkü geleceği yoktur: bugün nasıl yaşıyor, daha ne kadar, nasıl yaşayacak, ona bakar. Yarını, gelecek kuşakları halkın cemaziyülevvelini de bilen, kendine oy torbasından don, bayraktan fistan dikmiş olduğunu unutmayan millet düşünür hep. Menderes'i halk sevdi, millet cezalandırmadı mı? Popülizm halka dalkavukluk, millete ihanettir.

Madem Menderes'i andık, sonuna kadar gidelim. Mahkeme "millet adına" kurulur, kanunlar halk içindir. "Adalet mülkün temelidir." "Mülk" ne? Memleket. Mahkeme millet adına ceza keser. Siz,

fantazi olsun diye ters çevirin: mahkemeyi halk kursun, halk ceza kessin.... Rüyanızda görse- niz korkarsınız. Vaktiyle padi- şahlık vardı, krallıklar vardı. On- ların yerini sonra millet aldı, mülkün sahibi millet oldu, mem- lekete vatan denildi. Halk, halk olarak kaldı ve milletin yaptıklarına hiç bir zaman akıl sır erdi- remedi.

Milletin çıkarı herkesin ortak çıkarıdır. O nedenle millet hep vereğendir, vatan için her feda- karlığa katlanır. "Türkiye için seve seve" pabuç satın almaya da gider, dağda çölde savaşarak ölmeye de. Halk bencil, ağgöz- lü, yağmacı, bedavacıdır. Millet ödediği her fiyatı, yüklendiği her maliyeti vatana helal eder. Hal- ka "ulufeci" diye sabah akşam söven televoleci iktisat bilimcile- rine avuç dolusu para öder. Halk nankördür. Ne versen, ona yet- mez. Refaha, özgürlüğe doymaz. Asgari ücrette asgariyi görür de ücreti görmez. Avantaya bayılır. Habire yoksulluktan, yoksunluk- tan yakını, herdaim kirli çıkıdır. Halkın çucukları askerden kaçır, milletinkiler asla kaçmaz.

Halka özgürlük de tanımayacaksınız; tanırsan hemen cılkını çıkarır. Menderes'in ilk yıllarında bi- raz ucunu gördü, "Şimdi demokrasi var!" diye ye- mediği halt kalmadı. Sonunda millet duruma vazi- yet etti de işler biraz düzelir gibi oldu. Hala da- ha düzeliyor, "vaziyet" de sürüyor. Hep halkın yü- zünden!

Halk böyledir. Ona elini uzatmayacaksın, kolunu kapar. Yüz vermeye hiç gelmez. Eline yetki geç- se bütün memleketi "Bursa kestaneliği" gibi vakıf yapar. Dinden, imandan ve eliyle tutmadığından anlamadığı için camilere halı dayanmaz. Sevgisine, saygısına da hiç güven olmaz. Sadakati geçicidir; bugün göklere çıkardığını yarın yerin dibine batırır. Bu halleriyle kefeni yırtıp tarihin sahnesine fır- ladiği zaman ne korkunç ve korkulur felaketlere yol açtığı hep bilinir. 1789 Büyük Fransız Devri- mi Fransa ve bütün Avrupa'da büyük felaketlere neden olmuştur, sözgelimi. Çünkü halk erken dav- ranıp devrim alanını işgal etmiştir. Özgürsün artık denildiğinde bunu, mahzenlerindeki mülkiyet tapu- larıyla birlikte yüzlerce aristokrat şatosunu bir ge- cede ateşe vererek kutlamıştır. Burjuva devrimi Avrupa'ya, Fransa'da halk alt edilip Fransız mille- ti rüşte ererken, kendini önce diktatör, sonra im- parator ilan eden Cumhuriyet generali Napolyon

Bonapart eliyle yayılmıştır. Na- polyon —Napoleone— Fransız değildi. Farketmez. Bozuk Fran- sızcasına bakmadan millet onu kendine imparator yaptı. Napole- one'nin sonu gelmez savaşları halkın çocuklarını kırdı geçirdi ama hem milleti zengin etti, hem de millet olmanın nimetle- rini bütün Avrupa'ya öğretti. Millet üzerinden planlanabilir olan toplumsal evrim kazara halk üzerinden gerçekleşmeye başlasaydı, sonunu beklemeye gerek yoktu: iş kaosa varırdı.

Halk, kendi bilir bilmez deyi- şiyile, "anarşik"tir. Korkaktır ay- nı zamanda, güce tapar, ama sinsi sinsi de hep asidir. Fırsat buldu mu üzerinde hak iddia et- meyeceği hiç bir şey yoktur. Kayıt kural bilmez, ihkakı hakkı kendine hak beller. Kamu arazi- sine hiç tınmadan el koyar, elin- den alınmak istendiğinde babası- nın malıymış gibi kıyameti ko- parır. Trafikte, sürücüsü olsun, yayası olsun, kırmızı ışıkta geç-meye bayılır; öyle yapmakla bi- rilerine, bir yerlere gol attığını

düşünür. Kendinin de, başkalarının da hayatını teh- likeye attığını düşünmeye vakti yoktur. Ne gam! Allahın verdiği bir cansa, aldığı da o...

Halktan insan salt *bir kişidir*; henüz yurtdaş ol- mamıştır. Yurtdaşlıkta her hakkın karşılığı bir gö- rev vardır. Halk bundan anlamaz, anlatmaya kalk- san dinlemez. Şehir şebekesinden elektrik çalmak, su çalmak en büyük saadetlerindendir. Banka hor- tumcularına öfke ve nefret püskürür; senin yaptı- ğın ne peki denildiğinde bin dereden su getirir. Böylelerine hiç acımayacaksın... popülist olursun, millet tepene biner. Adamın parası yoksa niye ışı- ğı olacaktı ki?

Millet kendi içinden çıkan "genel irade"ye hep bağlı kalmasını bilir. İtaat, millet olmanın olmaz- sa olmaz şartıdır. Genel irade, halkın değil, *mil- letin* iradesidir; temsilcileri halk seçer, yetki mil- letten alınır, yine millete teslim edilir. Temsili de- mokrasiye temsilciler kendilerini seçenlerin değil, milletin temsilcileridir. Millet kendi "genel" irade- sinin demokratik ya da despotik otoritesine her zaman uyar; çünkü uymadan hiç bir şey yapamaz. Otorite zaafa düşmeyegörsün, millet pusulasını şa- şırır: anında halka dönüşür. Bunun bir adı da fet- rettir. Osmanlı, bütün tarihi boyunca, dinsizlikten de çok, fetretten nefret etmiştir.

Milletin halka dönüşme tehlikesi bugün bizde zi- yadesiyle var. Fetret başını kaldırmış, herkesi teh-

dit ediyor. Siyasetin merkezi dikiş tutmuyor. Merkez yok ki, her yer halk! Millettin zaafıdır bu. Böyle gidemez. Millet iradesi her zaman sandıktan çıkmaz, bazen de sorunlu çıkar; balans ayarı gerekir. Dolayısıyla, yeni 28 Şubat'lar hep gündemdedir. Halkın değil, milletin medyası bunu size her gün hatırlatmıyor mu? (Nevyorklu K. Derviş de geçende, seçime yirmi gün kala, bir kez daha hatırlatmadan edemedi.) Halkı zaptedip siyasetin merkezini güçlendirmeden milleti güçlü, kendine yeter, dünyada başı dik kılamazsınız. Halk kendi haline kalırsa oyları bin parçaya böler, ekonomiyi çöker-tir, milleti zayıflatır. Hep bana, rabbena dediği için, merkezden alamadığını aşırı uçlarda bulmaya kalkar. Kendine de, millete de etmediği kötülük, vermediği ziyan kalmaz. Ülke yönetilemez olur. Bu gidişle millet, siyasetin merkezi yeniden inşa edilerek halkın elinden kurtarılacaktır. Bütün dikkat ve eylem şimdi bu merkezdedir.

Bizde halk/millet ayrımı/karşıtlığını en iyi anlamış ve değerlendirmiş siyasetçi Süleyman Demirel'dir. Ne diyor hep? "Benim halkım," dedikten sonra başlıyor sıralamaya: "Benim köylüm, benim çiftçim, benim işçim, benim esnafım, benim öğretmenim, benim sanayicim, benim memurum, benim dulum, benim yetimim..." Hiç, "Benim milletim," dediğini duydunuz mu? Demez! Kırk yılda kaç defa, "Yüce Türk milletinin arzusu ve iradesi doğrultusunda..." diye başlayan bildirilerle yerinden tepetaklak edilmiştir. Yine de, S. Demirel'in söylemi böyle, eylemi başkadır. Hep "halkı"nden destek almaya bakmış, ama içinden çıkıp geldiği o halkın ne mal olduğunu çok iyi bildiği için, millete çalışmıştır. Milletten kendine ettiklerinden de hiç gocunmamıştır. Ne de olsa millet ona zor anlar ve durumlar yaşatmışsa da Karun kadar zengin olmasını çok görmemiştir.

Demirel'de millet/halk ilişkisi köklü bir cumhuriyet —ve tarih— bilincine oturur. Kuruluşta denklemin nasıl yazıldığını herkesten iyi okumuştur. Halk katında bas bas bağırdıktan sonra milletin sınırından içeri girerken demokrasinin kapıda bırakma ya da millet alanından halk alanına kovulurken şapkasını unutma alışkanlığı bundandır. İlk Meclis'e millet ve halk birlikte doluşmuştu. O sıra, sahneye millet tam hakim değilken, ortalıkta halk da dolaşıyordu. Milletten zaferini ve halkın akıbetini oradan başlayarak gördük. Topal Osman'ları, Çerkes Ethem'leri, Sivas Kongresi'ne mukaddem Yerel Kongreleri, vb. ile halk... İstiklal Mahkemeleri'yle millet. (Yine de, dedik ya halkın neydiği, neyleyeceği pek bilinmez: Ethem de, erken halinde millete çalışan Teşkilatı Mahsusa fedailerinden değil miydi?)

Halk/millet karşıtlığı/uyuşmazlığına, buraya kadar yazılanlardan sonra dahi nüfuz etmiş değilseniz bir de şöyle deneyin: Türkiye'de bugün ve bugünkü hakim tartışmadaki yeri itibarıyla "halk" nerededir,

"millet" nerede? Durduğunuz noktadan bakın: Halk, Doğu'da kalır; millet, Batı'da. Doğu'ya giderseniz, halkı bulursunuz; Batı'ya giderseniz, milleti. Millet olarak devinim Batı'yadır; halk olarak Doğu'ya, ya da yerinde saymaya, yani uygarlığın dışına. Batı'ya giderseniz, millet olduğunuzu kanıtlarsınız; Doğu'da kalırsanız, halktan ibaret olmayı sürdürürsünüz. 3. Dünya'nın yitik insanları arasına karışır gidersiniz. O insanlardan dünyaya da, insanlığa da bir hayır gelmez. Onlar zaten insandan sayılmasalar da olur. 1. Dünya'nın zenginlerine üretimde ucuz emek, gerektiği kadar —değişken bir skalada ne gereğinden az, ne gereğinden çok— tüketim potansiyeli, emperyalist savaşlarda tali (yani) zayıf sağlasınlar yeter! Bunun içindir ki nice solcunun da gözünde Doğu'da çakılıp halk kalmak uygarlık dışına düşüp cehenneme yuvarlanmak gibi bir kabustur, Batı'ya gidip millet olmaksızın, tatlı cennet rüyası... Bu rüya hala rüya ise, yani burjuvazi bu ülkede millet olma işini daha hala yoluna koyamamışsa, o işe ucundan kenarından el atmak, sömürüden, haksızlıktan, mezellekten kurtarılmasında yaya kaldığınız halkın hiç olmazsa başkaları tarafından bir nebze uygarlaştırılmasına katkıda bulunmak da övünülesi bir misyon sayılmamalı mıdır?

Buraya kadar geldikten sonra, tarihsel olarak ve genel hatları itibarıyla, milletin "sağ"da, halkın "sol"da kaldığı anlaşılmış olmasa bile, sezilmiştir umarız. Millet/halk karşıtlığını bilinçlerden saklamak için sağ/sol karşıtlığını da saklamak gerekir. Yapılıyor. Sağ/sol ayrımı diye bir şey kalmadı denilerek salakçasına da yapılıyor, sola yanar döner "ilerici", "aydınlanmacı" misyonlar atfedilerek de yapılıyor: şimdilerde millet, yeniden, solu da kapsamaya, solun gündeminde yer almaya başlıyor. Ya da kişi kişi, çevre çevre, akım akım, sol millete yanaşmaya, kendini ona yamamaya çalışıyor.

*

Halka ve millete dair yukardaki gözlemlerin hemen hepsi, şu kadar ya da bu kadar, doğru ve gerçektir. İroniyle uğraşmıyoruz, latife de yapmıyoruz. Millet öyleyse, halk da işte böyledir. Bu haliyle, bizimdir. Millet, mülk sahiplerinindir. Burjuvaziye aittir.

Mülk milletin, Batı milletin, uygarlık milletin.... Hatırda kalsın, ulus-devlet zaten milletin kendisi ve milletin. Şu günlerin gündemini işgal eden AB de kesin cehennemlik halk güruhu karşısında adeta cennetlik milletin garantisi.

Solun o taraklarda bezi ne? Bırakalım hepsi onların olsun. Biz biddiğimizden, yani biz biz olalıberi görüp yaşadığımızdan şaşmayalım. (Dinazor yerine konulmaktan da gocunmayalım. Biliyorsunuz, dinazorlar 65 milyon yıl önce telef olup gince dünya farelere, tavşanlara kalmıştı...)

Çalışan insanın özgürlük mücadelesinde hiç bir

strateji ve taktik millet üzerine kurulamaz. Sosyalist/Marksist bir düşünce ve siyaset millet alanına, halk ve halk sınıfları takıntısından kendini "kurtarmaksızın" giremez, orada kabul görmez. Buna rağmen milletle şöyle ya da böyle "rezonans"a giren sol kendini soldan ayırır ve soldan bütün sapaklar aynı yola çıkar. Soldan, soldan sapma niyetine sapılmaz; soldan sapmak, sınıftan kopmaktır. Sınıftan da, sınıftan kopma niyetine kopulmaz; sınıfa sınıfın dışından, milletin gözünden bakıla bakıla kopulur. Ondandır sınıf sözü bir daha asla ağıza alınmaz; vaktiyle her söze besmele niyetine sınıf diyerek başlamış olanlar da öyle yaptıklarına pişman olurlar. Kopanları millet kapar. Bizde bir ara T.Özal kapmıştı mesela. Özal hayranı düşünce ve pratik erbabının çoğunun eski solcu olması rastlantı değildir. Bugün hala, yapışkan kağıda tutulmuş sinekler gibi, aynı Özalist teraneyle vızıldayıp durmaktadırlar.

İsmet İnönü vaktiyle, Ortanın Solu'nu sosyalizme ve sosyalistlere karşı koruma altına alarak tanımlarken, "Biz milliyetçiyiz!" demişti. Tam zamanında ve yerinde ne güzel demişti! Milliyetçi olmadan milletle hiç bir şey yapılamaz. Milliyetçiliğin azı olur, çoğu olur; hepsi milliyetçiliktir: burjuvaların mülk sahipliğinin teminatı. Millete ulus, milliyetçiye ulusalcı demek de bunu değiştirmez. Burjuvazi için olumluluk taşıyan bütün kavram ve pratikler millet eksensizdir ve hep o tek ve aynı, bölünmez çıkardan üretilir; hepsi —sermayenin sömürüsü sürdükçe— işçiler (emek güçlerinden başka mülkü olmayanlar) için olumsuzluk üretir. Millet burjuvaziyi (sağı, merkezi, ortanın solu/ sosyal demokrasiyi) bağrına basar, ihya eder, çalışanları çarpar. Milletin gerçek, Marksist solla arası hep bozuktur. O sol, sol olarak ne yapsa millete yaranamaz. Sosyalist sol, ne yapsa, yurdunu sevdiğine milletçileri inandıramaz, mesela. Vatan'a niçin "yurt" dediğini de anlatamaz onlara. Sınıfla yurt toprağı arasındaki organik bağı milletin havsalası almaz; o bağı oluşturup canlı tutanın o toprak üzerinde yaşayan "şuursuz halk"ın ta kenisi olduğunu da göremez millet; gördüğünde, zaten, millet olmaktan çıkar. Sosyalist sol, şuursuz halkın "kendi için bilinci"dir. O bilinç milletin tek ve aynı çıkara odaklanmış "vatan" sevgisini dışlar. Vatan, anlamı burjuvazinin değişken çıkarına bağlanmış soyut kavramdır. Yurt, somuttur: evdir, yemek pişirilen ocaktır, baş üstünde damdır. Yurt sevgisi tek ve

bölünmez çıkarın dışladığı halkı sınıfın sahiplenme alanıdır. O alan sınır tanımaz. Bu nedendir ki, sosyalist solun yurt sevgisinin enternasyonalizminde, enternasyonalizminin de yurt sevgisinden beslendiği söylenmiştir. Millet bu duyarlılığa ve ardındaki olguya, kendi tek ve aynı, bölünmez çıkarından ötürü, külliye yabancıdır. Siz hiç, başka bir ülkenin halkına —reel politik söylem hariç— iyi gözle bakan milliyetçi gördünüz mü? Onlar başka halkları sevmezler, *çünkü kendi halklarını hiç sevmezler.*

Kazara ya da cin olmaya kalkıp millete yanan solcuların solculuktan da, soldan da nasıl ve nereye kadar koptukları çok görülmüştür. Çünkü sol, Marksizm, belli bir felsefi/politik yüksek bilinç, akıl düzeyidir. O düzey, geri dönüşü, sağa sola sapağı olmayan sırat köprüsüdür. Orada millet işvasına kapılan solcunun işi bitiktir. Faşizm de, aslına bakarsanız, öyle bir felsefi/politik bilinç düzeyini temsil eder. Duygusallıkla, akıl dışılıkla, ilkellikle filan bağı son derece azdır. Böyle şeyleri kendine temel almaz, sahipsiz kalan halkı şaşırtıp, sindirip bozguna uğratmak için politik manipülasyona alet eder. Kan içiciliği kan içmek için değil, sonuç almak içindir. Asıl işini çoğu kez kan dökmeden görür. O (faşizm) aydınlanmış modernist aklın bir ürünüdür. Kökü, "genel irade" ciliğiyle ünlü burjuva peygamberi J.J. Rousseau'ya kadar gider; Nietzsche gibi burjuva akılperverliğinin altından girip üstünden çıkan bir büyük akıl adamından da beslenmiştir. İki arada bir derede ayak sürümelere o düzeyde aklın tahammülü yoktur.

Halka sırt çevrilip millete yüz dönülünce varılacak uğraklar bellidir: toplum çıkarı, demokrasi, medeniyet, insanlık... İlerleme, yani. Yani "Türkiye"... "Türkiye" ile birlikte, ilerle dur! Sömürü, haksızlık,* mezellet baki kalsın... Böyle başlar. Nerede biteceği herkesin kendine kalmıştır. Birileri —aklı ve cüreti yetenler— o yolun sonuna kadar gider. Herkes gider demiyoruz; yol döşeyenlere taş taşınabilir, dikkat! diyoruz.

* "Haksızlık" ahlak (ya da duygu) bağlantılı bir kategori değil, somut, nesnel olgudur. Yetersiz beslenme, sağlıksızlık, eğitimsizlik, boş zamanın yitirilişi, umarsızlık ve mutsuzluk, hiçe sayılma, vb., vb...ya da bunlar "insanca" yaşama adına "mevcut koşullarda mümkünü kadar" giderildiğinde geriye kalan bakiye: somut insana arız evrensel yoksunluk ve yetersizlik; günümüzde kapitalist sömürünün temel dayanağı sınıf hegemonyasının ve egemenliğinin insanlara ve insan türüne çıkardığı maliyet.

Tıkanma var. Ne yapmalı?

Mehmet Özgen

Sosyalist sol, yakın tarihi içinde ufkunun en dar dönemini yaşıyor. 1960'ların mayalanması ve rönesansına benzer bir çıkışı açacak vizyon ve motivasyona her zamankinden daha uzak görünüyor

Sosyalist bir hareket, ideolojik ve politik bir bütünlük olarak nasıl inşa edilir? Tarihsel hareketin süreklilik ve kesinti süreci içinde kendini nasıl konumlandırır? Bu, günümüzün yakıcı sorusudur ve Marksizmin yeniden-üretimini de kapsayan paradigmatik bir sorundur. Bir bütün olarak sosyalist solun bu sorunu ciddiyetle gündemine alıp tartıştığı söylenemez. Ancak Türkiye'nin bugünkü koşullarında, sosyalist hareket kendi tıkanıklığını hızla aşma ve somut çözümler üretme faaliyeti içinde kendini bir alternatif olarak yeniden kurmalıdır.

Yaklaşık on yıldır bir krizden ötekine sürüklenen toplum, sürekli aynı çizgilerde yinelenen burjuva siyasetinin cenderesi içinde bunalmış, doğan tepkiler sonucu —mevcut seçim sisteminin de olumsuz katkısıyla— siyasal İslamın rahlei tedrisinden geçmiş bir parti iktidara gelmiştir. Ancak sermaye, kendi temsil krizini bu kez oynak merkez teorilerine uygun olarak aşmış olsa da, bununla tıkanıklığını aşabileceği şüphelidir..

Siyasal bir sınıf hareketini sabırla oluşturmak zordur. Ama kurucu bir fikir olmadan kurucu bir irade oluşamaz. Geldiğimiz noktada, teoriden ve stratejik mantıktan bağımsız siyasal irade oluşturma girişim ve deneylerinin başarısızlığı bunu yeterince kanıtlamış, son seçimler, sosyalist hareketin krizini kristalize etmiş olmalıdır. Sosyalist sol, yakın tarihi içinde ufkunun en dar dönemini yaşamaktadır. 1960'ların mayalanması ve rönesansına benzer bir çıkışı açacak vizyon ve motivasyona her zamankinden daha uzak görünüyor. Ama irade beyanını da içinde barındıran bir kurucu fikirle işe başlanabilir; yani mevcut durumu aşma kararlılığını ortaya koymakla. Zaten başka çıkış da görünmüyor.

Kurucu fikir yalnızca teorik bir sorun değildir elbette. Aynı zamanda, bir çağdönümünün içinden geçtiğimiz bilinciyle, yaşadığımız koşulların tutarlı bir analizini olduğu kadar, hareketin kendi geçmişinin nesnel bir eleştirisini de içermelidir.

GEÇİŞ SÜRECİ VE SOVYET DENEYİ

Sovyetler'in çöküşü ile birlikte "Nasıl bir sosyalizm?" sorusu gündeme gelmişti. Ancak yeni bir tasarıma götürebilecek perspektifler geliştirilemedi. Gerçi "nasıl" sorusuna verilen yanıtlar özgürlükçü bir içerik taşımaktadır ama o özgürlükçü içerik geçiş süreci içinde nasıl korunacaktır? Ya da özgürlük geçiş sürecinin ve devletin mantığı nasıl bağdaştırılacaktır? Yanıtlar, teorik bir çerçeve, bir başlangıç noktası oluşturacak düzeyde değildir henüz.

Bunun önde gelen bir nedeni, Marksizmin temel önermeleri ve tarih anlayışı ışığında Sovyet deneyinin tutarlı analizinin yapılamamış olmasıdır. Bu alanda hala tabular sözkonusu. Ekim Devriminin sıcak yılları tarihsel eleştirinin üstünde tutulmaktadır. Açık ki mesele Stalinizmin kriziyle açıklanamıyor, açıklanamaz da. Çünkü tarihsel süreci başlangıç an'ından kopararak açıklamak, Marksizme olduğu kadar, genel olarak tarih bilincine de aykırı bir tutumdur. O halde Marksizmin kavranışı diye de bir sorunun olduğu aşikardır. Sonuçta bu deneyim bütünüyle tartışılmamış olarak ortada duruyor.

Neden önemlidir bu tartışma? Eğer, Lenin'in 2. Enternasyondan kopuşuna benzer bir şekilde, sınıf mücadelesinin yeni stratejisini belirleyemeysek, edindiğimiz "özgürlükçü içeriği" heba ederek eskinin düşünce ve pratik kalıplarına rücu etmek kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca bir sosyalist hareket, geçiş sürecinin mantığına uygun bir politik hat geliştirmek zordur. Örgütlenme ve mücadele stratejisini hangi temel üzerine oturtacaktır? Bugünün temel zaafı artık buradan zuhur etmekte. A. Negri ve M. Hardt'ın, *İmparatorluk* adlı çalışmalarının en zayıf yönü, modernizmin krizi ve sermayenin küreselleşmesinin yarattığı yeni dünya durumunun analizi değil, ama bu temel üzerinde sınıf mücadelesinin yeni stratejisine dair olandır. Bu bakımdan en önemli tarihsel deneyim Ekim Devrimi sürecinde Bolşeviklerinkidir. Kimse, Lenin ve bolşeviklerin, otoriter bir iktidar kurmak niyetiyle özgürlükleri kısıtladığını söyleyemez. Ne var ki, devrim sürecinde üretim ilişkilerindeki dönüşümle mayalanan ve sovyetlerin fiili iktidarının temeli olan alternatif ilişkilerin, egemen ilişkiler haline geldiği ve Bolşevik iktidarın bu ilişkilere dayandığı da söylenemez. Bu, "Yenilgi Ekim devriminde mündemiç miydi?" sorusunu akla getirir şüphesiz. Ancak bu soru çerçevesinde tartışmadan da tutarlı bir sonuca varmak mümkün görünmüyor. Bu tartışma ayrı bir konudur; ama yine de bu deneyimden ilk elde çıkarılacak ders, toplumsal devrimle siyasal devrimin, tek bir sürecin iki farklı yönü olarak anlaşılmasıdır ki, bir geçiş programının temel mantığını oluşturan şeydir bu.

Troçki şöyle diyor: "Elbette biliyoruz ki her halk, her sınıf ve hatta her parti öncelikle kendi deneyimlerinden ders alır. Ancak bu, diğer ülkelerin, sınıfların ve partilerin deneylerinin de fazla önem taşımadığı anlamına gelmez kesinlikle. Büyük Fransız Devrimi'ni, 1848 Devrimi'ni ve Paris Komünü'nü incelemeseydik, 1905 deneyimine sahip olduğumuz

halde Ekim Devrimi'ni hiç bir zaman gerçekleştiremedik: gerçekten de bu deneyimi geçmiş devrimlerin derslerine dayanarak ve onların tarihi çizgisini sürdürerek gerçekleştirdik. Tüm karşı devrim dönemi 1905 deneyinin incelenmesiyle doluydu." Bundan çıkarmamız gereken hisse nedir? Öncelikle iki tarihsel olguyu incelemek.. Ekim devrimini ve bugünü de kapsayan bir karşı-devrim süreci olarak 12 Eylül'ü

GEÇMİŞİ YENİDEN KURMAK

Egemen güçlerin sola karşı en büyük darbesi, sonuçları itibariyle, bugün dahi yeterince anlaşılmış değildir. Oysa bir hareketin kendi geçmişini yeniden kurması, sınıf mücadelesi alanında en önemli kaldıraçlardan biridir. Sosyalist hareket, 12 Eylül sürecinde, politik ve örgütsel olarak yenilmiştir. Gerçi bu "yenilgi", herkesin bildiği gibi, kayda değer bir direnişin sonucu olarak yaşanmadı. Bu nedenledir ki, daha sonra ideolojik bir boyut da kazanabildi. Kimi eğilimler 12 Eylül sürecindeki teslimiyetlerini "yenileşme" adı altında ideolojik ve politik bir kisveye büründürdüler. Bunda özellikle TKP ve Devyol geleneklerinin payı büyüktür. TBKP olayı, tam bir teslimiyetçi ve tasfiyeci süreci yansıtır. (Gorbaçov'la birlikte kapitalizme dönüşe koşut hareket, Türkiye'de TBKP ile sürdürülmüş, memur zihniyeti burjuvaziyle uzlaşma siyasetine dönüşmüştür). Öte yandan, 70'li yıllarda, anti-faşist mücadelede ciddi bir direniş gösteren bir hareketin önderliğinin teslimiyetçiliği de ciddi bir çürüme sebebidir. Bu gerçeklerin açık bir eleştirisi yerine örtük bir şekilde söylem içinde muhafazasının, çürümenin yaygınlaşmasına hizmet etmekten başka bir işe yaramadığı ÖDP deneyimi ile ortaya çıkmıştır. Kendimize tanıdığımız hoşgörüyü (ki daha çok konformizme, nihilizme meyleden bir hoşgörüdür bu) emekçi sınıfların kültürel davranışlarına, inançlarına tanımadık. Kemalizmden tevarüs eden bir tür "kültürel solculuk," kitleselleşmeyi hedeflediğimiz bir evrede, bizi kitlelerden daha da uzaklaştırdı. Kitlelerin kimi algılama ve davranış özelliklerinin altında ne yattığını gerektiği gibi kavrayamadık çünkü.

Hareket içinde, bu eğilimlerin de etkisiyle, gerek siyaset yapma tarzında, gerek sosyal ve politik ilişkilerde ortaya çıkan etik ve ideolojik bir yozlaşma yaşandığı bir olgudur. Böylece sonuçta diğer iki eğilimle birlikte, devrim ve sosyalizmin gerçekleşebilirliğine dair bir inanç kaybı da ufumuzu daraltan bir etkidir. Emekçi kitlelerin hatırı sayılır bir bölümünün radikal İslama bir umut olarak sarılmalarıyla bu "inanç kaybı" arasında hiç mi bağlantı yoktur acaba? Sosyalist hareket, büyük hedeflerini, umut ve inançlarını yitirdiği için, güncel yaşamı da içeren ideolojik kriterleri belirsizleştirdi. Açık konuşalım. "Dayanış-

ma" ile yola çıkıp, sonuçta İslami cemaatler kadar bile dayanışmadığımız ortada değil mi? Kitlelerin, işsizlik ve yoksulluk gibi, sınıfsal vurgusu kuvvetli nedenlerle AKP'ye yönelmiş olmasında, gençlikle sağlıklı ve üretken ilişkiler geliştiremeyişimizde bunların payı yok mudur?

Bütün bu sebepler, sosyalist solu, liberal, post-modernist, küreselleşmeci akımların etkisine açık hale getirmiş; kapitalist sistemin onulmaz bir kriz sürecinde olduğu, burjuva toplumunun çöküşü yaşadığı, devrimin ve sosyalizmin nesnel imkanlarının arttığı bir tarihsel evrede, demokratizmin, AB'ciliğin zeminini döşemiştir. Bu nedenle, sosyalist hareketin yeniden kuruluşu için içe-dönük bir ideolojik mücadele de gereklidir. Bu olmadan egemen ideolojiye karşı tutarlı bir mücadele verilemeyeceği ortadadır. Solun krizi diye tanımladığımız durumu aşmanın bir yolu da bu ideolojik mücadeleden geçmektedir. Üstelik bu kriz, çoktandır emek hareketinin krizini de besleyen bir etkene dönüşmüştür. Hatırlamak gerekir ki, kendi-

sini sınıfının tarihsel gereklerine koşut bir biçimde geliştirmeyen, teslimiyetçi eğilimlerden ayırtırmayan bir hareket ya da parti, başka sınıfların dolaylı bir aracı haline gelir veya bu ihtimale her zaman açık olur.

SINIF MÜCADELESİ VE DİN

Kültür politikamız, sınıf mücadelesine denk düşen bir anlayış içermelidir. Belirli bir aydın zümrenin kültürel davranış normlarını kitlelere empoze etmek elitist bir yaklaşımdır. Bugüne kadar sosyalistler genellikle bu eğilim içinde oldular. Kültür devrimiyle daha uzun vadeli gerçekleştirebilecek değerleri siyaset tarzının bir ögesi olarak düşünüp öyle davrandılar. Bu da aslında Kemalist ideolojinin, onun sopa zoruyla "modernleştirme" projesinin, "halka rağmen halk için anlayış"nın bir yansıması. Türban meselesinde, başı açık olmayı özgürlük kavramını açıklamanın terimleri arasında varsaymanın absürlüğüne düşerek, hala kılık-kıyafet "devrimi"nin dışına çıkıp çıkmama arasındaki yalpalama neyin göstergesi? Sosyalist hareket, bu tutumuyla, son on-on beş yılda, genel olarak, üretmeyen, kendi zümre çıkarlarının derdine düşmüş bir yarı-aydın konumuna düşmüştür. Batı kültürünü yaşam tarzı haline getirmiş, elit aydınların damgasını vurduğu, oraya gelmiş olan bir kaç işçinin de "uygarlaştırıldığı", içinden geldiği kültürden kabaca kopartıldığı cemaatlere dönüşmüştür. Ezilen ve sömürülenlerin yalnızca toplumsal ve nesnel durumlarını dikkate alıp onların öznel durumlarını, kültür ve inançlarını anlamaya kapalı böyle bir hareketin işçilerin ve emekçi halkın güvenliğini ve gerçek öncülerini kazanabilmesi mümkün değildir.

Bugün proleter sınıf hareketiyle Marksist teori arasında geçmişte şu veya bu düzeyde varolan özdeşlik ilişkisinin parçalanmış olması durumu daha da ağırlaştırdı. Kitlelerin dinsel inançlarıyla sınıf mücadelesi arasında uygun bir ilişki geliştiremedik mesele. Bunun önemli bir nedeni, bir çok etkenin yanı sıra —yukarıda değindiğimiz gibi— kültürel solculuktur. Oysa sosyalist olmak, doğrudan materyalist olmakla örtüşen bir şey değildir; sömürünün olmadığı, özgürlüklerin garanti altına alındığı bir toplumdan yana olmaktır söz konusu olan. Örneğin; Latin Amerika ülkelerinde "kurtuluş teolojisi"nden hareket eden Hristiyan din adamları, sınıf mücadelesini Marksist temalarıyla benimsemiş ve bunu sosyalizme vardırmanın gereğine inanarak devrimci saflara katılmışlardır. Bugün Brezilya İşçi Partisi (PT)'nin başarısında bu olgunun rolü büyüktür.

Kaldı ki Marx'ın tarihsel materyalizmi de esasen toplumsal yaşam koşullarıyla onların tarihsel gelişimi ve pratik değişimi arasındaki nedensellik bağını, somut insandan yola çıkarak açıklama yöntemidir. "İnsanların varoluşlarını belirleyen şey bilinçleri değil, tersine, bilinçlerini belirleyen toplumsal varoluşlarıdır." Bu çerçevede, felsefi görünimleri ve kategorileri de dahil olmak üzere tüm hukuki, siyasi, sanatsal ve dini düşünce ve inançlar "toplumsal bilinç biçimleri"dir. Yine Marx'ın belirttiği gibi, din, "insanın yabancılaşmış kendinin bilinci"dir. Dolayısıyla materyalizmi teolojinin karşısı olarak kavramak bir yanılgıdır; onu ateizme indirgemek, burjuva materyalizmiyle, aydınlanmacılıkla karıştırmak olur.

Kitlelerin iktisadi ve siyasi ihtiyaçları esas alınmalıdır. Sınıf perspektifi bunu gerektirir. İşte bu, maddeciliğin bizatihi kendisidir. Bu, gericiliğin istismarlarını da etkisiz kılabilcek bir yaklaşımdır. Sosyalistler din düşmanı değil, kapitalizmin düşmanlarıdır. Üstelik, halkın ezici çoğunluğu belli bir inanç sisteminin etkisi altındadır ama kapitalizmi yıkıp sosyalizmi kuracak olan da onlardır. Militan "din düşmanlığı"ndan kurtulmaktan emekçi kitleleri sosyalizme ve devrime kazanmak hayaldir. Elbette mücadele içinde insanlar dönüşür ve bu bağlamda kitlelerin kültür ve inançlarındaki gerici, anti-demokratik, kaderci, kadını aşağılayıcı yönleri karşı ödünsüz olunmalıdır. Kısacası, dinsel pratiklerin Marksist eleştirisinden vazgeçmeyeceğiz. Ama sosyalistleri emekçi kitleler nezdinde tanımlayan özellik "allahsızlık" değil, emeğin çıkarlarını savunmak ve onları ezen düzene karşı olmaktadır.

Devrimci Marksistler, şu iki düzeyi birbirinden ayırtmalıdır: *doğru ve yanlış* arasındaki ve *haklı ve haksız* arasındaki mücadele. Birincisi, gerçeklik'in ne olduğuna dairdir ve esasen bilim ve felsefenin konusudur. İkincisi ise, doğrudan sınıf mücadelesinin konusudur ve sömüren-sömürülen, ezen-ezilen terimleri ile açıklanır. Bu ikinci durumda, dinin bir "afyon" mu yoksa kapitalizmi protesto olarak mı iş göreceği sınıf mücadelesinin koşullarına ve —dinin bu iki potansiyeli de taşıdığını bilincinde olarak— Marksistlerin politik maharetine bağlıdır.

İKTİDAR MÜCADELESİ VE HEGEMONYA

AKP'nin başarısının, burjuva siyasetinin yıpranmışlığı, istikrar programının yıkıcı etkileri ve bu programı uygulayan partilere karşı duyulan hoşnutsuzluk gibi konjonktürel nedenlere dayandığı herkesin malûmü. Öte yandan AKP, şimdiye kadar —muhalefet dışında yaşamadığımız farklı bir hegemonyayı temsil etmektedir. Bu hegemonya özü itibarıyla, modernist ve laik değildir. Eğer bu parti, Anadolu sermayesinin İstanbul dükaliğine karşı bir başkaldırısı ise, modern Türkiye gerçeklerine göre şekillenen özgün bir İslami ideolojik hegemonya oluşturması tabiidir. İslamcı bir kitle partisine sosyal hareket olma özelliği veren karakteristikleri ön plana çıkarmamış olması, köklü bir "değişim"e değil, 28 Şubat'ı aşan taktik bir manevraya işaret ediyor daha çok. Belli ki, sözgelimi, kamu-özel ayrımı üzerine tartışmaya yol açarak bu özellikleri gündeme getirecektir.

Görmek gerekir ki, yaklaşık yirmi yıldır yükselmekte olan bir sosyal hareket olarak İslami hareket, sosyalistlerin en ciddi rakibi haline gelmiştir. Ne var ki, geldiği yere ancak sistemle, büyük sermaye ile uzlaşarak ulaşabilmiştir. Neoliberal politikalara dört elle sarılmış, yoksul kitlelerden büyük ölçüde oy almasına karşın RP'nin kullandığı düzen dışı söylemi terketmiştir. Bu ise önümüze yeni imkanlar açıyor.

Alternatif bir toplumsal örgütlenme imkanını, sadece soyut sloganlarla değil, somut bir programla ortaya koymak gerekir. Burjuvazinin çeşitli fraksiyonlarının sahte projeleri karşısına, neyi nasıl yapacağımızı koymalıyız. Sistem krizi, burjuva demokrasisinin sınırlarını daha da daraltma eğilimini doğurmuştur. Demokrasi, ona beşiklik etmiş ülkelere bile dar geliyor. 3-5 yılda bir yenilenen parlamentoların meşruiyetleri hızla yok oluyor. Öte yandan yerli sermayenin küresel sermaye ile bütünleşme pratiği, hükümetlerin görevini, adeta sermayenin dolaşımının gereksindiği kararları almakla, parlamentolarını ise bunları onaylamakla sınırladı. Sermayenin siyasal demokrasiyle artan bu çelişkisi reformistler tarafından yalnızca "temsil krizi" olarak adlandırıldı; yani özde olan biçimsel olana feda edildi. Dolayısıyla, siyaseti de rejim krizinin çatlakları üzerine kurdular. Geline yer ortada. Türkiye kapitalizminin tıkanmışlığının sosyalistler açısından tarihsel fırsatlar doğurduğu bir noktada, bu tür yönelimlerin mücadeleyi parlamentarist bir alana hapsedebileceğini göremediler.

Demokrasi ancak sınıf mücadelesi ile aşağıdan yukarıya doğru gelişebilir. 1990'lı yılların başında Brezilya'nın ilkin Porto Alegre kentinde uygulanmasına başlanan, daha sonra çok sayıda başka kentte de yaygınlaşan, halkın kent yönetimine doğrudan katılımını sağlayan demokrasi deneyimi bu açıdan dikkatle incelenmelidir. "Katılımcı bütçe" denilen bu doğrudan demokrasi uygulamasında, belediye bütçesinin öncelikle hangi alanlara ne kadar harcanacağına belediye değil, mahalle meclisleri halinde örgütlenmiş kent halkı doğrudan kendisi karar vermektedir. "Kent halkı"nın devindirici dinamiği ise sınıf müca-

delesidir.

Yeni bir siyasi hareketi köhnemiş bütün öteki siyasi parti ve akımlardan ve gruplardan ayıracak şey sözler değil, neyin nasıl yapıldığıdır, yani tarzıdır. Hareketi eski siyasi kimlikler üzerine inşa etme çabasının, insanları, geleceğe yönelik somut politikalar geliştirmekten uzaklaştırıp, eski kimliklerin kutsallığına dayalı politikalar içinde boğduğunu, böylece kariyeristlerin eline, kendi egemenliklerini sürdürecekleri kapalı bir av alanı yaratma fırsatı verdiğini gördük. Yine görmek gerekir ki, Türkiye sosyalist hareketini oluşturan kadroların ezici çoğunluğu, siyasal eğitimlerini, gerçek bir siyasal sınıf hareketi yaratma mücadelesi içinde değil, sektlerin dar kalıpları içinde yaşadı. Ayırtedici özelliği böyle bir mücadeleyi esas almak olan yeni siyaset tarzı, bu kokuşmuş siyasi kültürün altedilebilmesinin de temel aracı olmalıdır. Çünkü siyaset deyince akla ilk gelen şey, sözde güçlü bir merkez etrafında örgütlenmiş, oradan sözde bütün toplumu biçimlendirecek siyasi partiler oluyor. Bu ise, devrim ve iktidar perspektifinden, stratejiden yoksun hareketi önü, arkası olmayan, içi boş bir parlamentarizme sürükler, sürüklüyor da. Parti gerçek sosyal hareket içinde kurulur. Yapısı, kadroları, işleyişi orada şekillenir. Siyasi bir hareketin az çok böyle bir temeli olmaksızın, salt yasal zorunluluk gereği formel bir yapıyla kurulması, ister istemez bu tür kaymaları üretir.

Bugün, sınıf mücadelesini kuşatıcı yönü olan yerelde muktedir bir güç haline gelmeyi hedeflemek gerekir. Kentleri ve mahalleleri orada yaşayanların kendileri tarafından yönetilen yerel iktidarlar haline getirmek için mücadele etmek, bu konuda somut politikalar geliştirmek. Yeni bir siyasi kültürle ve doğrudan demokrasi işleyişiyle işçi ve memur sendikalarına, meslek odalarına, bütün kitle örgütlerine esin kaynağı olabilmek. Bu bize fabrikalara, işyerlerine girmenin imkanını da verir. Bütün bunlar meclise birkaç milletvekili sokabilmekten daha önemlidir. Oraya girilecekse de bu yoldan girilecektir.

Siyasetin toplumsallaşması, siyasal iktidarın yanı sıra toplumsal ilişkiler alanında da iktidar sorununu içerir. Bu, siyasal iktidarın fethi stratejisinden başka bir şeydir. Fethi stratejisi, salt devlet iktidarını ele geçirip sosyalizmi bu iktidar aracılığıyla inşa etmeye dayanır. Temel politika kitlelerin bu amaçla göre örgütlenmesidir. Bunun için mobilize edilmelidirler. Mobilizasyon bilinci fiili ilişkileri, alternatifini koyarak şimdiden değiştirmeyi, ideolojik itaat bağlarını şimdiden parçalamayı kapsamaz. Oysa itaat bağlarını parçalamak, tüm toplumsal alanda yaygın bir mücadeleyi gerektirir. Siyasetin toplumsallaşması da budur. Yani iktidar sorununu salt devlet iktidarı sorununu değil, aynı zamanda egemen sınıfın ideolojik hegemonyasını parçalamayı içerir. Bu

hegemonya ise, son dönemde sosyalist partiler için vazgeçilmez hale gelen medya dolayımı propaganda yöntemleriyle parçalanamaz.

Çalışanlar, genelde iki tür baskı ve koşullanma altındadır: üretim süreci ve üretim ilişkileri ile yerleşim yeri, ya da yaşam alanları. Yerleşim topluluğu, belirli bir yaşam alanında birbirine yakın gelir gruplarından oluşabileceği gibi, belediye düzeyinde eşitsiz gelir gruplarını da yan yana getirir. Nitekim bugün büyük kentlerin bazı semtlerinde, bir yanda gecekondu uzanırken, hemen bitişiğinde de, derebeylikler gibi, her türlü konfora, sosyal-kültürel örgütlenmeye, özel güvenliğe sahip "şehir"ler yer alıyor.

Yerleşim toplulukları, çeşitli etkiler üretirler; oturan "blok", "site" ya da "gecekondu" ve buralardaki sosyal-kültürel etkinlikler, dernekler kişi üzerinde fabrika veya işyerinin ya da işverenin vermiş olduğu gerilimi, stresi frenleyebilmektedir. Yerleşim topluluğu, üretim topluluğuna göre bir gecikmeyle ortaya çıktığından, teoride ikisi arasında bir kopukluk vardır. Reel sosyalizmin başat bir özelliği bu kopuklukta ifadesini bulur: sınıf temelli örgütlenmeyi salt üretim ilişkileri alanıyla sınırlamak. Oysa sermaye, yöntemlerini çağdaşlaştırdıkça, kentleşmenin artışıyla birlikte, yerleşim yerlerinde denetim mekanizmaları geliştirmektedir. Okul açarak, cami yaptırarak, yardım vakıfları kurarak, kültür dernekleri, spor kulüpleri, amatör radyo, vb. etkinliklerle. Çalışanlar, boş zamanlarını bu alanlardaki etkinliklerle içerdiklerinde, bireysel eğilim ve tercihlerini bunlarla anlamlandırarak, böylece işyerindeki çalışanlar kolektivitelerine zorunlu aidiyet duygusunu, kendilerini bireysel olarak "özgür" hissettikleri bu alanlarda "aşma" yanılsamasını yaşamaktadırlar.

Yerleşim toplulukları bu özellikleri ile insan zihninde pek çok ideolojik anlam uyandırmakla hem ideolojinin üretimine katkıda bulunmakta, hem de

egemen ideolojiyle bireylerin zihinsel eklemlenmesini sağlamaktadırlar. Yani, egemen sınıfın ideolojik hegemonyasını tesis etmenin yerel uzantıları olarak işlev görmektedirler. Bu nedenle bireyin bilinci, dolayısıyla sınıf bilinci, normal koşullar altında (devletin açık baskı dönemleri dışında) işyeri/yerleşim yeri ya da çalışma alanı/yaşam alanı olmak üzere ikili bir koşullanma içindedir. O halde sınıf mücadelesinin de böylesine ikili boyutu olmak, birbirini bütünleyen iki yönlü bir örgütlenmeye dayanmak durumundadır. Devrimci proletaryanın ideolojik ve siyasal hegemonyasını kurabilmesi böyle bir örgütlenmeyi gerektirir.

Oysa sosyalist sol, her iki alanda da hemen hemen yoktur. Varoşlar esasen İslamcıların elindedir; başında "devrimci" sıfatı olan işçi sendikalarında ise adım adım inisiyatifini yitirmektedirler. Mesele bu kadar açık.

Seçim değerlendirmesi

Kaan Toker —

Bu seçimler, sosyalist sola, işçi sınıfını örgütlü ve sınıf mücadelesinde yetkin kılmadan seçimler ve parlamento ağırlıklı çalışmayla gidilecek bir yol olmadığını gösterdi

Görüldüğü kadarıyla 3 Kasım seçimlerinin sarsıcı sonuçları kimseyi şaşırtmadı. Seçimin hemen ardından yapılan ve genelde paylaşılan değerlendirme, "halkın tepkisinin sandığa yansıdığı" oldu. Demek ki, Kasım ve Şubat krizlerinin ardından hükümet, kendisini kovalayan sandık hayaletine kendi eliyle yakalandığında, Bülent Ecevit'in seçim sonrası (ve öncesindeki) değerlendirmesiyle "kendi kendine intihar ettiğinde", kuvvetli bir tepkinin açığa çıkacağı zaten bekleniyordu. Halk, ekonomik krizin siyasi faturasını sandıkta kesti.

Burjuvazi açısından, sandığa yansıyacak tepkinin mümkün merite bastırılması, ve daha da çok, gelecek yeni hükümetin sermayenin varolan programını sürdürmesi önemliydi. Bu iki hedefe de bir ölçüde ulaşıldığı söylenebilir.

Bekleniyor olsa da bu sonuçları sarsıcı yapan, seçimlerin varolan siyasi partileri ve Meclis yapısını şiddetle altüst etmesiydi. Düzenin ve rejimin siyasi istikrarı açısından getirilen %10'luk seçim barajı hem —ikisi dışında— düzen partilerinin mezar kazıcısı oldu, hem de AKP'ye çok küçük bir takviyeyle Anayasayı değiştirebilecek bir güç verdi.

Sermayenin hep dillendirdiği siyasi istikrara böylece çok da istenmeyen bir şekilde ulaşılmış oldu!

Seçimle ulaşılan siyasi istikrarı sağlayan unsurlar önemlidir. Birincisi, krizin yarattığı toplumsal yıkımın oyla cezalandırılması burjuvazi adına kesilebilecek en küçük faturadır. İkincisi, AKP, seçim programıyla, burjuvazinin farklı fraksiyonları arasındaki çatlamaların çimentosu olmaya soyunmuştur. Krizden etkilenen orta burjuvazinin, finansla bütünleşmemiş ticaret ve sanayi sermayesinin taleplerinin taşıyıcısı olmuştur. AKP iktidarı, belki de 80'lerin ANAP iktidarından bu yana ilk kez büyük burjuvaziyle burjuvazinin diğer kesimleri arasında bir "uzlaşma" gayretinin ifadesi olacaktır. Daha da önemlisi, orta sınıfların programı, programsız ve siyasal örgütlenmeden yoksun işçi sınıfını ve emekçileri bir kere daha peşisıra sürüklemiştir.

Seçimlerin yarattığı altüstlüğü daha da şiddetlendiren iki önemli etmen, hükümetin en büyük partisi DSP'nin yüzde 22 oyunun sandıkta silinip gitmesi ve Genç Parti gibi bir "parti"nin yüzde 7 oya ulaşmasıdır. Seçime birkaç ay kala kurulan ve daha da sonra seçime katılma hakkını elde eden GP olmasaydı, MHP ve büyük ihtimalle DYP seçim barajını açacak ve Meclis'teki milletvekili dağılımı daha makul ve dengeli olacaktı. Bunun olmaması, tepkinin ve eğilimin olduğundan daha belirgin görünmesine katkıda bulunmuştur. (Bu bağlamda GP'nin salt

bu seçime mahsus, kimi iç ya da dış iyi saatte olsunlarca "kollanmış" olabileceği de akla gelen bir olasılıktır.)

Burjuva siyasetinin 90'lardan itibaren ilerleyişi birbirini yedekleyen —veya birbirinin yerine oynayan— partilerin görev değişimini yansıtmaktaydı: ANAP-DYP ikilisi, DSP-CHP ikilisi, RP-MHP ikilisi. Bu tahterevallı oyununda 28 Şubat'ın ve 1999 seçimlerinin öne çıkartıp hükümete getirdiği DSP-MHP-ANAP üçlüsünün yerini yeniden RP (devamcılarının üstün gelen AKP)-DYP-CHP üçlüsünün yükselişinin alması (ve bunların bir kısmı arasında olası bir koalisyon hükümeti) daha beklenir bir eğilimdi. Ancak bu eğilim gerçekleşmemiştir. Aksine, yine 90'lardan bu yana güçlenmekte olan bir eğilimi belirgin kılmıştır: merkez sağın erimesi ve yerini milliyetçi-muhafazakar sağın almasıyla zahiri merkezin burada kurulması; yine buna paralel olarak sosyal demokrasinin sağa kayması ve bu kaymayla birlikte güç kaybının sürmesi.

Sayılar bu süreci daha belirgin kılıyor: ANAP+DYP Ekim 1991 Seçimleri'ndeki toplam %51'lik oydan 2002'de toplam %14.5'e gerilerken MHP (ve BBP) +RP (AKP-Saadet) çizgisi %16'dan %46'ya yükselmiş; 1991'de SHP+DSP %31.5 iken 2002'de CHP+DSP %20'ye gerilemiştir (Bu arada CHP+DSP oylarının 1995 seçimlerinde %25 olduğu unutulmamalıdır. 1999 seçimlerinden kayıp olan %12'lik sosyal demokrat oyun aslında büyük bölümünün ödünç olduğu görülmektedir). Bu tabloyu siyasi açıdan pekiştiren olgu, ANAP liberal sağda yerleşirken, DYP'nin milliyetçi-muhafazakar çizgiye daha yakınlaşması, DSP'nin siyaset sahnesinden silinmesidir.

Siyasal yapı, birkaç önemli değişiklikte birlikte, 28 Şubat kesintisizinin bıraktığı yerdere yoluna devam etmektedir. Değişiklikleri kısaca belirtmek gerekirse, "Milli Görüş", toplumsal taban ve dayanaklarını yitirmeden ideolojik-politik rotasını merkez sağa çevirmiştir. 28 Şubat darbesinin yürütmeye en fazla öne çıkan politik parti ve aktörleri, yani DSP ve ANAP ise siyaset sahnesinin —hiç değilse şimdilik— dışına sürülmüştür.

Bu seçim seçmen davranışlarındaki bir dizi değişime de işaret etmektedir. Seçime katılımın bu seçimlerdeki ani düşüşü abartılmamalıdır. 1999'daki seçime katılımın yüksekliği aldatıcıdır çünkü. 1999'da Milletvekili Genel Seçimi, katılımı cezbetme potansiyeli her zaman yüksek olan yerel seçimlerle birlikte yapılmıştır. Buna bu defa iyi düzenlenmemiş seçmen listeleri de eklendiğinde, katılımı

ani bir düşüşün olmadığı, sandığa gitmemenin zaten var olup giderek güçlenen bir eğilim olduğu görülmektedir. Halkın elindeki tek siyasete katılma mekanizması olan oy kullanmaya eskisi kadar itibar etmediği ortadadır. 3 Kasım seçimlerindeki düşük katılımın yanı sıra seçimin coşkusu geçtiği, halkın meydanlara inmediği, seçimlere büyük ilgi göstermediği de dikkatlerden kaçmamıştır.

Seçmenin partilerden beklentisi en aza inmiştir. Bunda 12 Eylül'den sonra yerleşen siyasi-ideolojik yapının ve son yıllarda büyük sermaye çıkarları zemininde öne çıkan "doğru siyaset" yapma tarzının etkisi büyüktür. Bir yandan halkın siyasete katılımı mekanizmaları ortadan kaldırılırken, diğer yandan seçmen seçtiği partilerle artık somut bir çıkar ilişkisi kuramamaktadır. Burjuvazinin çıkarları açısından partiler için yönetme ehliyetinin bir parçası haline gelen "popülizm yapmama" ilkesi seçmenin partilerle ilişkisini zayıflatan bir unsur olmuştur. Bu seçimlerde burjuva medyası seçmenin yeterliliğini bile tartışmaya başlamıştır: "Seçmenlerin yarısından fazlası ilkokul mezunu", vb... Bütün bu nedenlerle toplumdaki siyasal atalet hali bu seçimlerde daha belirginleşmiştir.

AKP, krizden etkilenen orta sınıfların, köylülüğün ve emekçi kesimlerin umut bağladığı parti olmuştur. "Denenmemiş" olmanın ötesinde, onu diğer "denenmemiş" partilerden ayıran. Toplumdaki hakim milliyetçi-muhafazakar eğilimi orta sınıfların etrafına kurmuş bir ekonomik rehabilitasyon ve canlandırma programıyla birleştirmesinde yatmaktadır. Bugünden bakılınca esnaf eylemlerinin bugünkü siyasi iktidarın peşrevi olduğu anlaşılıyor. AKP iktidarının kapısı esnaf eylemlerinde açılmıştır denilebilir. AKP'nin başarısı açısından Ali Coşkun da en az Tayyip Erdoğan kadar semboliktir.

AKP'nin seçim başarısını hazırlayan bir diğer eğilim, halkın askeri müdahalelere ve devlet müdahalelerine karşı doğrudan bir tepki üretmemekle birlikte bu müdahalelerin siyasal taşıyıcılarına duyduğu güvensizliktir. Seçimler öncesinde AKP ve HADEP'i adlarını anarak rejim ve düzen açısından en büyük tehlike ilan eden Ecevit'in partisi sandığa gömülürken, AKP yüzde 35'e varan oy almıştır. AKP'nin başarısında, Erdoğan'ın aldığı ceza, milletvekili adaylığının onaylanması da olumlu etkiye bulunmuştur. Yukarıdan müdahalelerin dalgalandırdığı siyasal yapı ilk fırsatta rayına oturmuştur. Yine medyanın halkın oy kullanma eğilimlerini çok da belirleyemediği görülmüştür. Özellikle Doğan grubunun AKP aleyhine ve seçime doğru CHP lehine kuvvetli propagandası işe yaramamıştır. Halk

kendisinin duygudaşlık kurabileceği, daha az devletçi ve daha az elitist bir partiye yatkın olmuştur.

Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir diğer olgu da, Tayyip Erdoğan'ın, "Ben değiştim!" sözlerindeki yatan gerçektir. AKP, düzen açısından kabul edilebilirlik sınırları içerisine çekilmiş ve burada demir atmıştır. Seçimin hemen ertesinde de bu sınırlar test edilip sağlamlaştırılmaya başlanmıştır. Medyada sık sık duyulan, "Piyasa AKP iktidarını satın aldı," cümlesi, kapitalizmin yeni yeni kullanılmaya başlayan ve çok etkili bir denetim mekanizmasını vurguluyor. Borsa ekonomik değil, siyasal bir gösterge haline getirilmiştir. Bu denetleme aracı o kadar etkili ve hızlıdır ki, denetim neredeyse anlık hale gelmiştir. Siyasetin reflekslerini şartlandıran bu mekanizma AKP üzerinde kuvvetli bir terbiye aracı olarak işleme başlamıştır ve daha da işleyecektir.

Burjuva siyaseti, partileri bir tornaya sokmakta, onların yönetmeye uygunluğunu burada ölçmektedir. Bu torna, siyasetin tek bir milli programa bağlanmasını, partilerin AB'ci, IMF'ci, uluslararası ve büyük sermayenin taleplerini yerine getirici bir yapıda olmasını şart koşturmaktadır. Bu sistem o kadar sağlamdır ki, dış ve iç borçlar bile bu mekanizmanın etkin bir aracı kılınmıştır. Artık bütçe, ödenecek borç faizleri çıkarıldıktan sonra, hükümetlere pek fazla hareket alanı bırakmamaktadır. Otomatiğe bağlanmış bu milli programın özü ekonomiktir. AKP de bu tezgahta terbiye edilecektir ve zaten terbiye edilmeye yatkın bir kıvamdadır.

AKP, orta burjuvazinin (diğer bir deyişle Anadolu sermayesinin) ekonomik krizden ötürü yaşadığı tahribatı giderme programıyla iktidara gelmiştir. Kimi sanayi ve ticaret odalarının, onlara bir program hazırlamaları söylene AKP'nin seçim bildirgesinden farklı bir program hazırlamayacaklarını söylerken işaret ettikleri budur. AKP şimdi hükümet masasında büyük sermaye ile bu kesimin ittifakını kurma girişiminde bulunacaktır. Ekonomik kaynakların kontrol edebildiği kadarını bu kesimlere aktararak bir canlanma yaratmayı deneyecektir.

Ancak, finanstan ticari sermayeye pay aktarma, inşaat gibi kimi sektörleri canlandırma, üretim için yeni ihracat alanları bulma gibi girişimlerin nasıl sonuç alacağı çok da belli değildir. Bugün hala havada asılı kalan soru, Türkiye kapitalizminin gelişme dinamiklerinin olup olmadığı, varsa ne kadar olduğu sorusudur. Türkiye'de kapitalist birikim ve gelecek gelişme perspektifi emekçiler sırtından sağlanan genel rant'tan "Anadolu sermayesi"ne giderek daha büyük pay aktarılması ne kadar müsaittir?

Bu seçimler Türkiye siyasetine, orijinal bir partiyi armağan etti. Bir hol-

ding partisinin, örgütlü yapısına değil, reklamcılığa dayalı beklenmedik başarısını kuran öğeler ilginçtir. GP'nin seçim başarısının açığa çıkarttığı, reklamcının etik sorunları değildir. Reklamcı, Türkiye'de neyin prim yaptığını, hangi malın nasıl kolay sattığını görmüş, bunu uygulamıştır. GP'nin açıkça fark edilen faşizan söylem ve imajları toplumda güçlü bir karşılık bulmaktadır.

GP'nin gösterdiği iki unsur çok önemlidir. Birincisi, GP'nin, Türkiye'nin Batısına, büyük kentlerine yığıldığı görülen oy deposu Türkiye'nin deklase olma-ya yüz tutmuş unsurlarıdır. Bu toplam, umutsuz, toplumun kıyısına itilmiş, toplumsal dayanışma bağları olmayan veya çok az olan ve kimi simgelerle harekete geçirilmesi kolay büyük bir kitlenin varlığına işaret etmektedir. Bu kitle, istediğini hemen istemekte ve basit şeyler istemektedir: yardım istemekte, iane istemektedir. Döner-ekmek veya defter kitap veya bedava verilecek olan neyse onu istemektedir. Bunları da gerçekten ihtiyacı olduğundan değil, TV'nin Çarkıfelek dilencileri ya da iftar yemeği dağıtan ramazan çadırı müdavimleri gibi, bedava oldukları için istemektedir. Gerçek ihtiyaca dayalı bir talep söz konusu olsaydı, GP'nin patronunun da altından hiç kalamayacağı kadar büyük bir masraf kapısı açılırdı ya da, "parti'nin daha çok oy devşirmesi gerekirdi. GP seçmeni Uzan'ın "anti-empyralist", vb. palavralarına bizce kanmış değildir. Yalanın büyük olması "hoşuna" gitmiştir. Kendi katında politik çıkışsızlığın, umarsızlığın pekala farkında olarak bu seçimi bir oyuna çevirmiş, lunaparkta felektten bir gün çalmaya gider gibi sandık başına gitmiştir.

İkincisi, GP propagandasının işaret ettiği bireysel çözümlere açıktır bu kitle; toplumsal çözümlere değil, rastlantısal sınıf atlamalara, hatta en yukarı doğru sıçramalara, bireysel kurtuluşa yanıt vermektedir. GP'nin seçim kampanyası boyunca kullandığı, sıfırdan (hiçlikten) başlayıp zirveye çıkmış şarkıcılarla özdeşlik kurmaktadır. GP'nin aldığı oylar Hitler'in Nasyonal Sosyalist partisini aklı getiriyor. Nazi partisinin daha önceki seçimlerde sandığa gitmeyen seçmenleri sandığa çektiği ve ilk kez oy kullananların oylarını aldığı bilinmektedir.

Bu seçimlerin bir diğer sonucu "sol"un süregelen yıkımıdır. DSP yok olurken, CHP seçim programını devlet ve rejimin savunulması zeminine kurmuştur. Müzmin hizipçi Baykal-IMF mutemeti Derviş ikilisinin Yaşar Nuri Öztürk'le birlikte temsil ettikleri siyasete ve düşünceye neresinden bakılsa sol gözükmektedir. Rejimi korumacı ve elitist söylem, klasik "solcu korkutmaca" oyununu oynamıştır. Kentli küçük burjuvazinin rejim tehlikesi korkusuyla puan yapmıştır. Bu korkutmada ne sosyal olan bir şey vardır, ne de demokrat. "Sol" tabandaki bu değişim ve yönelim ürkütücüdür. Sosyal demokrasinin reformcu, ekonomik kalkınmacı ve emekçilerden yana bölüşümcü söylemi tamamen terk edilmiştir. CHP kendisini rejim adına Meclis'in denetçisi tayin etmiştir.

DEHAP, seçimlerden başarılı bir sonuçla, oy oranını yükselterek çıkmıştır. Bu seçimlerin görece de-

mokratik ortamının da katkısıyla rahat bir seçim çalışması yapmıştır. Buna karşılık DEHAP çatısı altında seçime giren Blok, 1995 seçimlerinin aksine, dışı dokunur bir varlık gösterememiştir. DEHAP, bir emekçi-Kürt bloğundan çok, sosyalistlerin desteklediği bir Kürt partisi olarak gözükmiştir. Seçim çalışması ve alınan oylarda Bloğun HADEP'e katkısı çok azdır. Bu oylar HADEP'in Türkiye partisi olamayacağını —belki de olması gerekmediğini— göstermektedir. Yalnızca seçim barajını aşmak için Türkiye partisi olmaya uğraşmaya gerek var mıdır?

Sosyalist sol ise bu seçimlerde yoktu. Sosyalist partiler bu defa da siyaseti ve işçi sınıfının, emekçilerin sorunlarından uzak bir seçim geçirdiler. Sosyolojik bir tespit soğukluğundaki "Öfkeniz ÖDP'de umut olsun" sloganındaki kelimeler dışında ÖDP'de ne halkın öfkesi, ne de emekçilere umut veren bir gelecek vardı. TKP'nin "komünistleri sayma" isteği ise bir seçim için lüks sayılabilecek bir istektir. "Halkın partisi"nin binde 3 oy almış olması, sınıf siyasetinin —en azından slogan seçiminde— kendi kendine gelin güvey olma tavrını kaldırmadığını herkeşe göstermiş olmalıdır. EMEP ve SDP de, seçim sonrasında sürdürülen retoriğe rağmen, DEHAP çatısı altındaki Bloğa kendi renklerini çalamadan bir seçim geçirdiler.

Sosyalist hareketin önünü açmanın parlamentoya girmekten geçtiğini iddia eden gazete ilanlarıyla başlayan bu seçim süreci, aksine, 90'lardaki "particilik" dalgasının sonunun geldiğine işaret etmektedir. Bu "particilik" tarzı, aslında uzatılmış bir seçim kampanyası ve üye kazanma faaliyetini pek de aşan bir ufka sahip olmayan bir siyaset yapma denemesi halini aldı. Başlangıçta, 90'ların başında, sosyalizmin ve işçi sınıfının ulusal ve uluslararası sorunlarına siyasetin çözücü gücüyle yanıt üretme çabası olarak ortaya çıkan partiler, amaçlarını gerçekleştiremedikleri oranda deforme oldular. Bu tarz, doğal olarak, kendini seçim sandığında gerçekleştirmeyi siyasette —fiilen— yegane etkili yol olarak kurmaktan ötesini üretememiştir. Hatta, "büyük siyaset" kurgusu, işçi sınıfına, onun sorunlarına yabancılaştırıcı, ondan uzaklaştırıcı bir etki yaratmış, ideolojik, teorik üretkenlik çok azalırken, olduğu kadarıyla politik yönelimin cephaneliği olmaktan öteye geçmez olmuştur.

Bu seçimler sosyalist sola, işçi sınıfını örgütlü ve sınıf mücadelesinde yetkin kılmadan seçimler ve parlamento ağırlıklı çalışmayla gidecek bir yolları olmadığını gösterdi. Elbette seçim dönemleri sosyalist hareketin kendi faaliyetinin değerlendirmesini yapma dönemleri değildir. Ancak, en azından hatırlatılmalı: bu siyaset tarzının yenilgisi, yenilginin öznelinin propaganda/seçim/parlamento eksenli kurgularını tahrik edecektir. Sosyal demokrasi ve Kürt hareketiyle ittifaklar, bloklar, yeni partiler... hepsi bir kez daha bu tarzın beyhude denemeleri olacaktır.

İşçi sınıfı, örgütsüzlüğünün ve mevcut bilinç düzeyinin kurbanı olarak seçimlerde burjuva siyaseti tarafından manipüle edildi. Bir kez daha görüldü: Örgütsüz bir halk yenilmeye mahkumdur.

Brezilya'da umut ve korku

Zeki Yavuz —

Sermaye çevreleri Lula'ya yönelen ezici çoğunluğun ve yaratılan beklentilerin halk yığınlarını harekete geçirmesinden korkuyorlar

Brezilya İşçi Partisi (PT) lideri Luiz Inacio "Lula" da Silva'nın, 1989'dan beri dördüncü kez aday olduğu başkanlık seçimlerinin ikinci turunu 27 Ekim'de 53 milyona yakın oy ve %61,3 gibi tarihi bir oranla kazanması (rakibi, hükümet adayı Serra %38,7), solun 1964'de Başkan Goulart'ın devrilmesinden bu yana en büyük başarısı oldu. Hem de seçimler öncesi uluslararası sermayenin tüm baskılarına, para kaçışına, ülke fonları ve real'in 2002 boyunca dolar karşısında %40 değer kaybetmesine rağmen. Bu ortamda Lula kazanırsa borçlar ödenmeyecek diyen ve Brezilya'da büyük yatırımı olan ünlü spekülâtör Soros, seçim öncesi piyasaların gücünü şöyle özetliyordu: "Eski Roma'da yalnız Romalılar oy kullanırdı. Modern küresel kapitalizmde yalnız Amerikalılar oy kullanır, Brezilyalılar değil."

Yoksul bir çocukluğun ardından girdiği 100 bin üyeli Sao Paulo maden işçileri sendikasının 1975'de başına geçen, grevler sırasında cunta tara-

findan hapse atılan ve 1980'de ülkenin en kitlesel sosyalist partisini (sendikacı, aydın, öğrenci, kilise eylemcisi, vb. kişiler ile birlikte) kuran Lula'nın beklenen zaferi tüm dünyada ilerici güçleri sevindirdi. Sonucu I. Wallerstein gibi bir çok kişi Lula'nın ilk günü "umut, korkuyu yendi" sözüyle yorumladı. Öte yandan ABD (aşırı sağ hariç) ve uluslararası sermaye ciddi bir tepki göstermedi, hatta IMF başkanı Kohler Lula'yı övdü. Zaten PT ör. 1982 kampanyasındaki gibi "sömüren ve sömürülen olmayan bir toplum" hedefini bu defa koymamış, mevcut anlaşmalara uyacağını açıklamış, ülkenin en büyük tekstil şirketi Coteminas'ın patronu, sağcı Liberal Parti —PL— lideri Alencar'ı başkan yardımcısı seçmiş, askerlere bağımsızlık ve askeri gücün önemi üzerine nutuklar çekmiş (hatta Nükleer Silahların Sınırlanması Anlaşmasına karşı çıkarak alkışlanmış) ve ulusal üretime önceliği vurgulayarak bazı general ve sermaye gruplarının (ör. tekstil, tarım, çelik) desteğini almıştı.

Lula'nın 2003 yılbaşında göreve başlamasıyla dünyanın 10. büyük ekonomisi, Güney Amerika'nın 175 milyonluk nüfuslu en büyük ve etkili ülkesinde sekiz yıllık Cardoso dönemi sona eriyor. Arjantin, Uruguay gibi Brezilya da hemen hemen aynı tarihlerde ("serbest piyasa"nın "görünür eli"nin etkisi olsa gerek) devletçi dönem, askeri cunta (1964-85), hızlı büyüme, dış borç krizi, hiperenflasyon, sivil yönetim ve neo-liberalizm süreçlerini yaşadı. Kimi neo-liberal politikalar (gümrükleri açma, özelleştirme, tasarruf önlemleri) 1989 sonrası uygulanırsa da bazı milliyetçi söylemler, kısmi borç moratoryumu, o dönem IMF ve ABD Hazinesiyle anlaşmazlıklara yol açmış, 1991'de enflasyon %1500'e fırlamıştı. Ülkeye sıcak ve kirli paranın akması, 300 büyük finans ve sanayi şirketinin kârlarını katlamasıyla sermayenin GSMH'da payı 1980-90 arası %45'den %66'ya yükseldi. Bu dönem Maliye Bakanı olan eski Marksist, sosyolog Cardoso 1994'de medya ve büyük iş çevrelerinin desteğiyle başkan seçildi. Cardoso yönetiminde* IMF ile anlaşıldı, dolara eşitlenen yeni para birimine geçildi (Real Planı), enflasyon düşürüldü, büyük bir sermaye akını yaşandı (ilk dört yılda yabancı sermaye egemenliği otomotivde %95, sağlıkta %87, bilgisayarda %81, ilaçta %79, plastik ve lastikte %62, gıdada %57'yi buldu). Ülke kaynakları peşkeş çekilirken (ör. 130 milyar dolar değer biçilen telekomünikasyon şirketi Telebras 23 milyar

dolara satıldı), 22 kamu işletmesinden 40 bin kişi işten çıkarıldı, hizmetlerin fiyatları katlandı. 1994-2001 arasında banka kârları %315 artarken, reel ücretler düştü (asgari ücret halen aylık 60 dolar). Seçimlere gelindiğinde borç 260 milyar doları (GSMH'nın %55'ini) bulmuştu. 53 milyon Brezilyalı sefalet içinde yaşıyor ve yalnızca Sao Paulo'da 1,7 milyon işsiz bulunuyordu. Halen Rio de Janeiro ve Sao Paulo'da halkın üçte biri favela'larda (gecekondu) yaşıyor. Suç ve uyuşturucu kullanımı had safhada (1987-2000 arası Rio'da vurulan 18 yaşından küçüklerin sayısı aynı dönemde İsrail-Filistin çatışmasında ölen akranlarının sekiz buçuk katı). Kırsal kesimde ise 46 kapitalist grup 20 milyon hektara sahipken (%2 mülk sahibi çiftçi, toprağın %56'sının sahibi), topraksız aileler göç halinde ve dünyanın başlıca gıda üreticilerinden olan bu çok büyük ülkede halkın üçte biri yeterli beslenemiyor.

Gelinen noktada önceliği işsizlik ve açlıkla mücadelede veren, neo-liberalizmden zarar gören tüm kesimlere seslenen Lula ve arkasındaki (içinde PL ve Brezilya Komünist Partisinin de -PCdoB- olduğu) beş partilik ittifakın kazanacağı belliydi. İşçi Partisi cunta sonrası, dört milyonluk sendika konfederasyonu CUT, Özgürlük Teolojisi'ni savunan Katolik Kilisesinin ilerici kanadı, aydınlar, topraksız tarım işçileri hareketi MST'nin** desteğini alarak kitleselleşmiş, 2000 yılındaki yerel seçimlerde eyalet başkentlerinde %23 oy ve (en kalabalık kent Sao Paulo dahil) 6 başkanlık alarak büyük başarı kazanmıştı.

Ne var ki, başkanlık seçimindeki zafer, madalyonun bir yüzü. Kongrede iktidar dengeleri fazla değişmiş değil. Başkanlık sistemiyle yönetilen Brezilya'da Kongre, sol ve Lula koalisyonu, sağ blok ile eski hükümet bloğu (sosyal demokratlar) arasında üç denk parçaya bölündü. 513 üyeli temsilciler meclisinde PT %17,7 oy oranı ve 91 milletvekiliyle (1998'de: 58) en büyük grup olurken, PL 26 (12), PCdoB %2,3 ve 12 (7), diğer sol eğilimli adayların partileri PSB 22 (19), PPS (eski KP; 1992'de adını değiştirdi) %2,9 ve 15 (3) üye kazandı. 81 üyeli senatoda da benzer bir durum var. Yasama faaliyeti için Lula diğer sermaye yanlısı partilerle uzlaşmak zorunda (hükümet pazarlıkları, ör. kilit konumdaki PMDB gibi partilerle sürüyor). Ayrıca PT, biri hariç ikinci tura kaldığı tüm eyalet valiliği seçimlerini kaybetti (Dünya Sosyal Forumunun yapıldığı Rio Grande do Sul eyaleti dahil; burada sağ birleşerek %52-%47 kazandı, geçen seçimleri kazanan PT'nin sol kanadından Olívio Dutra ise partideki önseçimi yitirmişti), yerel politikaların kongrede parti ayrımının önüne geçtiği ülkedeki 27 eyaletin yalnız üçünde (nüfusun %3'ü)

valiliği elinde tutuyor.

Bu koşullarda Lula'dan ne beklebilir?

Lula, Bush yönetiminin 2005'de sonuçlandırmaya çalıştığı FTAA'ya (Alaska'dan Patagonya'ya 34 ülkeyi içine alan Amerikan serbest ticaret bölgesi) karşı 1991'de kurulan "Güneyin Ortak Pazarı"nı (Mercosur) canlandırmaya çalışıyor (esasen Cardoso'nun da önceliği aynıydı). Aralık başında ikinci büyük Mercosur ülkesi Arjantin'e (diğerleri Paraguay ve Uruguay; Bolivya ve Şili gözlemci) yaptığı ilk yurtdışı gezide AB'ye

benzer bir yapıyı hedeflediğini, uluslararası sermaye hareketlerine bağımlılığını sona erdirmeyi, gümrük birliğinin ötesinde sanayi ve tarım politikalarını birleştirmeyi, hatta ortak bir parlamento ve para birimini düşlediğini söyledi. Seçim öncesi FTAA'yı Latin Amerika'nın "ABD ekonomisine ilhakı" olarak nitelerken, seçim sonrası *Granma*'ya (Küba) verdiği yanıtta "Brezilya'nın ABD'ye ihracatında ortalama %45 gümrük uygulanırken, tersi durumda yalnızca %15 gümrük olduğu"nu, "Mercosur'a And ülkelerini çekmeye çalışacağını, AB, Çin, Hindistan, Asya, Güney Afrika ile bağlarını güçlendireceğini" belirtiyordu. Lula, ABD'nin düşündüğü gibi eninde sonunda FTAA'ya girilse bile Mercosur şemsiyesiyle pazarlık gücünü artırmayı, tarım politikaları, fikri mülkiyet hakları gibi konularda (Brezilya ör. AIDS ilaçlarının yoksul ülkelere ucuza verilmesine öncülük ediyor) daha fazla direnmeyi planlıyor. AB ise, Latin Amerika pazarını düşünerek ABD ile bütünleşmeyen güçlü bir Mercosur'u destekleyebilir. PCdoB de, emperyalistler arası çelişkilerden yararlanılmasını, Çin, Hindistan, Güney Afrika gibi ülkelerle stratejik işbirliği kurulmasını savunuyor.

Ekonomi alanında Lula yönetiminin borç ödemelerini dondurması, kamulaştırmalara gitmesi, enflasyon ve sıkı para hedeflerinden sapması beklenmiyor. Seçim öncesinde finansal krizi önlemek için öngörülen 30 milyar dolarlık son IMF kredisi 2003'de hükümetin ekonomik politikalarına göre dört taksitte verilecek, bir yandan da 2003 sonuna dek 90 milyarlık dolarlık borç ödemesi gündeme gelecek. IMF ile anlaşmaya göre yeni hükümet GSMH'nın %3,75'i kadar bütçe fazlası vermek durumunda (2005'e kadar geçerli). Dolayısıyla kapsamlı sosyal reformlar için kaynak (ve yasama gücü) sınırlı. Lula, *Granma*'ya "dış borç, iç borç değil, toplumsal borç"tan, "Brezilya yerlilerine, siyahlarına, kadınlarına, çocuklarına, özürllülerine, evsizlerine olan borç"tan (ki gerçekten köleliği 1888'de kaldıran ülkede Afrika dışındaki en büyük siyah nüfus ırk ayrımcılığı görüyor), "yeni bir toplumsal sözleşme"den söz etse de, acil önlem paketleriyle yetinecek ("dört yıl içinde herkese günde üç öğün

yemek", "sıfır açlık" programı). İşsizliği yenecek, spekülasyona bağımlılığı azaltacak kaynağı da vergileri kısararak, ihracatı teşvik ederek ithal ikamesine gitmekte, yerli üretimi canlandırmakta görüyor (dünyanın 4. sivil havacılık şirketi Embraer'i, ABD'nin F-16'larına rakip bir savaş uçağı projesini desteklemek de buna dahil). Ancak real'in düşmesi, enflasyonun yıl sonunda %11'e dayanması (Real Planından beri ilk kez iki haneli), zamlar, faizlerde yükselme gibi olgular Lula iktidarının işini iyice zorlaştırıyor.

Lula yönetiminde eğitim (okuma-yazma, burs programları), sağlık alanında gelişmeler (Cardoso döneminde de bazı gelişmeler oldu), kırsal kesimde yoksullara toprak dağıtma olmasa bile küçük köylüye düşük faizli kredi, tarımda daha çok araştırma, MST ile iyi ilişkiler bekleniyor.

Sonuçta Brezilya'nın ABD'den bağımsız bir Latin Amerikan dış politikası izlemesi (Mercosur'un da liderliğini üstlenerek, Ekvador'da %55,5 oy ile başkan seçilen, yerlilerin 2000 Ocak devrimini desteklemiş albay Gutierrez ve Venezuela'lı Chavez ile birlikte), ülkede emekten ve demokrasiden yana kimi iyileştirmeler getirmesi yeni umut ışıkları yakabilir. Ancak belirtilen koşullar ve çelişkiler ülkede siyasal ve ekonomik kriz de doğurabilir. Bunu önümüzdeki aylar gösterecek. PT, James Petras'ın dediği gibi, "orta sınıf profesyonelleri ve sendika bürokratlarınca yönetilen ve koltuk peşinde koşan bürokratik bir parti"den mi ibaret? Parti içinde, sol aydınlar ve militanlar arasında, MST'den (başkan yardımcısı Alencar'ı şiddetle eleştirmişti) muhalefet sonuç verecek mi? Ör. Lula, hükümet

üyelerini, Merkez Bankası başkanını ve KİT yöneticilerini atamada piyasaların, "dış seçmenlerin" baskısına ne kadar boyun eğecek? Sermaye çevreleri verilen çeşitli güvencelere karşın Lula'ya yönelen ezici çoğunluğun açık bir tepki göstergesi olmasından tedirgin ve yaratılan beklentilerin halk yığınlarını harekete geçirmesinden korkuyor. Aslında mesele de burada. Bugün halk güçlerinin sürekli seferberliği Chavez'i hala iktidarda tutarken, aksi, Rio Grande do Sul'da PT'ye tüm doğru, yaratıcı, emekten yana uygulamalara karşın (ör. katılımcı bütçe) seçim kaybettiriyor. "Umudun korkuyu yenmesi" ancak böyle olabilir ve o zaman da etkisi Brezilya sınırlarının ötesine taşar.

* M. Chossudovsky, Cardoso'nun iktidara geldiği ortamı, iktidarının ilk dönemini, bazı sosyal projelerinin ardındaki gerçeği IMF ile ilişkilerle birlikte *Yoksulluğun küreselleşmesi* adlı kitabında anlatıyor (Çiviyazıları, Ocak 1999, 1.Basım, s. 209-230).

** MST, toprağı çok sayıda ailenin işgalinin hırsızlık olmayacağını ileri süren, anayasanın kullanılmayan kamu topraklarıyla (toprakların %60'ı) ilgili reformcu maddesine dayanan kitlesel bir halk hareketi. 1970'lerde cunta döneminde 5 milyon kişi üç güney eyaletinden göç etti ve topraksız kaldı. MST, 1981-84 arası 277 köylü liderinin öldürüldüğü işgal ve yürüyüşlerle kazanılan topraklarda yüzbinlerce ailenin açlık sorununu çözdü. Toprak reformu sırasında 260 bin aileye toprak verilirken, 1995-99'da bir milyon küçük çiftçi piyasa baskısıyla (ucuz ithalat) toprağını yitirdi. Reformdan yalnız büyük soya fasulyesi, kahve, portakal suyu ve küçük baş hayvan ihracatçıları ile dağıtım ağındaki tekeller (Cargill, ADM, Bunge) yararlandı.

NATO'ya yüklenen işlev

Vaşington Doğu Avrupa'da doğrudan kendi güdümünde bir siyasi ve askeri kontrol sistemi oluşturuyor

“Prag'da yapılan NATO doruğunda bir adamın yokluğu dikkat çekti. Belarus Devlet Başkanı Aleksender Lukaşenko'nun vize talebi, Washington'dan gelen talimatlar doğrultusunda reddedildi. Batı'nın altı yıldır Lukaşenko'ya karşı sürdürdüğü propaganda kampanyasının ardından Belarus lideri şimdi tecrit edilmiş durumda.

AB, ona ve bakanlarına bir seyahat yasağı getirmeye hazırlanıyor. Aynı Zimbabve hükümetine getirilen yasak gibi. Bu arada bazı Amerikalı politikacılar, Belarus'u “şer eksen”inin bir parçası olarak tanımlamaya başladılar.

Batı'nın Belarus'a düşmanlığına neden olarak Lukaşenko'nun otoriter ve “diktatör” olması gösteriliyor. Bu ilginç bir suçlama, çünkü geçen Eylül ayında yapılan devlet başkanlığı seçimlerine katılan diğer adaylar, seçimlerin ardından, Lukaşenko'nun hepsinden daha çok oy aldığını kabul etmişlerdi.

Belarus'a yöneltilen suçlamaların çoğu saçma. İnsanların Belarus dilini konuştukları için dövüldükleri iddia ediliyor. Ne var ki Belaruscanın ülkenin resmi dili olması bir yana, Lukaşenko da bu dili sık sık kullanıyor. Ayrıca, ülkedeki Katoliklere ve Yahudilere eziyet edildiği de iddialar arasında. Ancak, Lukaşenko iktidarı sırasında Belarus'da Katolik kilisesi yeniden güçlendi. Yahudi topluluğun nüfusunun da giderek artmakta olduğu biliniyor.

Tüm bunların yanı sıra, ortada her hangi bir kanıt bulunmadığı halde Lukaşenko'nun siyasi rakiplerini öldürttüğü sık sık ortaya atılan iddialardan bir diğeri. Öldürttüğü öne sürülenlerden birinin hayatta olduğu ve Londra'da yaşadığı ortaya çıktığı halde bu suçlamalar sürüyor.

Batı'nın Lukaşenko'ya duyduğu nefretin demokratik kaygılarla ya da insan haklarıyla hiç bir ilgisi yok. Gerçek neden, çok popüler bir politikacı olan ve ülkesini, komşularını etkileyen ekonomik çalkantılardan korumayı başaran Lukaşenko'nun emir almaya yanaşmamasıdır. Bu açıdan, Prag'da yağcılık yapan eski üst düzey komünist yetkililerin tümünden farklı.

Batı o tür insanları tercih ediyor, çünkü eski komünist ülkelere yaptığı talepler aslında hiç de rağbet görmeyen türden. Tüm Doğu Avrupa yönetimlerinden ulusal ekonomik mal varlıklarını satmaları ve tarımsal faaliyetlerini dondurarak

AB'nin ihraç ettiği besinleri almaları talep ediliyor. Bu da büyük çaplı toplumsal rahatsızlıklara ve işsizliğe neden oluyor. Bunlara ek olarak GSMH'lerinin (Gayri Safi Milli Hasıla) en az %2'sini savunmaya, tercihen ABD'de üretilen silahlara harcamaları gerekiyor.

İşte bu yüzden, Litvanya gibi ekonomisi feci şekilde çökmüş olan küçük bir ülke, daha yakınlarda Arizona, Tucson'daki Raytheon şirketinden 34 milyon dolar değerinde

Stinger füzesi alacağını ilan etti.

Tanzanya yeni bir sivil havacılık trafik kontrol sistemi için 40 milyon dolar harcayacağını açıkladığında büyük çapta bir potesto kopmuştu. Oysa resmi GSMH'si Tanzanya'dan çok da fazla olmayan Litvanya, NATO üyeliğinin bedeli olarak her yıl silahlara 240 milyon dolar harcamak zorunda kalacak. Üstelik Litvanya, yedi yeni üye devletten sadece biri. Hepsi silahlara yüzlerce milyon dolar harcıyorlar.

NATO'nun genişlemesinin ardında yatan ekonomik çıkarlar o kadar açık ki, ABD'nin konuyla ilgili politikasını koordine eden adama, “askeri-endüstriyel kompleks” adı takılmış. ABD'nin NATO komisyonu başkanı Bruce Jackson, sonradan dev Amerikan silah üreticisi Lockheed Martin şirketinin başkan yardımcısı olan eski bir askeri istihbarat subayı.

Jackson, ona yeni verilen “birleşmiş bir Avrupa'ya demokrasiyi getirme” görevini üstlenmek amacıyla Ağustos ayında Lockheed Martin'den ayrıldı. Yakın zamanlarda Bulgaristana, NATO üyeliğinin, ulusal bütün fabrikasını “Doğru” yabancı alıcıya satmasına bağlı olduğunu söylemişti... NATO'nun genişlemesinin ardındaki ekonomik hedeflerin en açık bir kanıtı.

Doğu Avrupa'ya demokrasiyi yerleştirmek yerine Washington, siyasi ve askeri bir kontrol sistemi oluşturuyor. Bu oyunu oynamayı kabul etmeyen devletler ise bunun sonucunu biliyor: Devlet Başkanı Lukaşenko'nun karşılaştığı aşılanmaya maruz kalmak.

(İngiltere Helsinki İnsan Hakları Grubu Üyesi John Laughland'ın 22 Kasım 2002 tarihli *The Guardian* gazetesinde yayınlanan “NATO maşa olarak kullanılıyor” başlıklı yazısından özet. 25 Kasım 2002 tarihli *Cumhuriyet*'ten aktarıldı.)

Anı

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil bu anılacak şey değil
Apansız geliyor aklıma

Nerdeyse gün doğacaktı
Herkes gibi kalkacaktınız
Belki daha uykunuz da vardı
Geceniz geliyor aklıma

Rahat döşeklerin utanması bundan
Öpüşürken o dalgınlık bundan
Tel örgünün deliğinde buluşan
Parmaklarınız geliyor aklıma

Nice aşklar arkadaşlıklar gördüm
Kahramanlıklar okudum tarihte
Çağımıza yakışan vakur, sade
Davranışınız geliyor aklıma

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil, unutulur şey değil
Çaresiz geliyor aklıma

Bir bu şiiri yazmış olsaydı adını en tepelere yazdırmaya yeterdi. O yetinmedi. Edebiyat mülkünün her menziline emeği geçti. Doğduğu tarih, 1915. Türkçenin en verimli mayalanma dönemi. Melih Cevdet

köklerinin hakkını verdi, dallarından geleceğe sağlıklı tohumlar saçtı. "Anı," çağdaş şiirimizin en "muhteza zengini, mevzun" bir kaç örneğinden biridir. T.A.

Bejan Matur

Doğanın ve insanın beslediği şiir

Konur Ertop

Bejan Matur, Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde doğmuş. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş. Zengin kültür birikimi olan, iyi yetişmiş bir aydın.

Şiirleri on yılı aşkın bir süredir dergilerde yayınlanmakta. İlk kitabı "Rüzgâr Dolu Konaklar" 1996'da yayınlanınca dikkatler genç ozanın üzerinde yoğunlaşmıştı. Şiirin sorunları üzerinde durduğu, tutarlı bir yolda ilerlediği görülüyordu. Birikimi, onu doğduğu kentten, arasından geldiği halkın yaşamından uzaklaştırmamıştı.

Şiirini değerlendiren bir kaynakta şu yargılar öne sürülmekte:

"Anlatımcı bir teknikle yazdığı şiirlerinde feodal Doğu'yu, daha çok da bu kültürün kadına bakışını ve yerini sorguluyor."

Öte yandan onun şiirinde doğa da çok geniş yer tutuyor. Eski uygarlıklar, halk inançları bu şiiri besleyen kaynaklar arasında.

"Kızılçık"ın bu sayısında yeniden yayınlanan "Beyaz Mesela", onun eski şiirlerinden biri. "Aşk"ı, "acı"yı anlatan bu şiirde "ağaçlar, kuş, göller, yağmur" doğadan alınma öğeler. "Ağaçlara bezler bağlamak, dua" halkın inançlarını yansıtır. "Duvarları olmayan tapınak, kaya mezarı" eski uygarlıkların yansımaları. "Tuhaf yitik hayatların sesleri, sarnıçtaki sular, sarnıçlar" ise insanlığın ortak bilinci-şindan şiire taşınan öğeler...

Bu yıl Bejan Matur'un iki yeni kitabı çıktı. Metis Yayınları arasında yer alan iki yapıttan birincisi, "Aynı Büyüttüğü Oğullar". Ozanın bu kitabıyla ilgili açıklaması şöyle:

"Aynı büyüttüğü oğullar bazı coğrafyalarla kurulan ilişkilerden doğdu. İçinden geldiğim ve yolcusu olduğum bazı hayatlara tanıklıktan."

Bir çocuğun anıları, masallardan aldığı izlenimler, Tanrıyı algılaması, doğayla, evdeki yakınlarıyla ilişkileri, ürpertici ölüm düşüncesi kitaptaki "Soyağacı" başlıklı bölümün izlekleri arasında.

Çocuğun dünyaya bakışında ilk sırayı, en yakının- da yaşayanlar alıyor:

"Tepelerin ıssız ve yağmurdan artakalan kokusundan/ Bir anneme bakıyorum, bir babama/ Kimse daha eski değil sanki yeryüzünde onlardan."

Çocuk doğayı, dünyayı, insan hallerini, duyguları, ölümü, seviyi adım adım tanıyor:

"Neresi yurdum/ Güneş belki de/ O hep duran. Çocukluğumu tanıyan eski dostum kaplumbağa/ Mezarları hatırlatarak, küçük bir kızın yanağından öper ve/ Hoşça kal der. Dön annene/ Güt ve

unut yaradılışı/ Güneşe bakarak kanını akıtmış ar-
kadaşını/ Ve yılanların hikâyelerini unutmalsın/
Gözetimlerine yerleşen çizgileri/ Çocukluğa dönü-
yorsa./ Aynı topraklarda./ Gelinciklere bakınca./
Aşk başlar."

Kıraç toprağın, çölün ozanı uygarlıklar beşiği Ak-
deniz'i de tanıyacak ve anlatacaktır. Casablanca'da
katıldığı ozanlar toplantısının izlenimleri, "Sözcükler
Acımızı Doldurmayacak" şiirindedir:

"Siyah örtüyle kapatılmış, ölüme hazırlanan bir
gelin gibi duran/ masada, konuştum onlarla./ yanı-
mızdan bir şair hırsız gibi geçti. Sözlün uçurduğu
gövdesiyle. /Şairlere baktım. Hepsi bir gölgeyi do-
laştırıyor. /Bir köpeği dolaştırır gibi.

Sözcükler Acımızı Doldurmayacak."

Bejan Matur'un bu yıl ard arda yayınlanan kitap-
larından ikincisi, "Onun Çölünde" başlığını taşımakta-
dır.

Ozanın şu açıklaması dikkat çekicidir:

"Hiçbir sosyal, yahut doğal kategoriye işlemiyo-
rum, çünkü dünyada bir yeri anlatıyorum. O yerin
duygusunu, insanını. Ve bu, yerelliğe saplanmadan
da yapılabilir.

(...) O coğrafyanın acıları benim öfkemi harekete
geçiriyor, fakat bunu politikanın diline tahvil etme-
diğim ortada. Bağırmanın, daha derinde olan acıla-
rı, gerçeği irdeliyorum."

Şiirinde doğaya her zaman geniş yer veren ozan,
kitabının "İki Uzak Nehir" başlığını taşıyan ilk böl-
ümünde yine ormandan, böğürtlenlerden, zeytin
ağaçlarından, sarısabır çiçeklerinden, gelinciklerden,
nilüferlerden söz ediyor. Gölü, dağları, denizi, yağ-
muru, geceyi anlatıyor.

"Uykusu Kaçtı Dünyanın" şiiri şöyle:

"Bana, usulca eğildiğin vadide ağlamamı söyledi/
Ağlarsam unutacak, gölgelerle oynamayacaktım./ Ba-
na, usulca yaban bir böğürtlenin dikenine dokun ama
geç yanından./ Durma dedi./ Bekledim./ İçinde su ol-
mayan mermer kaba eğildim./ Ona duvardaki gözle-
rin taştan olup olmadığını sordum. Beni bırak de-
dim./ Göle gitsek./ Taşlar ayaklarımızı kesse. Yüzsek.

Yıldızlardan beklediğin verildi sana sonunda./
Artık aşksız ve beklentisizsin./ Gir göle. Duvarı
incelen ışığa bak. Günahı öğren./ Unut sonra.

Böğürtlen aramalıyız ormanda./Gün doğuyor.
Uykusu kaçtı dünyanın."

İkinci bölümün uzun şiiri "Ormanın Taa İçinden",
yaşamı, doğayla hesaplaşmayı, seviyi ozanın gizem-
le dolu gördüğü "orman" çevresinde işlemektedir:

"İlk gece bir uğultuyla uyandım./Ağaçlara tüne-
yen kuşların/ Kanat seslerini dinletti bana./ Koy-
numda uyu dedi./ Korkma./ Duyduğum sadece ka-
nat sesiydi./ Dalları yarararak yerini yapan./ Onun
ıslığına gelen kuşlar./ mavi pencere, kötülük./ Ka-
çırılmış bir hayat varmış gibi geridel./ Rüzgârı ha-
tırladım./ Ve korktum kuyudan./ Ormana gidelim
dedim./ Ağaçlara bakıp ağlayalım./ Belki uzanır
bir ağacın altında yeniden doğarız.

Ve doğdum ben./ beni doğurdu o ormanda.../
Bıraktı."

BEYAZ MESELA

İnsan duvarları olmayan tapınakta
Bir gece uyusa
Sanıyor ki kederi azalacak.
Ama yetmiyor
Bezler bağlıyor
Bulduğu her ağaca.
Hikâyeler anlatıyor
İnanıyor aşkın hep olacağına.
Oysa aşk biter
Dinginliği başlar göllerin.
Bekleyiş,
Sonsuz mavi bir göz olur
Camdan ve gittikçe uzayan.
Acı verir bazan renkler
Beyaz mesela
Kuş gibidir insan beyaz bir yataкта
Ölümü gibi çocukların
Soluğu kesik
Suda dolaşan.
Bir kaya mezarında ağlayan adam
Ölümlerini suya ve göğe gömüp,
Gelir acısıyla avunmaya.
Dua ve kuş gibidir zaman
Bir şey olur bulutlara,
Bir ağırlık
Bir koyuluk taşırılar uzaktan.
Tuhaf yitik hayatların
Seslerini doldururlar kovuklara.
Bir şey olur
Sarnıçtaki sular da
Unutulmuş anahtar parlayınca
Yağmurmuz der biri
Sarnıçlarımızda gizli
Acımız avuçlarımızda.

BEJAN MATUR

Kitaba adını veren "Onun Çölünde" şiiri için ozan
şöyle diyor:

"Çölde hayat hep yeniden, bir hiçlikten çıkarak
yeniden olumlanır. Çölün çıplaklığı aşk için ihtiyaç
duyduğumuz eşitleme imkânını verir bize. Çünkü
aşk ancak eşitlikte var olur."

Bejan Matur çölü ve seviyi-anlatırken sanki İslam-
lık öncesi Arap şiirinin büyük ürünü "Yedi Askı"da-
ki sadeliği ve doğallığı günümüze getirmektedir:

"Seni yaprakların gölgeli yalnızlığına bırakıyo-
rum./ Gün doğumunda uyanan nefese ve sana dö-
nen gözlerin/ Yakaran çizgisine./ Çölden aldığını
çöle ver/ hayattan aldığını hayata./ Artık beklemi-
yorum/ Kal orada./ Geride, tepelerin art arda di-
zilmekle/ Var ettikleri dünyada bir hiçlik ahdı gi-
bi./ Bir hiç ve gölge/ Gece ay/ Gece tül ve yok-
luk/ yok gece.

Çölden aldığını çöle ver/ hayattan aldığını haya-
ta."

Bejan Matur şiirlerinde insanı anlatırken onu ku-
şatan doğayı dikkattten hiç uzak tutmamıştır. İnsan-
lığın ortak bilincini yansıtan, en eski söylencele-
ri besleyen verilerden günümüz insanını konu edi-
nirken geniş ölçüde yararlanmıştır.

Mermer, bronz... plastik!

Dünyanın en yetenek yoksunu, en zevksiz ve çirkin, en beton heykelleri Atatürk "anıtı" ya da "heykeli" adı altında bu ülkede üretilip duruyor

A nadolu bir mermer ocakları ve antik mermer heykeller diyarı. Mermer deyince şimdilerde akla ne gelir? Çirkin holding binalarının parıl parıl cepheleri ve iç yüzeyleri... Mermerin en pahalısını yurt dışından getirip cilalayarak poliestere çeviriyor, harcanan avuç dolusu parayla şişim şişim övünüyorlar.

Cumhuriyetin başından bu yana yaşamış ya da halen yaşayan kaç mermer ustası heykel sanatçımız var? Mehmet Aksoy var. Eserleri hakkında Aydın Engin'le birlikte hazırladıkları bir kitap geçende yayınlandı: *Heykel Oburu*. Bir de sergisi açıldı. Mermerin de, heykel sanatının da nasıl hakkını verdiği hem kitaptan, hem sergiden anlaşılıyor.

Başka?

Başka kimse var mı? Kaç kişi?

80 yıllık Cumhuriyet, eserlerinin sayısıyla, boyutuyla kayda değer nerdeyse tek bir mermer sanatçısı yetiştirmiş... o da daha genç sayılır ve bugüne kadar yaşadığı ömrün nerdeyse yarısı yurt dışında geçmiştir.

Bu 80 yılda yetişen ve kendine heyeltraş diyen onca insanın —sayıları hiç de az değil— ya mermeri hiç sevmediği ya da sevmeye cesaret edemediği anlaşılıyor. Oysa Cumhuriyet dönemi, kendine heykeltraş diyen her sanatçıya, yaratıcılığını geliştirip sergileyebilmesi için eşi az bulunur bir fırsat —pazar— sunmuştu: Atatürk heykeli! Ülkenin neresine gitseniz, şehir meydanlarında, okul, üniversite, enstitü, resmi bina, vb.'nin önünde, içinde, kıyısında bucağında, her yerde... Zoraki bir pazar, doğru. Olsun! Hazır talep vardı, heba edilmeyebilirdi. Onca imkan —yer, vakit, para, ilgi, vb.— har vurulup harman savrulmayabilirdi. İşini ciddiye alan duyarlı sanatçı —kendine ve işine saygısını yitirmedikçe— her pazardan gerçek sanata ulaşan bir çıkış bulabilir. Bizde öyle olmadı: Dünyanın en yetenek yoksunu, en zevksiz ve çirkin, en beton heykelleri Atatürk "anıtı" ya da "heykeli" adı altında bu ülkede üretilip duruyor. Cumhuriyetin ilk yıllarında birkaç yabancı sanatçıya yaptırılan üç beş anıt dışında yüzüne bakılabilir kaç bronz Atatürk heykeli var? Bilen söylesin. Mermer deseniz, bir tekini söyleyin!

Bundan üç ay kadar önce gazetelerde bir haber çıktı. Antalya sahillerinde bir koya denizden bir Atatürk heykeli gelmişti!

Yan yatmış, sahile vurmuştu.

Afrodisyas harabelerinden
M.S.2.Yüzyıl

Plastikti!

Atatürk heykeli furyası, mermer heykelticiliğinin önünü kesmekle (olması gerekenin tam tersi) kalmadı, artistik bronz işçiliğini de daha doğmadan dumura uğrattı. Ne doğru dürüst kalıpcılık gelişti, ne de döküm sanatı. "Ben yaptım, böyle yaptım, oldu!" tavrı ve "Yapılsın da ne yapılsa, nasıl yapılsa yapılsın!" yaklaşımından, başka ne beklenebilirdi ki?

Atatürk heykeli pazarı, metazori ve zoraki de olsa, iyi bir şeydir. Heykel sanatı talebe bağımlıdır. Müşterisi yoksa heykel denilecek heykel yapılmaz. Sanatçı kendi kendine "bir şey" yapıp bir kenara koymakla bir yere varamaz. Malzemesi pahalı, çalışması zahmetlidir. Hazır talep benim diyen sanatçıya bulunmaz fırsat sunar; aynı fırsatı benim de sanatçım var diyen devlete, Üniversiteye, belediyeye, 80 yıllık muhteşem Cumhuriyetimizin medarı iftiharını özel sektöre de sunar... sunar da, her fırsatı işin kolayına kaçarak şişirme plastikle, betonla, vb. değerlendirme tutkusundan —ve genel cehaletten, zevk ve kültür nasipsizliğinden, ter dökmeden para kazanma hırsından— beş bin yıllık geçmiş birikimin hakkını verebilecek hiç değilse birkaç kişinin işini doğru görmesine fırsat mı kalmıştır? / T.A.

Mehmet Aksoy —Sahilde Çiftler ve Yalnız Adam

Şiddet hizmetinde bilim kurgu

Refik Zerengil

Soğuk savaş ve sonrasında bilim-kurgu sinemasının belli başlı temaları

Bugünkü tanımıyla bilim-kurgu filmleri 2. Savaş sonrasında Hoollywood'da başlar. İlk örnekleri, tekrar aya seyahati işleyen "Destination Moon" (İstikamet Ay) yapıtı (Irving Pichel, 1953) ile "The Conquest of Space" (Uzayın Fethi) (Byron Huskin, 1953) filmidir.

Bugün nasıl ki, kimileri UFO'lara (Teşhis Edilemeyen Yabancı Obje) inanıyorlarsa, o yıllarda da, bugünkü UFO'ların o zamanki karşılığı olan "Uçan Daire" gördüğüne inananlar çıkardı. Uçan Daire ile uzaylıların yabancı gezegenlerden dünyamıza geldikleri söylenir, yazılırdı. Bilim-kurguda bu tema bir dönem öne çıktı. Asıl nedeni ise siyasaldı.

O filmler son derece gerici içerik taşıdılar. Şiddetli Soğuk Savaş yıllarıydı, McCarthizm ve sonrasında CIA Başkanı Allen Dulles, ağabeyi Dışişleri Bakanı John F. Dulles ve FBI Başkanı Edgar Hoover troykasının dehşetengiz anti-komünizm yılları, 20. Yüzyıl ABD'sinin karanlık yıllarıydı. Kasıtlı yarattıkları paranoya içinde, Amerikan halkını Kızılar/Ruslar gelip, güzel ülkemizi işgal edecekler diye korkutmuşlardı. "The Thing From Another World" (Başka Bir Dünyadan Gelen) (C. Nyby ve Howard Hawks, 1950), "The War of Worlds" (Dünyalar Savaşı) (Haskin, 1953), "Invasion of Body Snatchers" (Vücut Kemiricilerin İstilas) (Don Siegel, 1956) sözkonusu gericiğin örnekleri arasındaydı. Gene "Invaders from Mars" (Mars'lı İstilacılar) (William C. Menzies, 1953), "War of Satellites" (Uydular Savaşı) (Edward L. Cahn, 1958) aynı kapsamda, ucuz bütçeli kötü filmlerdi.

Dünya daima tehlikeyle karşı karşıya gösterilirken, aslında hep ABD'li seyircinin kendisini dünyayla özdeşleştireceği bilinirdi: onun korkutulması, Başkanına bağlılık, devletine itaat, Tanrı'ya şükran —Amerikan yaşam tarzının, korunması gereken ne büyük nimet olduğuna iman— gibi duygularının güçlendirilmesi istenirdi.

Soğuk Savaş'ın diğer bir boyutu, tabii ki, nükleer korkuydu. Bilim-kurgu yapımcıları o korkuyu da istismar etmekte gecikmediler. Nükleer savaşın dehşetini göstermek bakımından bu filmlerin genel bir yararı bulunsa da, uzaylıların veya birtakım doğa üstü yaratıkların nükleer saldırıları, ister istemez Kızılar'dan gelecek nükleer saldırı anlamındaydı.

G. Méliès, "Ay'a Seyahat." (İlk bilim-kurgu filmi, 1902.)

Uyarıcı eserler arasında, Robert Wise'in yaptığı "The Day the Earth Stood Still" (Dünya'nın Hareketsiz Kaldığı Gün, 1951) filminde uzaydan gelen Mr. Klatoo, dünyalılara, eğer nükleer denemelere ve aralarındaki çatışklara devam etmek suretiyle güneş sistemiyle oynamayı sürdürürlerse, tamamiyle yok olacaklarını söylüyordu. Fred Wilcox ise "Forbidden Planet" (Yasak Gezegen, 1950)'de nükleer felaketle mahvolmuş bir gezegeni anlatmaktaydı.

Ama science-fiction sinemasında asıl sıçrama 1957'de dünyanın ilk yapay uydusu Sputnik'in uzaya atılması, 1961'de de Yuri Gagarin'in uzaya gitmesinden sonra oldu. 1960'larda ise detant geldi.

"Queen of Outer Space" (Dış Uzayın Kraliçesi, 1958) Edward Ends'in, "Visit to a Small Planet" (Küçük Bir Gezegeni Ziyaret, 1960) Norman Taurog'un komedi ve parodi filmleriydiler.

60'lı yıllarda Yeni Dalga sinemasından Francois Truffaut'un "Fahrenheit 451" (1966), Roger Vadim'in "Barbarella"sı, Jean Luc Godard'ın "Weekend"i anılmaya değer (1967). İtalyan-Fr. yapımı ve zengin kadrolu "La Decima Vittima" da (Onuncu Kurban) (Elio Petri, 1965). "The Damned" (Lanetliler, 1962) o dönemin önemli bir bilim-kurgusudur. Losey'in toplumsal eleştirisi toplumda programlama ve organizasyonun baskıcı niteliğini gösterirken askeriye ve bilim dünyasını hedef alır, Bilim adamlarını —daha doğrusu, finanse edilen her hangi bir projede çalışan bilim adamı tipini— kiralık (fahişe) olarak görür.

"Fahrenheit 451", kitap okumanın yasaklandığı, kitapların yakıldığı, gizli kitap okuyanın veya bulunduranın ağır cezalandırıldığı, buna rağmen kitap-severlerin illegal örgütlendikleri, dayanıştıkları ve kitap okudukları fiktif bir teknoloji toplumunun baskı rejimini yerer, kültürel mirasın kaybolmasına, reddedilmesine karşı çıkar. (Ama iki yıl sonra gelecek "68 Devrimi" toplumda sığlaşmayı, sıradanlaşmayı hızlandırmış, kültürel mirasın yeni kuşaklarca reddi ya da kanıksanması 68'le başlamamışsa bile, 68 o gidişin sözcüsü olmuştur. Hangi bürokrasinin, hangi küflenmiş kafanın yıkıldığı ise belli değildir. O zamandan kalma politikacı ve de

Gaulle'cü Jacques Chirac, Cezayir'li siyasileri öldürüp Seine nehrine atan, derin devlet tarafından kurulmuş paralel polisin şeflerinden Jean-Marie Le Pen'e karşı kurtarıcı olarak yeniden C. Başkanı seçileli henüz bir kaç ay oldu.)

Gene o yıllarda yapılan "2001: A Space Odyssey" (2001'de Bir Uzay Macerası) çok reklamı yapılan bir bilim-kurguydu. Stanley Kubrick'in üç yılını harcadığı film, NASA, Apollo XI'i Ay'a göndermeden 15 ay önce gösterime girdi.

"Silent Running" (Sessiz Koşu) (Douglas Trumbull, 1971) 21. Yüzyılda bütün bitki örtüsünün yok olduğu bir dünyada geçiyordu. Son kalan üç bahçenin tahrip edilmesini uygulamakla görevli ekipten birisi isyan başlatıyordu, yani içinde yeşil mesaj taşıyan bir bilim kurguydu.

"Planet of the Apes" (Maymunlar Gezegeni, 1968) Amerikan sinemasındaki bu türün hayli popüler olan örneklerindendi ve tutunca dört tane daha yapıldı. Televizyonlarda 35 yıldır tekrar tekrar gösterilen "Star Trek" (Uzay Yolu) dizisi, dünyada en çok izlenen bilim-kurgu olmuş, ama sinemaya aktarılan dört filmi ilgi toplamamıştır.

George Lucas'ın "Starwars" (Yıldız Savaşları, 1979) politik literatüre girmiş, ABD'nin uzaya nükleer tirmanış projesinin gayriresmi adı olmuştur. Hollywood, 1983'te nükleer savaşın ertesi gününü anlatan "The Day After" (Ertesi Gün) ile bu çok önemli konuya yeniden eğildi (Nicholas Meyer). Daha sonra "Robocop" gibi, "Terminator" gibi bugünün gençlerinin sayısız taklitlerini, devamlarını ayıla bayıla izledikleri kötü örneklerle devam etti. Bilim-kurgunun daha sonraki ustalarından John Cameron'un yaptığı "Aliens" (Uzaylılar, 1985) bir başka tanınmış film oldu.

Bu arada Steven Spielberg'in hasılat rekorları kıran ünlü "E.T."si (E.T., "Dünyalı Olmayan" anlamına gelen "Extra-Terrest" in baş harfleri, 1982), Ron Howard'ın "Cocoon" (1985), gene Spielberg'in yönettiği, Truffaut'un da oynadığı "Close Encounters of Third Kind" (Üçüncü Tür Yakın Tanışıklıklar, 1977) uzaydan gelenleri daima düşman gösteren alışılmış kalıpların dışında, yabancıları barışçıl ve insan dostu, buna karşı dünyalıları hoşgörüsüz, saldırgan ve güvenlik paranoyağı gören sayılı filmlerdendir. John Borman'ın "War Games" (Savaş Oyunları, 1982) ise, bilgisayarında savaş oyunu oynayan bir gencin sinyalinin, ABD nükleer mekanizmasına Sovyet saldırısı alarmı olarak gitmesini ve atom füzelerinin ateşlenmesini konu alır. "Food of the Gods" (Tanrıların Yiyeceği) (Daimon Lee, 1989) genetik olarak yetiştirilen bir domatesin açtığı felaketi anlatan Kanada filmidir. Alm.-Fr.-Avusturalya yapımı, anti-nükleer film "Bis am Ende der Welt" (Dünyanın Sonuna Kadar, 1991), Fransız Jean-Marie Poiré'nin "Les Visiteurs" (Misafirler, 1992), Roland Emmerich'in epeyce hasılat yapan "Independence Day" (Bağımsızlık Bayramı, 1996), "Fifth Element" (Beşinci Element, 1998) bi-

lim-kurgunun yeni sayılan yapıtlarındandır.

Kızılçık bir sinema dergisi olmadığı için bu yazıda ayrıntılara girecek, türün tipik filmlerini inceleyebilecek kadar yeterli sayfamız yok. Sonuç olarak şu kadarını söyleyelim ki, sinematografik bilim-kurgunun kalitesi her türlü gelişkin insan bilincinin reddedeceği kadar düşmüştür. Hemen ekleyelim: o filmlerin müşterileri neredeyse %90'ın üzerinde çocuklar ve gençlerdir. Özellikle çizgi film (desen anime) türünde bütün çocuk ve genç filmleri ve dizileri dünya televizyonlarını kaplamıştır. Bilim-kurgu, en kötü, en gayri insani haliyle, sinemadan çıkıp dört bir yana saçılmıştır. Birincisi, TV'de sayılamayacak kadar fazla ve çok kötü, çok düzey-siz bilim-kurguları her yaştan çocuk ayıla bayıla izler olmuştur. İkincisi, video bantlarını çok geride bırakan DVD ve VCD'ler de yaygınlığın kapsamındadır. Nihayet, science-fiction bilgisayar oyunları her çocuğun odasına girmiştir. Son derece çirkin canavarlarla, sayısız öldürmelerle büyümesinin yaratacağı bireysel ve toplumsal sorunlara girmek bu yazının konusu değil. Ama ne yazık ki, uygar dünyada çocuklar fiktif ve sanal dünyadaki bu şiddetle ve seviyesizlikle büyümektedirler. Batı TV'leri sabahın erken saatlerinde ve akşam öncesinde bu tür çizgi filmlerle doludur. Çocuk okula gitmeden önce ve eve gelince saatlerce bu filmleri seyrederek olmuştur. Ayrıca, bilgisayarında Yıldız Savaşları düzenleyerek, uzay gemisi torpilleyerek, canavarları kitle halinde tek başına temizleyerek, hatta gezegenleri havaya uçurarak büyüyen kişi kendi hayatında şiddet uygulamasa bile, dünyadaki savaşları, silahlanma yarışını, nükleer tehlikeyi ve şiddeti kanıksayacaktır.

Son bir nokta daha önemlidir: Zengin ülkelerin marjinallerinin önemli bir bölümünü göçmenler ve kısmen de siyahilerin bazı kesimleri oluştururlar. Büyük kentlerin banliyölerinde yoğunlaşmış bu toplulukların gençlik kuşaklarında şiddet yaygındır. Artık "banliyö gençliği" ya da "banliyö kriminalitesi" gibi terimler ortaya çıkmıştır. O toplumların orta sınıflarının ya da göçmen olmayan işçi ailelerinin çocuklarından çok, göçmenlerin çocukları andığımız türden şiddet ve dehşet filmlerinin tasallutu altındadır. Yani şiddet filmlerinin toplumun marjinalleri üzerindeki kültürel yıkımı çok daha fazladır. Göçmen ailelerin çocuklarının kültürel ikilemleri ve daha fecisi kültürel boşlukları, dışlanmışlığa duydukları tepki ve öfke, yarınsızlık duygusu ve değersizlik güdüsü, kimlik-benlik arayışı o insanların ruhlarını ve dimağlarını şiddete daha açık hale getirmektedir.

Bu, evrensel olmayan, sadece eski metropol ülkelerin metropol kentlerine özgü bir sorundur, ama Batı'nın aldığı ve alacağı göçün 21. Yüzyılın gelişmiş kapitalist dünyasının önemli sorunlarından olduğu hatırlanırsa, fiktif ve sanal dünya şiddetinin pazarının süreceği de ortaya çıkar.

Savaşa Hayır! koordinasyonu bildirisi

“Unutmayın! Onlara ırak ama bize yakın!”

Irak'a karşı son 12 yıldır Birleşmiş Milletler ambargosu uygulanıyor.

Sonuç: Bugüne dek 567 bin Irak'lı çocuk ambargonun doğurduğu nedenler yüzünden öldü...

Bombardımanlarda seyretilmiş uranyum kullanıldığı için binlerce çocuk sakat doğuyor; yetişkinler arasında kansere yakalanma oranı artıyor... .

Dünyada askeri harcamalara ayrılan pay tam 1 trilyon dolar...

1 trilyon dolar ile 100 bin tam teşekküllü hastane kurulabilir, 300 bin lüks ya da 500 bin normal konut, 133 bin tam donanımlı ilkokul, 143 bin tam donanımlı lise yapılabilir...

Türkiye hükümetinden savaşa girmemesini, hava sahasını ve İncirlik üssünü ABD'nin ölüm silahlarına açmamasını istiyoruz.

Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, bugüne kadar dünyanın birçok ülkesinde milyonlarca insan, Irak'taki savaşa hayır demek için yürüdü.

Üstelik onlara ırak ama bize yakın!

“İRAKTA SAVAŞA HAYIR KOORDİNASYONU” SİZİ 1 ARALIK PAZAR GÜNÜ YAPILACAK MİTİNGE DAVET EDİYOR.

78'liler Vakfı •Anadolunun Sesi Radyosu •Anti-Kapitalist Gazetesi •Arkadaş Çevre Grubu •Avıcalar 78 Gazetesi •Aydınlık İçin Yurttaş Girişimi •Barış Anneleri İnisiyatifi •Barış Girişimi •BASK •Başka Kültür Evi •BESAM •Belgesel Sinemacılar Birliği •Boğaziçi Üniversitesi Öğrenci İnisiyatifi •Çağdaş Gazeteciler Derneği •Çağdaş Sinemacılar Derneği •Dayanışma Evleri •Demokratik Halk Partisi (DEHAP) •Demokratik Mücadele Platformu •Demokratik Üniversite Komiteleri •Devrimci Demokrasi Gazetesi •Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu(DİSK) •Devrimci Proleter Gençlik •Devrimci Sosyalist İşçi Partisi(DSİP) •Dicle Kadın Kültür Merkezi •Doğa Savaşçıları Çevre Örgütü •Emeğin Partisi (EMEP) •Emekçi Kadınlar Birliği •Feminist Kadın Çevresi •Gönül Birliği •Yeşiller Partisi •Greenpeace •Grup Yorum •Hak-İş •Halkevleri •Hümanist Hareket •İdil Kültür Merkezi •İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi •İran Sosyalist Dergisi •İstanbul Dış

Hekimleri Odası •İstanbul Eczacılar Odası •İstanbul Gençlik Derneği •İstanbul Sosyal Forumu Girişimi •İstanbul Tabipler Odası •İstanbul Üniversitesi Öğrencileri Koordinasyonu •İstanbul Veteriner Hekimleri Odası •İşçi Gazetesi •İşçi Mücadelesi •Kadıköy Savaşa Hayır Platformu •Kadın Tavrını Geliştirme İnisiyatifi/(KATAGİ) •Kaldıraç •Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) •Kara Ev Kollektifi •Karakedi Kültür Merkezi •Karikatürcüler Derneği •KAZETE-Bağımsız Siyasi Kadın Gazetesi •Kemal Türkler Eğitim ve Kültür Vakfı •Kültür Dostları Derneği •Lambda İstanbul •Mazlum-Der •Mehmet Bal ile Dayanışma Komitesi •Memur-Sen •Müstakil Tüketiciler Birliği •Osman Akgün Kültür Merkezi •Öğrenci Birliği •Özerk Sanat Konseyi Girişimi (59 Sanat Örgütü) •Özgür-Der •Özgür Eğitim Platformu •Özgür Kadının Sesi Dergisi •Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) •Özgürlük İçin Mücadele Platformu •Özgürlükler İçin Mücadele Birliği •Partizan •Patika •Pazarı Dergisi •P.E.N. •Piya Kültür Kollektifi •SAKA Dergisi •Savaş Karşıtı Avukatlar •Savaş Karşıtı Eğitimciler •Savaş Karşıtı Sağlıkçılar •Savaş Yolu Dergisi •Savaşa Hayır Platformu •Savaşa Hayır Kadın Platformu •Savaşa Karşı Anarşistler •Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (STKB) •S.O.S. Çevre Gönüllüleri •Sosyal Araştırmalar Vakfı •Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV) •Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) •Sosyalist Emek Hareketi •Tabakküm ve Savaş Karşıtları İnisiyatifi •Temel Haklar ve Özgürlükler Girişimi •TÜRMOB •Toplumsal Özgürlük Platformu •Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği (TAYAD) •Turist Rehberleri Birliği •Tüm Bağkur Emeklileri Derneği •Türk Dış Hekimleri Birliği •Türk Eczacılar Birliği •Türk-İş •Türk Tabipler Birliği •Türk Veteriner Hekimler Birliği •Türkiye Barolar Birliği •Türkiye İşçi Emeklileri Derneği •Türkiye Kamu-Sen •Türkiye Komünist Partisi •Türkiye-Küba Dostluk Derneği •Türkiye Mimar ve Mühendisler Odaları Birliği (TMMOB) •Türkiye Sakatlar Derneği •Türkiye Yayıncılar Birliği •Türkiye Yazarlar Sendikası •Türkiye-Yunanistan Dostluk Derneği •Uluslararası Halkları Mücadele Ligi •Ürün Sosyalist Dergi •Yapı Sanat Evi •Yeşiller •Yeni Demokratik Gençlik •Yüz Çiçek Açsın Kültür Merkezi ”

"Kurtarıcı"ydı, diktatördü, bağımsızlık sembolüydü Simon Bolivar

ABD'nin Güney sınırından Horn Burnu'na kadar uzanan toprakların ve denizlerin toplu adı olan Latin Amerika'nın ortak sembolü devrimciler vardır; kronolojik sırayla anımsarsak Simon Bolivar, Jose Marti, Emiliano Zapata, Pancho Villa, Farabundo Marti, Augusto Cesar Sandino, Camilo Torres, Fidel Castro, Pablo Neruda, Salvador Allende... ve kuşkusuz sadece kıtanın değil tüm insanlığın devrimci sembolü Ernesto "Che" Guevara...

Simon José de la Santísima Trinidad de Bolivar (1783-1830) bu isimlerin ilkiydi. Caracas'ta Bask kökenli zengin bir ailedendi, küçük yaşta yetim kaldı, vasisi ona Aydınlan'macı ve cumhuriyetçi düşünürleri tanıttı. Mislilere katılıp askeri eğitim aldı. Genç yaşında Avrupa'ya gitti, Dönüşünde bağımsızlık çabalarına katıldı.

1810'da Napoleon Bonaparte'nin İspanya'yı işgal etmesiyle Güney Amerika'da zayıflayan İspanyol otoritesine karşı girişimler güçlendi, Venezuela'da sömürge valisi ülkesine gönderilince, Bolivar yönetimi üstlenen cunta adına destek için Londra'ya gitti, orada Amerikan mason locasına yazıldı.

1811'de Caracas'ta bağımsızlık ilan edildiyse de, uzun ömürlü olamadı. Bolivar o zamanki adıyla Yeni Granada'ya (bugünkü Kolombiya ve Panama) çekildi, orada bağımsızlık çağrısı yaptı. Topladığı orduyla gelip Caracas'a girince, kendisine "Libertador" (Kurtarıcı) lakabı verildi. İç savaş gel-gitlerle devam etti.

1814'te Caracas yeniden kaybedilince Jamaika'ya gitti orada bağımsızlığı öngören Jamaika Belgesi'ni yayınladı, Bu metinde çift meclisle birlikte kendisi için ömür boyu başkanlık öneriyordu.

Sonra aralarında İngilizlerin de bulunduğu bir orduyla Yeni Granada üzerine yürüdü ve 1819'da önce bir Kongre topladı, kendisini başkan ve askeri diktatör (emir veren kişi) ilan etti, sonra da Büyük Kolombiya adıyla cumhuriyet kuruldu. Yeni güçlerle, Venezuela ve Ekvator kurtarıldı. Oradan Arjantin'li devrimci lider San Martin'le birleşerek Peru'ya yürüdüler. Lima düşünce, Bolivar buranın da diktatörlüğünü üstlendi, daha sonra kralcıların elinden Kuzey Peru alınca buraya kendi adı verildi (Bolivya).

Simon Bolivar bütün o toprakları içeren bir konfederasyon kurmak istiyordu, ama gerek ulusal devlet talepleri, gerekse onun diktatörlüğüne karşı tepkiler nedeniyle o ülkeler arasında savaşlar ve ayaklanmalar sürüp gidince, 1830'de iktidardan çekilmek zorunda kaldı ve yıl sonunda veremden öldü.

Bir siyasetçi ve asker olarak Napoleon Bonaparte ve George Washington'a hayrandı. Onun özgürlük anlayışı, sadece İspanyol yönetiminden bağımsızlaşmaktı. Bu anlayış yeni sistemde yurttaşlaşması gereken insanların özgürlüğünü içermiyor, diktatörlük yöntemlerini öngörüyordu. 19. yy. Latin Amerika'sındaki bu durum 20. yy.da da sürececek,

pek çok genç ulus devletin yazgisi olacaktı. Metropollerdeki burjuva devrimleri, kısıtlı da olsa "İnsan ve Yurttaş Hakları"nı öne koymuş, sömürgelerin çoğunda bağımsız devletler liderin diktatörlüğünde ve bir elitin hakimiyetinde kuruluyordu.

Bugün bile bir çok Üçüncü Dünya ülkesinde durum aynıdır. Sömürgecilere veya istilacılara olan düşmanlık ve bağımsızlık fikri yığınları birleştirmekte yeterli olmakta, ama kurtuluş ile özgürlüğün heyecanlı sloganlarla özdeş gösterilmesi yüzünden özgürlük kavramının içi genellikle boş bırakılmaktadır.

Böyle olunca, sömürgecilerden ya da istilacılardan kurtulduktan bir süre sonra, bir çok genç devlette, bu kez "kurtarıcılardan kurtulma" gündeme geliyor, ya da —hatta— gelemeyecek kadar "kurtarıcı"nın kültü oluşuyordu. O kişi ebedi önder ilan ediliyor, onun diktatörlüğüne karşı çıkmak, devrime ihanetle suçlanıyordu. Hatta o liderin ölümünden sonra bile her türlü olumsuzluk onun adına yapılıyor, o kişinin halefleri o önderin kültü ardına sığınarak, putlaştırılmış liderin adıyla anılan bir resmi ideoloji ile iktidar sürüyorlardı.

Simon Bolivar'ın misyonu kendi ulusal sınırlarını da aşmış, bütün bir kıtaya mal olmuş, hatta milyonlarca insanın halk geleneklerinde kökleşmiştir. Ama onun yaşam öyküsü, hiç bir önderin insanüstü ve mükemmel olmadığını kanıtır. O kadar büyük başarıların mimarı olduğu halde, onu kahraman ilan eden kitleler tarafından işbaşından uzaklaştırılmıştır.

İnsanlığın vardığı aşamadaki toplumsal gerçeklik, "kurtarıcı" ve "önder" bekleyen veya çıkarılan toplumların geri toplumlar olduğudur. Gelişkin toplum kurtarıcıya da, lidere de, kahramana da ihtiyaç duymayan toplumdur.